

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شرکت چاپ و انتشارات
وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه

RELIGION

.....
آشنایی با نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور سوریه / گردآورنده ؛ دفتر نوسازی و تحول معاونت توسعه و پشتیبانی سازمان اوقاف و امور خیریه - تهران: شرکت چاپ و انتشارات؛ سازمان اوقاف و امور خیریه.
۱۲۴ ص.

ISBN: 978 - 964 - 422 - 626 - 7

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

چاپ اول: ۱۳۹۶.

۱. وقف - سوریه. ۲. خیریه - سوریه. الف. دفتر نوسازی و تحول معاونت توسعه و پشتیبانی سازمان اوقاف و امور خیریه. ب. ایران. شرکت چاپ و انتشارات ؛ سازمان اوقاف و امور خیریه. ج. آشنایی با نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور سوریه.

۲۹۷/۳۷۲

BP/۱۹۳/۲/۶۵

۱۳۹۵

۴۶۴۱۱۱۲

کتابخانه ملی ایران

.....

**آشنایی با نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور
سوریه**

**Management system of endowment and charitable affairs in
Syria**

تهیه و تألیف: دفترنوسازی و تحول معاونت توسعه و پشتیبانی سازمان اوقاف و امور خیریه

تهران ۱۳۹۶

شرکت چاپ و انتشارات
وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه

آشنایی با نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور

سوریه

Management system of endowment and charitable affairs in
Syria

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: [شعار] شرکت چاپ و انتشارات
وابسته به سازمان اوقاف و امور خیریه

چاپ اول: بهار ۱۳۹۶
شمارگان: ۲۰۰ نسخه

تمامی حقوق چاپ و نشر این اثر در انحصار
دفترنوسازی و تحول معاونت توسعه مدیریت و پشتیبانی سازمان اوقاف و امور خیریه است

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۲۲-۶۲۶-۷
ISBN: 978 - 964 - 422 - 626 - 7

چاپخانه، انتشارات، پخش و فروشگاه:

کیلومتر ۵ جاده مخصوص کرج، نیش سه راه شیشه مینا، تهران ۱۳۹۷۸۱۵۳۱۱
تلفن: (چهار خط) ۴۴۵۱۳۰۰۲، نمابر: ۴۴۵۱۴۴۲۵، انتشارات و فروشگاه: ۴۴۵۲۹۶۰۱
تلفن پخش: ۴۴۵۱۴۴۱۱، تلفکس پخش: ۴۴۵۱۴۴۲۵

سازمان اوقاف:

تهران، خ نوفل لوشاتو، ساختمان مهر طبقه اول، دفترنوسازی و تحول معاونت توسعه مدیریت و پشتیبانی

شماره تماس: ۶۴۸۷۱۱۴۹ و ۶۴۸۷۱۱۰۸

سایت سازمان: www.mfso.ir

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
پیشگفتار	۱۳
فصل اول	
۱- اطلاعات کلی کشور سوریه	۲۱
۱-۱- مقدمه	۲۱
۲-۱- اطلاعات جغرافیایی	۲۱
۱-۲-۱- تقسیمات کشوری	۲۴
۳-۱- اطلاعات اقتصادی	۲۵
۱-۳-۱- بورس اوراق بهادار دمشق	۲۷
۲-۳-۱- کشاورزی	۲۷
۳-۳-۱- نفت و گاز و فلزات	۲۸
۴-۳-۱- صنعت	۲۸
۱-۴-۳-۱- صنعت خودروسازی	۲۹
۵-۳-۱- حمل و نقل و دریایی	۲۹
۴-۱- اطلاعات سیاسی اجتماعی	۳۰
۱-۴-۱- قوه مجریه	۳۳
۲-۴-۱- قوه مقننه	۳۵
۳-۴-۱- قوه قضاییه	۳۶
۴-۴-۱- جمعیت و پراکندگی سنی	۳۸
۵-۱- اطلاعات فرهنگی - مذهبی	۴۰

فصل دوم

- ۲- مفهوم وقف و امور خیریه در کشور سوریه ۴۵
- ۲-۱- مقدمه ۴۵
- ۲-۲- تعریف وقف ۴۵
- ۲-۳- انواع وقف ۴۵
- ۲-۴- ارکان وقف ۴۶
- ۲-۵- شروط واقف ۴۶
- ۲-۶- شروط موقوفه ۴۶
- ۲-۷- شروط موقوف علیه ۴۷
- ۲-۸- صیغه وقف ۴۷
- ۲-۹- شروط صیغه وقف ۴۷
- ۲-۱۰- اهداف وقف و نتایج آن ۴۷
- ۲-۱۱- قوانین مرتبط با وقف و امور خیریه ۴۸

فصل سوم

- ۳- وضعیت کمک های بشردوستانه و خیریه در کشور سوریه ۵۱
- ۳-۱- مقدمه ۵۱
- ۳-۲- رتبه بندی و وضعیت موجود کشور سوریه در امور وقف و خیریه ۵۱
- ۳-۲-۱- مقایسه وضعیت کشور سوریه در امور خیریه با دیگر کشورها ۵۲
- ۳-۳- مساجد و اماکن مذهبی شاخص سوریه ۵۵
- ۳-۳-۱- مسجد نقطه ۵۵
- ۳-۳-۲- مسجد جامع اموی ۵۵
- ۳-۳-۳- مسجد الاقصا ۵۶
- ۳-۳-۴- آرامگاه حضرت زینب کبری (س) ۵۷
- ۳-۳-۴-۱- تاریخچه حرم ۵۷
- ۳-۳-۴-۲- موقعیت حرم ۵۸
- ۳-۳-۵- آرامگاه حضرت رقیه ۵۹
- ۳-۳-۵-۱- انتساب ۶۱
- ۳-۳-۵-۲- تاریخچه بنا و بازسازی آن ۶۲
- ۳-۳-۵-۳- توسعه حرم ۶۲
- ۳-۳-۵-۴- معماری حرم ۶۲

فصل چهارم

- ۴- نگاشت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور سوریه ۶۷
- ۴-۱- مقدمه ۶۷
- ۴-۲- انواع کنشگران فعال در حوزه وقف و امور خیریه ۶۷
- ۴-۲-۱- سیاست‌گذار ۶۸
- ۴-۲-۲- تنظیم‌گر ۶۸
- ۴-۲-۳- تسهیلگر ۷۰
- ۴-۲-۴- ارائه‌دهنده خدمات ۷۰
- ۴-۳- نگاشت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه ۷۲
- ۴-۳-۱- وزارت اوقاف ۷۳
- ۴-۳-۱-۱- ساختار سازمانی وزارت اوقاف ۷۳
- ۴-۳-۱-۲- هیئت رئیسه ۷۵
- ۴-۳-۱-۳- بخش الاسد ۷۵
- ۴-۳-۱-۴- بخش شام والا ۷۶
- ۴-۳-۱-۵- بخش تعالیم شرعی ۷۶
- ۴-۳-۱-۶- کمیته‌های وزارت اوقاف ۷۶
- ۴-۳-۲- اداره‌های اوقاف سوریه ۷۷
- ۴-۳-۳- اداره اوقاف دمشق ۷۸
- ۴-۳-۳-۱- مأموریت و چشم‌انداز ۷۸
- ۴-۳-۳-۲- وظایف اداره اوقاف دمشق ۷۹
- ۴-۳-۳-۳- برنامه‌های اداره اوقاف دمشق ۷۹
- ۴-۳-۳-۴- بخش‌های اداره اوقاف ۸۱
- ۴-۳-۳-۵- دایره آموزش شرعی ۸۱
- ۴-۳-۳-۶- دایره کنترل داخلی ۸۲
- ۴-۳-۳-۷- دایره آموزش و صلاحیت ۸۲
- ۴-۳-۳-۸- دایره سرمایه‌گذاری ۸۲
- ۴-۳-۳-۹- بخش حسابداری ۸۲
- ۴-۳-۳-۱۰- دفتر مساجد باستانی ۸۳
- ۴-۳-۳-۱۱- دفتر مهندسی ۸۴
- ۴-۳-۳-۱۲- دفتر جمع‌آوری اموال ۸۴

- ۸۵..... ۴-۳-۱۳- بخش احکام
- ۸۵..... ۴-۳-۱۴- بخش لوازم و ملحقات
- ۸۵..... ۴-۳-۱۵- بخش جایگزینی حقوق وقفی
- ۸۶..... ۴-۳-۱۶- مراکز دینی، مذهبی و اسلامی زیر نظر اداره اوقاف دمشق
- ۸۶..... ۴-۳-۱۷- مرکز نگهداری ایتام
- ۸۶..... ۴-۳-۴- وزارت کار و امور اجتماعی
- ۸۷..... ۴-۳-۱- اداره خدمات اجتماعی
- ۸۷..... ۴-۳-۲- دایره جمعیت‌ها
- ۸۸..... ۴-۳-۵- مؤسسه خیریه حفظ النعمة
- ۸۹..... ۴-۳-۱- پروژه‌های مؤسسه
- ۹۰..... ۴-۳-۲- پروژه تجهیزات پزشکی
- ۹۰..... ۴-۳-۳- اهداف مؤسسه
- ۹۰..... ۴-۳-۶- جمعیت خیریه القديس
- ۹۱..... ۴-۳-۱- اهداف مؤسسه

فصل پنجم

- ۹۵..... ۵- جمع‌بندی
- ۱۰۱..... منابع
- پیوست
- ۱۰۵..... قانون حقوق اجاره و حقوق اجاره‌های طولانی مدت

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۱: پرچم کشور سوریه ۲۲
- شکل ۲-۱: نقشه جغرافیایی کشور سوریه ۲۴
- شکل ۳-۱: تولید ناخالص داخلی کشور سوریه ۲۶
- شکل ۴-۱: مقایسه تولید ناخالص داخلی کشور سوریه و ایران ۲۷
- شکل ۵-۱: ساختار سیاسی کشور سوریه ۳۴
- شکل ۶-۱: روند رشد جمعیت کشور سوریه ۳۹
- شکل ۷-۱: نمودار امید به زندگی در کشور سوریه ۳۹
- شکل ۱-۳: درصد برآورده شدن درخواست‌های کمک کشورهای مختلف ۵۳
- شکل ۲-۳: ۱۰ کشور اول که در ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ کمک‌های بین‌المللی به آن‌ها ارسال گردیده .. ۵۳
- شکل ۳-۳: میزان کمک‌های ارسال شده به کشورهای نیازمند ۵۴
- شکل ۴-۳: میزان کمک‌های ارسال شده به سوریه از مناطق مختلف جهان ۵۴
- شکل ۵-۳: مسجد نقطه ۵۵
- شکل ۶-۳: مسجد جامع اموی ۵۶
- شکل ۷-۳: مسجد الاقصا ۵۶
- شکل ۸-۳: آرامگاه زینب کبری (س) ۵۷

- شکل ۳-۹: آرامگاه حضرت رقیه..... ۶۰
- شکل ۴-۱: نگاشت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه، مساجد و قرآن در کشور سوریه ۷۲
- شکل ۴-۲: سایت وزارت اوقاف ۷۳
- شکل ۴-۳: ساختار وزارت اوقاف سوریه ۷۴
- شکل ۴-۴: نمادهای مدیریت اوقاف در استان‌های مختلف سوریه ۷۷
- شکل ۴-۵: سایت اداره اوقاف دمشق ۷۸
- شکل ۴-۶: سایت وزارت کار و امور اجتماعی..... ۸۷
- شکل ۴-۷: سایت مؤسسه خیریه حفظ النعمة ۸۸
- شکل ۴-۸: سایت مؤسسه خیریه القدیس ۹۱

مقدمه

از دیرباز سنت حسنه وقف در همه ادیان آسمانی و جوامع بشری مورد توجه و اهتمام وافر قرار داشته است. دین مبین اسلام نیز همچون سایر ادیان الهی اهتمام ویژه‌ای به ترویج وقف در بین مسلمین دارد، به گونه‌ای که پیشوایان اسلام ناب همگی از جمله واقفین و متولیان موقوفات بوده‌اند. در طی قرون متمادی نهاد وقف نقطه اتکاء و مهمترین بستر تعالی نهاد دین و یکی از زیرساخت‌های کلیدی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی اداره جوامع اسلامی بوده است. با توجه به اهداف بلند انقلاب اسلامی در راستای ایجاد جامعه اسلامی ایرانی و تمدن بین‌الملل اسلامی، احیاء نهاد وقف و شکوفایی هر چه بیشتر موقوفات از ضروریات اساسی‌ای است که مورد تاکید مکرر مقام معظم رهبری قرار دارد.

در این راستا سازمان اوقاف و امور خیریه به عنوان حکمران نهاد وقف بر آن شد تا با مطالعه نظام مدیریت وقف و امور خیریه سایر کشورها، مقدمات آشنایی و بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های سایر ملل، و توسعه ارتباطات بین‌المللی در حوزه وقف، به ویژه ارتباطات با کشورهای و ملت‌های مسلمان را فراهم نماید. لذا از سال گذشته معاونت توسعه مدیریت و پشتیبانی سازمان اقدام به تعریف و راهبری پروژه پژوهشی «شناخت وضعیت نظام مدیریت وقف و امور خیریه پانزده کشور اسلامی و پانزده کشور غیراسلامی» نمود که نتایج آن در قالب بیش از سی کتاب مستقل منتشر شد و در همایش هفته وقف سال جاری توسط جناب آقای دکتر صالحی امیری، وزیر محترم فرهنگ و ارشاد

اسلامی، جناب آقای دکترستاری، معاون محترم علم و فناوری ریاست جمهوری و حجت الاسلام والمسلمین محمدی، نماینده ولی فقیه و ریاست محترم سازمان اوقاف و امور خیریه رونمایی گردید.

اجرای این پروژه مرهون تلاش افراد متعددی است که در اینجا لازم می دانم از زحمات همه آن ها به ویژه مدیرکل دفتر نوسازی و تحول اداری، جناب آقای دکتر غلامعلی رحیمی و کارشناسان این دفتر، آقایان اسماعیل خارستانی و علی علاءالدینی که نقش کارفرمایی این مطالعات را برعهده داشتند، و جناب آقای محمدمهدی جعفری که مدیریت اجرای این پروژه را برعهده داشت، و همکاران ایشان، آقایان علیرضا رحیمی و یوسف پناهی تشکر و قدردانی نمایم.

همچنین مراتب سپاس خود را از زحمات بی دریغ جناب آقای حسین آب نیکی - مشاور عالی ریاست سازمان اوقاف و امور خیریه - که نظارت بر این پروژه را برعهده گرفت و در جهت ارتقاء کیفی آن تلاش نمود اعلام می دارم.

معاون توسعه مدیریت و پشتیبانی

سازمان اوقاف و امور خیریه

زمستان ۱۳۹۵

پیشگفتار

مطالعه نظام مدیریت وقف و امور خیریه کشورهای جهان از شهریورماه سال ۱۳۹۴ به منظور آشنایی با پیشینه، روند توسعه وضعیت و عملکرد فعلی کشورها در این حوزه، نگاشت نهادی مجموعه‌های فعال در بخش وقف (شامل معرفی نهادها و روابط ما بین آن‌ها) و برنامه‌های آتی این کشورها با هدف استفاده از تجربیات موفق و پرهیز از تجربیات ناموفق، با لحاظ اقتضائات منحصربه‌فرد کشورهای مورد مطالعه، در دستور کار قرار گرفت و عملیاتی گردید.

به منظور تحقق اهداف مدنظر، شرح خدمات این پروژه در قالب چهار فاز ذیل طراحی و اجرا گردید:

- فاز صفر: تدوین طرح و چارچوب اولیه
 - فاز اول: تعیین شاخص‌های انتخاب کشورهای مدنظر و انتخاب و نهایی سازی کشورها
 - فاز دوم: گردآوری، تحلیل و جمع‌بندی گزارش مطالعات انجام شده مرتبط
 - فاز سوم: جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات هریک از کشورهای مدنظر
 - فاز چهارم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کلی مطالعه
- فاز صفر به تدوین چهارچوب کلان، تفصیلی و محدوده پروژه و جزئیات هریک از مراحل و فعالیت‌ها اختصاص یافت. در فاز اول شاخص‌هایی جهت انتخاب کشورهای هدف مطالعه، تعیین گردید و مبتنی بر این شاخص‌ها، کشورهای مدنظر

جهت مطالعه، مشخص شدند. این شاخص‌ها به‌گونه‌ای انتخاب شدند که کشورهای همسایه، کشورهای اسلامی فعال در حوزه وقف و امور خیریه، کشورهای موفق در حوزه وقف و امور خیریه در دنیا و نیز کشورهای مشابه جمهوری اسلامی ایران از جهت وضعیت فرهنگی، اجتماعی و دینی مورد مطالعه قرار گیرند.

فاز دوم با عنوان «گردآوری، تحلیل و جمع‌بندی مطالعات انجام‌شده» به جمع‌آوری و تحلیل مطالعات موجود در کشور در خصوص نظام مدیریت وقف و امور خیریه سایر کشورها اختصاص یافت. هدف این فاز بهره‌برداری از اطلاعات و پژوهش‌های مرتبط انجام‌شده موجود در کشور و همچنین پرهیز از نادیده گرفتن مطالعات پیشین بود.

فاز سوم نیز به ترتیب به جمع‌آوری اطلاعات پیرامون نظام وقف و امور خیریه کشورهای منتخب از منابع مکتوب، اینترنتی و سایر منابع در دسترس، و تجزیه و تحلیل اطلاعات و جمع‌بندی مطالب اختصاص یافت. در نهایت طی فاز چهارم جمع‌بندی و نتایج حاصل از مطالعه همه کشورها و نتیجه‌گیری کلی مطالعه انجام و ارائه گردید.

مجموعه کشورهایایی که در این پروژه هدف مطالعه قرار گرفتند شامل پانزده کشور اسلامی و پانزده کشور غیراسلامی می‌باشد که با توجه به شاخص‌های مدنظر سازمان، همچون همسایگی و ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی مشابه با جمهوری اسلامی ایران، برخورداری از نظام مدیریت و فعالیت‌های درخور تامل در حوزه وقف و امور خیریه، وجود ارتباطات بخش وقف و امور خیریه بین جمهوری اسلامی ایران و کشور مورد مطالعه و مواردی از این دست، انتخاب شدند.

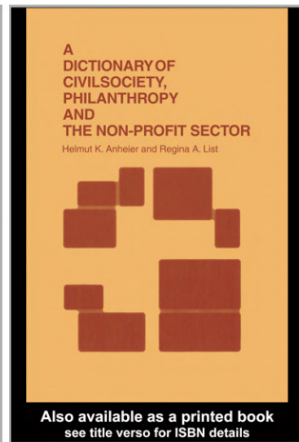
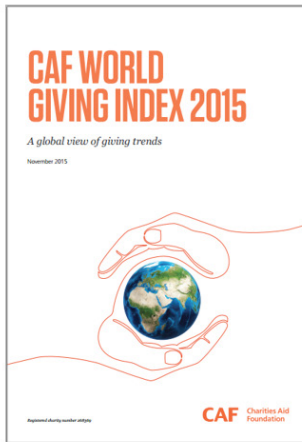
یکی از کشورهای اسلامی منتخب سوریه است. ارتباط گسترده سیاسی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و سوریه در محور مقاومت، اهمیت سوریه در منطقه و قرابت دینی و مذهبی بین آن کشور با کشور ما، از جمله دلایل انتخاب سوریه به‌عنوان یکی از کشورهای هدف مطالعه می‌باشد.

پژوهش حاضر حاصل گزارش بررسی ساختار و وضعیت نظام وقف و امور خیریه کشور سوریه می‌باشد و در آن وضعیت جغرافیایی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و تاریخی کشور سوریه، مفهوم وقف و امور خیریه، روند توسعه و وضعیت موجود بخش

وقف و امور خیریه، نگاشت نهادی بخش وقف و امور خیریه و برنامه‌های توسعه‌ای این بخش در کشور سوریه طی فصول یک الی پنج به اجمال بررسی شده است.

برای انجام تحقیق حاضر در ابتدا اطلاعات کشور سوریه شامل اطلاعات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جمع‌آوری شد. این اطلاعات با جستجو در سایت‌های اینترنتی و سایر منابع اطلاعاتی به دست آمد. برای بررسی آمار و اطلاعات مرتبط با امور خیریه و شاخص‌های بخشندگی کشور سوریه مقالات و گزارش‌های دیگری بررسی شدند. این گزارش‌ها شامل برخی پژوهش‌های خارجی مربوط به سال‌های اخیر است که اطلاعات ارزشمندی را در ارتباط با کشور سوریه در اختیار قرار می‌دهد. متأسفانه، برخلاف اکثر کشورها، رتبه کشور سوریه در میان سایر کشورهای جهان در شاخص بخشندگی در گزارش‌های بین‌المللی ارزیابی نشده است و در عوض اطلاعات بسیار زیادی در خصوص وضعیت فقر و کمک‌های بشردوستانه به این کشور، در طول سال‌های اخیر و به خصوص طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵، ارائه شده است.

به منظور اجرای فاز یک پروژه و جهت بررسی تخصصی در زمینه وقف و امور خیریه، اطلاعات مقالات و پژوهش‌های انجام شده در داخل کشور جستجو شد، اما مطالعاتی در این خصوص برای کشور سوریه یافت نشد. در مجموع در زمینه وقف و امور خیریه کشور سوریه هیچ‌گونه مطالعات پیشین انجام شده به زبان فارسی یافت نگردید.

در ادامه به بررسی سازمان‌ها، برنامه‌ها و وضعیت موجود وقف و امور خیریه در کشور سوریه پرداخته شد. اطلاعات این بخش از کار که در فصول یک تا سه ارائه گردید، از سایت‌ها و مقالات مختلفی که عمدتاً به زبان عربی بودند، به دست آمد.

برای مطالعه نگاهت نهادی بخش وقف و امور خیریه سوریه، در ابتدا نهاد اصلی حاکمیتی این حوزه، یعنی وزارت اوقاف سوریه مورد بررسی قرار گرفت. متأسفانه سایت وزارت اوقاف سوریه اطلاعات کافی و مناسبی در ارتباط با فعالیت‌های بخش‌های مختلف این وزارت خانه در برداشت، به گونه‌ای که حتی در این سایت بخش‌های مختلف وزارت خانه و اهداف و وظایف آن‌ها معرفی نشده بود و با مطالعه اطلاعات مندرج در این سایت، وضعیت حاکمیتی کلی وقف کشور سوریه مشخص نگردید.

در ادامه اداره‌های اوقاف محلی سوریه، که شامل دوازده اداره است، بررسی شد. تنها اداره‌ای که سایت رسمی و قابل دسترس داشت و اطلاعات جامعی را در خصوص فعالیت‌ها و چشم‌اندازهای خود ارائه داده بود، اداره اوقاف دمشق بود که مورد مطالعه قرار گرفت و اطلاعات آن در گزارش درج گردید.

همچنین سایت وزارت کار و امور اجتماعی سوریه نیز که صدور مجوز و نظارت بر مؤسسات خیریه را به عهده دارد، نیز بررسی شد و اطلاعات مختصری از آن به دست آمد.

The screenshot shows the header of the Ministry of Endowments website. It features the Syrian Arab Republic coat of arms on the left, the ministry's name in Arabic and English, and a logo of a mosque on the right. The date is 13:30:43 11-10-2016. Below the header is a navigation menu with options like 'الرئيسية', 'خريطة الموقع', 'المساعدة', 'اتصل بنا', 'المدىونة', 'الوقف', 'المشايخ', 'التعليم الشرعي', and 'خدماتنا'. The main content area includes a 'جديد الموقع' section with a photo of a meeting, a 'كلمة الأسبوع' section with a floral image, and a 'الجامع الأموي' section with a photo of the Umayyad Mosque.

سپس مؤسسات خيريه كلان ثبت شده در سوريه مورد مطالعه قرار گرفتند. اما اطلاعات مناسبی در این خصوص به دست نیامد، زیرا مؤسسات خيريه سوريه عمدتاً به صورت محلی و غیررسمی فعالیت می کنند و فاقد سایت اینترنتی رسمی می باشند.

The screenshot shows the header of the Ministry of Social Affairs and Labor website. It features the Syrian Arab Republic coat of arms on the left, the ministry's name in Arabic and English, and a logo of hands holding a gear and a wrench on the right. The date is 11:04:34 الساعة 03-10-2016. Below the header is a navigation menu with options like 'الرئيسية', 'خريطة الموقع', 'المساعدة', 'اتصل بنا', 'المدىونة', 'الوقف', 'المشايخ', 'التعليم الشرعي', and 'خدماتنا'. The main content area includes a 'أهم الأخبار' section with a list of news items and a large logo of the Ministry of Labor.

در مجموع علیرغم اینکه تاکنون در داخل کشور هیچ مطالعه‌ای در خصوص نظام وقف و امور خیریه سوریه انجام نشده است و اطلاعات موجود در پایگاه‌های اینترنتی نهادهای مرتبط با بخش وقف و امور خیریه این کشور نیز حاوی محتوای قابل توجهی نیست و گزارش‌های مطالعات بین‌المللی نیز مطالب قابل توجهی مرتبط با نظام وقف و امور خیریه کشور سوریه ارائه نمی‌کنند، تیم پروژه تلاش نمود تا همین اطلاعات اندک را در قالب یک گزارش گردآوری و منتشر نماید تا در همین حد مورد استفاده محققان و پژوهشگران قرار گرفته و انشاء الله با نقد و نظرات متخصصین و کارشناسان مرتبط و تعریف و اجرای مطالعات و پژوهش‌های بعدی تکمیل گردد.

در پایان لازم می‌دانم از محضر همه خوانندگان گرامی استدعا نمایم تا با ارائه دیدگاه‌های ارزشمندشان ما را در ادامه این روند و تکمیل مطالعات انجام شده یاری فرمایند.

مشاور عالی سازمان اوقاف و امور خیریه
و ناظر پروژه

افصل اول |

اطلاعات کلی کشور سوریه

۱- اطلاعات کلی کشور سوریه

۱-۱- مقدمه

یکی از گام‌های مطالعات تطبیقی، آشنایی مختصر با موقعیت جغرافیایی، اقتصادی، سیاسی اجتماعی و فرهنگی - مذهبی کشور مورد مطالعه است. مقایسه یک کشور با کشورهای دیگر بدون در نظر گرفتن شرایط و موقعیت آن، موجب درک سطحی موضوع و نتیجه‌گیری نادرست می‌شود.

به منظور آشنایی و مطالعه روندهای اجتماعی و فرهنگی مربوط به یک کشور، آشنایی با ویژگی‌های کلی آن کشور ضروری است؛ در این گزارش همان‌طور که پیش‌ازین اشاره گردید، به بررسی روند تغییر کمک‌های خیریه و وقف و سازوکارهای مربوط به آن پرداخته می‌شود. مطالعات گسترده‌ای در زمینه مؤلفه‌های تأثیرگذار در زمینه کمک‌های خیریه و وقف در کشورهای مختلف دنیا انجام شده است که از آن میان می‌توان به مذهب، سن افراد و درآمد آن‌ها اشاره نمود.

به همین جهت در این فصل به بررسی ویژگی‌های بارز کشور سوریه پرداخته می‌شود که در پنج بخش اطلاعات جغرافیایی، اطلاعات اقتصادی، اطلاعات سیاسی - اجتماعی، اطلاعات فرهنگی - مذهبی و در نهایت جایگاه این کشور در حوزه وقف و کمک‌های خیریه می‌باشد.

۱-۲- اطلاعات جغرافیایی

جمهوری عربی سوریه در جنوب غرب آسیا و در کنار سواحل شرقی دریای

مدیترانه است. این کشور از شمال با ترکیه، از شرق با عراق، از غرب با لبنان و دریای مدیترانه و از جنوب با اردن و فلسطین همسایه است. دمشق پایتخت سوریه و حلب بزرگترین شهر آن است.

موقعیت سوریه در غرب آسیا و ساحل شرقی مدیترانه در طول تاریخ جایگاهی استراتژیک به این کشور بخشیده است.

این کشور در گذشته شام نامیده می‌شد. نام کنونی سوریه را فرانسویان پس از فروپاشی عثمانی و مستعمره نمودن این کشور از روی تاریخ کهن این بخش از جهان و آشوریان باستانی بر این سرزمین نهادند.

سوریه با ۱۸۵۱۸۰ کیلومترمربع وسعت در جنوب غربی قاره آسیا، کنار دریای مدیترانه و در همسایگی کشورهای ترکیه در شمال، عراق در شرق و جنوب شرقی، اردن در جنوب، فلسطین در جنوب غربی و لبنان در غرب واقع شده است. آب و هوای آن در کناره‌ها و نواحی جنوب غربی معتدل و مرطوب (مدیترانه‌ای) و در سایر نقاط گرم و خشک است. مرتفع‌ترین نقطه آن قله جبل شیخ با ۲۸۱۴ متر ارتفاع است. بندرهای مهم سوریه عبارت‌اند از لاذقیه، طرطوس و بانیا که در کنار دریای مدیترانه واقع شده‌اند (۱).

شکل ۱-۱: پرچم کشور سوریه

سوریه در مقایسه با سایر کشورهای عربی، تعداد قابل توجهی رودخانه دارد که می‌توان دلیل آن را در فراوانی و تنوع زمین چهره‌ها نسبت داد. رود فرات مهم‌ترین رود سوریه به

شمار می رود که از ترکیه وارد منطقه شمالی این کشور شده و در مسیر شرق از منطقه الجزيرة السورية (الجزيرة الفراتية) می گذرد و قبل از ترک سوریه استان های الرقة و ديرالزور را سیراب می کند. از نظر دولت رود فرات نقش اساسی در تأمین نیروی برق مورد نیاز کشور و آبیاری زمین های کشاورزی منطقه فرات را برعهده دارد. به همین دلیل سدهای فراوانی در مسیر این رود بنا شده اند که مهم ترین آن ها سد فرات نام دارد. دریاچه تشکیل شده پشت این سد را دریاچه اسد می نامند.

مهم ترین رودخانه های سوریه عبارتند از: فرات به طول ۶۷۵ کیلومتر، العاصی (بردی، رودخانه الیرموک) به طول ۴۷ کیلومتر، الخابور به طول ۴۶۰ کیلومتر، جفجغ به طول ۱۰۰ کیلومتر، البلیخ به طول ۱۰۵ کیلومتر، رود بزرگ شمالی به طول ۵۶ کیلومتر، الاعوج به طول ۶۶ کیلومتر، رود بزرگ جنوبی به طول ۵۰ کیلومتر، عفرین به طول ۸۵ کیلومتر، ساجور به طول ۴۸ کیلومتر، السیرانی به طول ۱۵ کیلومتر، بانیا س به طول ۱ کیلومتر، دجله به طول نزدیک به ۵۰ کیلومتر و همچنین رودخانه های قویق و العروس و... ذکر این نکته ضروری می نماید که طول های ذکر شده برای رودخانه ها، طول آن ها در خاک کشور سوریه است و قبل و بعد از آن محاسبه نشده است (۱).

سوریه دارای تعداد فراوانی دریاچه است و بحیره الاسد بزرگترین و مهم ترین دریاچه سوریه به شمار می رود که بر روی رودخانه فرات و در پشت سد فرات در استان الرقة ایجاد شده است. سایر دریاچه های سوریه عبارتند از دریاچه قطنیه بر روی رودخانه العاصی، دریاچه های المزیریب و البعث و ۱۷ نیسان بر روی رودخانه عفرین، دریاچه ۶ تشرین بر روی رود بزرگ شمالی، دریاچه الطیبة در شهر درعا، دریاچه های الخاتونیه و مسعدة و بلوران و دریاچه های هفت گانه در لاذقیه و دریاچه های زرزو و الرستن و... (۱) به دلیل طبیعت کوهستانی سوریه، کوه ها و رشته کوه های زیادی در این کشور وجود دارند. از این رشته کوه ها می توان به کوه های ساحلی سوریه (به عربی: جبال الساحل السوري) که به نام جبل العلون هم مشهورند، اشاره نمود همچنین جبل القلمون، جبل عبدالعزیز، جبل سیس، رشته کوه های تدمر) به عربی: سلسلة الجبال التدمرية (جبل الحرمون) جبل الشیخ که ارتفاع آن به ۲۸۱۴ متر از سطح دریا می رسد، جبل

الدروز، جبل العرب، که ارتفاع بلندترین قله آن به ۱۸۰۳ متر از سطح دریا می‌رسد، جبل سمعان، جبل الحلو، جبل سماره و جبل قاسیون از آن جمله‌اند (۱).
تنوع و فراوانی زمین‌چهره‌ها در امتداد کوه‌ها و دره‌ها و جلگه‌ها تعدادی فلات مکمل رشته‌کوه‌ها، در شمال و شرق و جنوب سوریه به وجود آورده است که از آن‌ها می‌توان به فلات آتش‌فشانی حوران، فلات جولان (بلندی‌های جولان)، فلات ساحل و فلات حلب اشاره کرد که پهنه وسیعی از شمال سوریه را دربر می‌گیرد (۱).

۱-۲-۱- تقسیمات کشوری

کشور سوریه دارای چهارده استان است. پایتخت سوریه یعنی شهر دمشق نیز به عنوان یک استان در نظر گرفته شده است، به این معنی که شهر دمشق یکی از این چهارده استان است. نقشه ۱-۲ موقعیت هر یک از چهارده استان سوریه را نشان می‌دهد (۱).

شکل ۱-۲: نقشه جغرافیایی کشور سوریه

۳-۱ - اطلاعات اقتصادی

طبیعت متنوع سوریه، با دارا بودن کوه‌ها، دره‌ها، بیابان‌ها، رودخانه‌ها و دسترسی به آب‌های آزاد تأثیر شگرفی بر صنایع و کشاورزی این کشور گذارده است. اقتصاد سوریه بر سه پایه صنایع، کشاورزی و تجارت بنا شده است و لازم است که صنعت نفت و گاز و همچنین صنعت گردشگری را نیز از یاد نبریم. واحد پول سوریه لیرمی باشد که هر لیر سوریه در سال ۱۳۹۵، ۸۰ ریال ارزش دارد. اقتصاد سوریه در دهه نود با بحران‌های فراوانی مواجه شد که می‌توانست آینده این کشور را تحت الشعاع قرار دهد و در یک نگاه اجمالی می‌توان آن‌ها را در سه بند اصلی خلاصه کرد.

– نفت ذخیره‌ای فنا شدنی است و با توجه به نوسانات فراوان قیمت آن و روند کاهش ذخایر زیرزمینی، نمی‌توان به عنوان منبع درآمد اصلی کشور به آن نگریست.

– میانگین رشد جمعیت سوریه سالانه ۳٫۳٪ بوده که فراتر از میانگین جهانی است. این روند باعث افزایش نیروی جویای کار شده و کشور را به سرمایه‌گذاری‌های هنگفت برای آموزش، بهداشت و سیستم تأمین اجتماعی ناچار می‌سازد.

– گشایش تجاری که ناشی از قرار گرفتن سوریه در منطقه آزاد تجاری کشورهای عربی و یا ناشی از همکاری با اتحادیه اروپا و یا پیوستن به سازمان تجارت جهانی، تأثیرات فراوانی بر صنایع سوریه خواهد گذاشت، زیرا بسیاری از کارخانجات و مراکز صنعتی سوریه به دلیل فعالیت تحت حمایت دولت، یارای ایستادگی در مقابل این گشایش را نخواهند داشت.

با هدف مقابله با بحران‌های احتمالی دولت سوریه برنامه‌ای در ۵ بند کلی زیر تهیه نمود:

– پیوند صادرات و واردات و تشویق صادرکنندگان سوری و همچنین ذخیره ۷۵٪ از درآمدهای ارزی صادرات برای واردات مجدد.

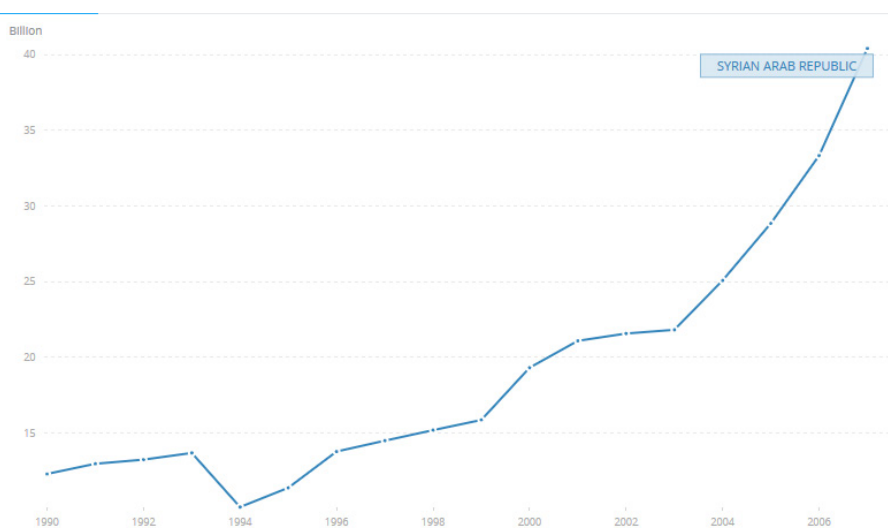
– کاهش تعرفه‌های گمرکی بر بسیاری از مواد غذایی و صنعتی در مقایسه با گذشته.

– تصویب قانون مهاجران در سال ۱۹۹۰ که اجازه واردات خودرو و وسایل منزل و ادوات صنعتی را با هدف سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و کشاورزی، به سوری‌های

مهاجر می داد.

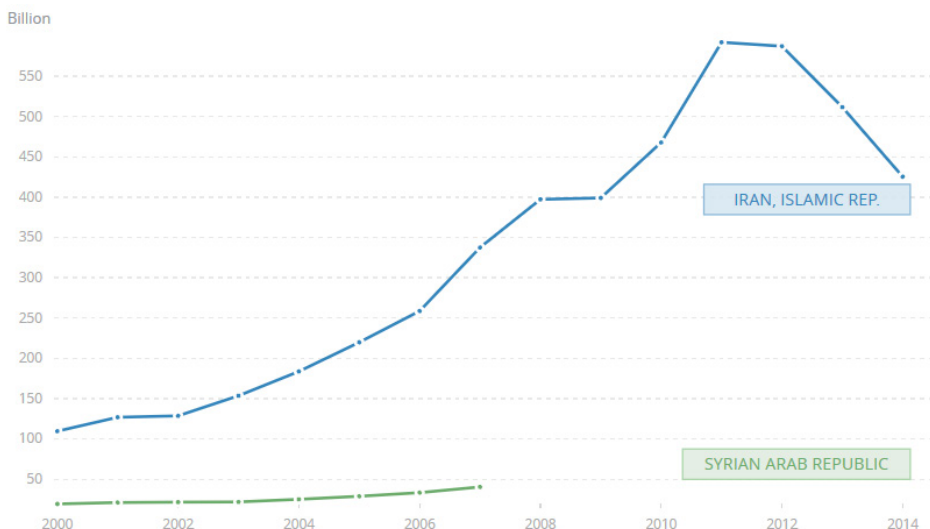
– تصویب قانون سرمایه‌گذاری در سال ۱۹۹۱ که به بخش خصوصی داخلی و خارجی اجازه می‌داد در بخش‌های صنعتی، کشاورزی و خدماتی سرمایه‌گذاری کند. همچنین مزایا و بخشش‌های مالیاتی فراوانی برای بخش خصوصی در نظر گرفته شده و نقش مهمی در تولید و عرضه به این بخش داده شد در حالی که پیش از این بیش از ۸۰٪ بازار و اقتصاد سوریه در اختیار دولت بود.

– اعطای اجازه به شهروندان سوری جهت افتتاح حساب با ارزهای بیگانه و لغو ممنوعیت خرید و فروش به وسیله ارزهای خارجی (۱)
تولید ناخالص داخلی کشور سوریه در سال ۲۰۰۷، ۴۰٫۴ میلیارد دلار بوده است. آماری از قبیل این شاخص در سال‌های اخیر در دست نمی‌باشد (۳).

شکل ۱-۳: تولید ناخالص داخلی کشور سوریه

در شکل بعد میزان تولید ناخالص داخلی ایران و سوریه مشاهده می‌شود که این شاخص برای سوریه بسیار کمتر از ایران می‌باشد (۳).

شکل ۴-۱: مقایسه تولید ناخالص داخلی کشور سوریه و ایران

۱-۳-۱- بورس اوراق بهادار دمشق

در سال ۲۰۰۶ بهار اسد رئیس جمهور سوریه فرمانی تحت عنوان فرمان ۵۵ صادر کرد که در واقع دستور راه اندازی بورس اوراق بهادار در سوریه بود. این بورس به نام بورس اوراق بهادار دمشق معروف شد (۱).

۱-۳-۲- کشاورزی

کشاورزی یکی از پایه های اصلی اقتصاد سوریه محسوب می شود. بر اساس گزارش سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد ۴۶ درصد از مردم سوریه برای زندگی وابسته به کشاورزی هستند. طبیعت متنوع و گسترده سوریه از جمله زمین های ساحلی و حاصل خیز که منجر به ایجاد بخش های مختلف کشاورزی شده است، این بخش را یکی از مهم ترین ستون های توسعه اقتصادی سوریه به شمار آورده است.

میوه و دانه های خوراکی علی الخصوص گندم که در شمال شرقی سوریه و در شهرهای حسکه و قامشلی کشت می شوند، از مهم ترین محصولات کشاورزی این کشور می باشند. این دو شهر به همراه مناطقی از جنوب سوریه و منطقه فرات دارای

جایگاه اول از نظر کیفیت و حجم تولید گندم را دارا می‌باشند. در تولید پنبه نیز سوریه جایگاهی در خور توجه دارد. این کشور تنها کشور عربی صادرکننده پنبه به کشورهای عربی و سایر کشورهای جهان می‌باشد و پنبه این کشور از مرغوب‌ترین پنبه‌های جهان محسوب می‌شود. در رده بندی جهانی نیز سوریه دارای رتبه دهم دنیا در کشت و تولید و رتبه ششم دنیا در صادرات این محصول می‌باشد (۱).

۱-۳-۳- نفت و گاز و فلزات

از دیگر ستون‌های اقتصاد سوریه می‌توان به نفت اشاره نمود. این کشور سالانه ۳۳۳ هزار بشکه به ارزش تقریبی ۳ میلیارد یورو استخراج و از طریق خط لوله به حمص ارسال می‌کند از این مقدار ۱۸۹ هزار بشکه پالایش و مابقی از طریق بنادر سوریه در دریای مدیترانه صادر می‌شود. این کشور به دارا بودن نوع خاصی از نفت سبک و همچنین استخراج فسفات معروف است. از دیگر صنایعی که برای آن آینده‌ای روشن پیش‌بینی می‌شود، گاز طبیعی است که چندی پیش میدان‌های گازی عظیمی در مناطق مختلف و علی‌الخصوص در نزدیکی شهر دیرالزور کشف شد و این می‌تواند به شکوفایی هرچه بیشتر اقتصاد سوریه کمک کند همچنین عملیات اکتشافی جدید نشان از یافت شدن میدان جدیدی از نفت سبک در شهر لاذقیه دارد (۱).

۱-۳-۴- صنعت

صنعت بخش مهمی از اقتصاد سوریه را تشکیل می‌دهد. از این صنایع می‌توان به نساجی و انواع صنایع غذایی علی‌الخصوص شیرینی‌پزی اشاره کرد. سوریه پیشگام کشورهای عربی از نظر صنایع است، زیرا صنایع مدرن روز به روز در شهرهای مختلف سوریه روبه گسترش بوده و صنایع تبدیلی و مهندسی و ساخت لوازم الکتریکی خانگی مانند یخچال، اجاق‌گاز، ماشین لباس‌شویی، جاروبرقی، مایکروفر و همچنین دستگاه‌های الکترونیکی مانند تلویزیون، سیستم‌های صوتی، تلفن، گیرنده‌های ماهواره‌ای (رسیور) و صنایع شیمیایی مانند تولید مواد شوینده و صنایع تولید کابل‌های فشارقوی و فشار متوسط و صنایع ماشین‌سازی و تراکتورسازی، ساخت تجهیزات

کشاورزی و راه‌سازی و صنایع پوشاک و کاغذسازی از آن جمله‌اند(۱).

۱-۳-۴-۱- صنعت خودروسازی

سوریه از طریق همکاری با شرکت‌های خودروسازی ایران وارد صنعت خودروسازی گردید. ایران و سوریه طی توافقی دوجانبه اقدام به تأسیس شرکت ایرانی سوری سیامکو نمودند که سهم ایران ۴۰٪ و سهم سوریه ۶۰٪ می‌باشد. این کارخانه اولین خط تولید کامل خودرو در سوریه بود و با همکاری جمهوری اسلامی ایران راه‌اندازی شد که گام بلندی در راستای پیشرفت صنعت خودروسازی برای تأمین نیاز داخلی و حتی خارجی در سوریه به شمار می‌رود. همچنین در سوریه کارخانه‌ای برای تولید پراید ساخته شد و این ماشین اینک با نام سبادران کشور ساخته می‌شود. از دهه‌های پیش در سوریه شرکت‌های فراوانی که به نحوی با صنعت خودروسازی در ارتباط بوده‌اند، فعالیت می‌کنند، این شرکت‌ها اقدام به مونتاژ برخی از خودروها همچون اتوبوس و مینی‌بوس و ساخت قطعات بدنه، قطعات کامیون و سایر لوازم یدکی، همچنین تولید لوازم لوکس ماشین می‌نمایند. منطقه الراموسه در شهر حلب از معروف‌ترین مناطق مونتاژ در سطح خاورمیانه است(۱).

۱-۳-۵- حمل و نقل و دریایی

سوریه از طریق بنادر خود بردریای مدیترانه سالانه میلیون‌ها دلار کسب می‌کند. مهم‌ترین بنادر سوریه عبارت‌اند از:

- بندر لاذقیه
- بندر جبله
- بندر طرطوس
- بندر ارواد
- بندر بانیا س(۱)

۴-۱- اطلاعات سیاسی اجتماعی

در سده‌های پنجم و ششم هجری که با جنگ‌های صلیبی همراه بود، حکام بسیار مقتدر و دین‌داری در این کشور بر تخت سلطنت نشسته و پرچم نبرد اسلامی علیه صلیبی‌ها و رومیان را برافراشتند. کسانی چون نورالدین محمود زنگی شهید، سلطان صلاح‌الدین ایوبی کرد سوریه، ملک عادل ایوبی، ملک ظاهر بیبرس البندقداری، سیف‌الدوله حمدانی و... که نه تنها امور جنگی و نظامی را در رأس اقدامات خود قرار دادند بلکه به ایجاد پایگاه‌های نظامی، ساخت قلعه‌ها، حفر خندق‌ها و... نیز پرداختند که امروزه وجود صدها اثر تاریخی از آن دوران بیانگر این مدعاست. در سده‌های بعدی، ممالیک و سرانجام ترکان عثمانی پس از استیلا بر این سرزمین، سیاست پیشگامان خود را تداوم بخشیده و ضمن حفاظت و بازسازی آن آثار اسلامی، به احداث بناهای دیگری نیز پرداختند (۱).

سوریه در سال ۱۷۹۹ میلادی با فتح مصر توسط ناپلئون بناپارت به اشغال فرانسه درآمد. با استقلال نسبی مصر، سوریه نیز دوباره به عثمانی واگذار گردید. آزار مسیحیان و سرکوب شورش‌های آنان در این شهر، راه مداخله بیش از پیش دولت‌های اروپایی را به این کشور باز کرد. سرانجام در سال ۱۸۶۰ میلادی، فرانسه به‌عنوان کمک به سلطان عثمانی در اداره سوریه، نیروهای نظامی خود را در بیروت (که آن زمان جزو سوریه بود) پیاده کرد. با ورود دولت عثمانی به جنگ جهانی اول در سال ۱۹۱۴ م، ملی‌گرایان عرب، زمینه را برای اجرای اهداف استقلال‌طلبانه خود مساعد دیده و شروع به فعالیت کردند. در همین زمان‌ها نیز زمینه برای ایجاد یک دولت یهودی در اسرائیل کنونی آغاز شده بود. در پایان جنگ جهانی اول و شکست عثمانی، امیر فیصل بن حسین (که بعدها پادشاه عراق شد) از سوی کنگره مردم سوریه که نخستین مجلس سوریه کنونی بود به‌عنوان پادشاه اعلام شد. اما متفقین این پادشاهی را به رسمیت نشناختند و در سال ۱۹۲۰، نیروهای فرانسه پس از نبرد میسلون، این کشور را به تصرف خود درآوردند و سوریه و لبنان با رأی جامعه ملل، تحت قیمومیت فرانسه قرار گرفتند. در سال ۱۹۲۶ لبنان از سوریه تجزیه و کشوری جداگانه شد. پس از مذاکرات طولانی در مهر و موم‌های ۱۹۳۰ و

۱۹۳۲ توافق‌هایی برای تأسیس سوریه خودمختار به عمل آمد. با سقوط فرانسه به دست آلمان در جنگ جهانی دوم سوریه تحت قیمومیت دولت فرانسه درآمد. در سال ۱۹۴۱ م نیروهای انگلیس و فرانسه، سوریه را اشغال کردند. در همین سال سوریه استقلال خود را اعلام کرد و ژنرال کاترو، فرمانده نیروهای فرانسه، استقلال و سپس تأسیس جمهوری سوریه را در شانزدهم سپتامبر ۱۹۴۱ م اعلام کرد و تاج‌الدین الحسینی رئیس‌جمهور شد. با وجود این استقلال سوریه تا سال ۱۹۴۴ عملاً محقق نشد. در سال ۱۹۶۷ پس از جنگ با اسرائیل، قسمتی از خاک سوریه - از جمله ارتفاعات جولان و بخشی از قنیطره - به تصرف اسرائیل درآمد. سرانجام در سال ۱۹۷۰ ارتشبد حافظ اسد با کودتایی قدرت را به دست گرفت و به ریاست جمهوری انتخاب شد. در سال ۱۹۷۳ م سوریه دوباره در جنگ اعراب و اسرائیل شرکت کرد و خسارات زیادی بر اسرائیل وارد آورد. در سال ۱۹۸۲ سوریه به دنبال هجوم صهیونیست‌ها به جنوب آن تا حدی درگیر نبرد لبنان بود. در حال حاضر (۲۰۱۴) ریاست جمهوری برعهده بشار اسد فرزند حافظ اسد است. فرزند دیگر حافظ ملقب به (اباباسل) که همه مقدمات برای جانشینی او برای رسیدن به قدرت آماده بود در یک سانحه کشته شد (۱).

بشار اسد سوریه را در چارچوب حکومتی اداره می‌کند که متأثر از فرهنگ‌هایی است که قرن‌ها در این سرزمین تأثیرگذار بوده‌اند. رهبران سوریه و به‌ویژه بشار اسد بر اداره کشور سلطه شدیدی دارند، اما گذشته دور و نزدیک سوریه نیز بر چگونگی اداره کشور تأثیرگذار است. برخی از شیوه‌های اجرایی در دولت سوریه به دوران بنی‌امیه بازمی‌گردد، در حالی که خط‌مشی‌های دیگر هنگامی تکامل یافتند که رهبری کشور با ناآرامی‌های داخلی و فشار از سوی دیگر کشورها روبرو شد.

گروه‌های قومی سوریه و دین اسلام نیز در چگونگی اداره کشور نقش آفرینند. هراس از شورش گروه‌های مخالف علیه دولت موجب شده تا در قانون اساسی اختیارات زیادی درباره چگونگی اداره کشور به رئیس‌جمهور واگذار شود. در عین حال اعتقادات اسلامی که بر آداب و رسوم مذهبی مردم تسلط دارد نیز در امر قانون‌گذاری کشور مؤثر است (۲).

سوریه کنونی که در گذشته همراه با کشورهای اردن، لبنان، فلسطین، بخشی از سرزمین شام محسوب می شد، سابقه ای بس دراز در تاریخ دارد که مورخان، این قدمت را به حدود پنج هزار سال پیش می رسانند. از آنجاکه این سرزمین در طول مدت یادشده، از فرهنگ و تمدن درخشانی برخوردار بوده، آثار و نشانه هایی از این تمدن برجای گذاشته است. قبل از تسلط مسلمانان بر این کشور، اقوام مختلفی از جمله: اقوام سامی، آموری، آرامی، مصری، آشوری، بابلی، یونانی، رومی و ایرانی که هر از چند گاهی این کشور را سکونت گاه خویش نموده و یا آن را در معرض تاخت و تاز قرار داده اند، نشانه هایی از تمدن خاص خویش را برای روزگاران بعدی به یادگار گذاشته اند.

در هزاره سوم پیش از میلاد قوم سامی آموری در این سرزمین ساکن و حکومتی در آن تشکیل دادند که تا سال پیش از میلاد دوام آورد. در اواخر قرن یازدهم پیش از میلاد، قوم دیگری به نام آرامی در این کشور مستقر شدند. پس از تجزیه دولت روم شرقی و غربی، این کشور جزو قلمرو شاهنشاهی روم شرقی (بیزانس) گردید. به تدریج استیلای بیزانس بر سوریه ضعیف شد تا اینکه در قرن اول هجری (هفتم میلادی)، در زمان خلافت ابوبکر، خالد بن ولید، مأمور تصرف آن گردید. با تصرف شام در سال سیزده یا شانزده هجری به وسیله سپاه اسلام، فرهنگ این دین جدید بر تمدن های چندین سده اقوام مذکور غلبه یافت.

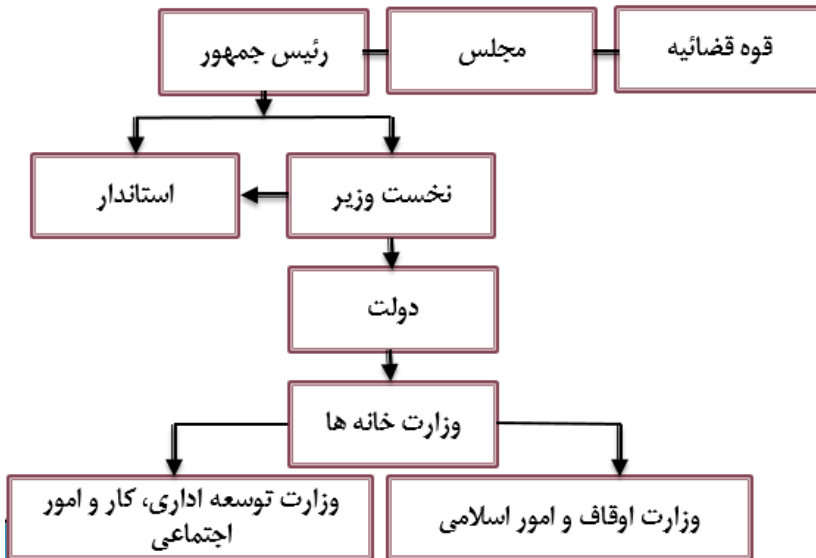
دمشق پایتخت سوریه است و این شهر را دروازه تاریخ می نامند و معروف است که این شهر از کهن ترین شهرهای جهان می باشد، از ۸ تا ۱۰ هزار سال قبل از میلاد پیوسته محل سکونت انسان بوده است و به این دلیل آن را اولین پایتخت دنیا می نامند. دمشق شاهد پیدایش و گسترش کهن ترین تمدن های بشری است که در مشرق زمین به پا خاسته اند. این شهر در دوره های مختلفی پایتخت و مرکز حکومت سلسله ها و امپراتوری های مختلف بوده و پس از آنکه در سال ۶۳۶ میلادی پایتخت جهان اسلام شد، به مهم ترین شهر جهان اسلام مبدل شد و در مدت کوتاهی، پس از آن که مرکز خلافت امویان شد به اوج شکوفایی خود رسید. امویان که امپراتوری شان در حدفاصل سال های ۶۶۱ تا ۷۵۰ میلادی، از کوه های پیرنه در اروپا تا آسیای میانه و مرزهای چین

گسترش یافت بزرگ‌ترین دولت تاریخ اسلام را ساختند. دمشق در تمام دوران‌ها جایگاهی ویژه داشته است زیرا در طول هزاران سال پایتخت و مرکز حکومت پادشاهان و امپراتوری‌های بزرگی بوده و در آن فرهنگ، هنر، ادبیات و دستاوردهای ملت‌های زیادی، شکل گرفت و مردان و زنان پرآوازه‌ای از تاریخ‌نگاران، دانشمندان، اندیشمندان، شاعران، ستاره‌شناسان، بزرگان دینی و پیامبران بسیاری از این خطه برخاستند و در مسیر گسترش و پیشرفت فرهنگ، دانش و تبلیغ ادیان مختلف تلاش‌های فراوانی کردند. به این دلیل بود که دمشق به عنوان پایتخت فرهنگی جهان عرب در سال ۲۰۰۸ انتخاب گردید(۱).

۱-۴-۱- قوه مجریه

ساختار حکومت سوریه از سه قوه مجریه، مقننه و قضاییه تشکیل شده است. اما، قدرت در میان این قوا به تساوی تقسیم نشده است. نیرومندترین قوه حکومتی، یعنی قوه مجریه را رئیس‌جمهور بشار اسد اداره می‌کند. رئیس‌جمهور برای دوره‌ای هفت‌ساله انتخاب می‌شود، اما چون مخالفت با رئیس‌جمهور جایز نیست، وی در انتخابات نزدیک به صد در صد آرا را به دست می‌آورد. کشور همچنین دارای نخست‌وزیر محمد ناجی عطری است که از سوی رئیس‌جمهور انتخاب می‌شود(۲).

نخست‌وزیر شورای وزیران یا هیئت دولت را تشکیل می‌دهد. بشار اسد افرادی که از سوی او انتخاب می‌شوند، بسیاری تصمیم‌های سیاسی و اقتصادی مؤثر بر وضعیت کشور، همچون وضع مالیات بر کالاهای وارداتی و نظارت بر نظام بانکداری کشور را اتخاذ می‌کنند. رئیس‌جمهور می‌تواند اعلان جنگ کند، به وضع قانون بپردازد و قانون اساسی را تغییر دهد. او همچنین می‌تواند افراد را برای تصدی مشاغل دولتی و نظامی برگزیند(۲).

شکل ۱-۵: ساختار سیاسی کشور سوریه

کشور سوریه دارای ۲۲ وزارتخانه است که این وزارتخانه ها به قرار زیر می باشند:

۱. وزارت آموزش و پرورش
۲. وزارت آموزش عالی
۳. وزارت گردشگری
۴. وزارت کشاورزی
۵. وزارت صنایع
۶. وزارت امور خارجه و مهاجران
۷. وزارت اقتصاد
۸. وزارت مالیه
۹. وزارت اطلاعات
۱۰. وزارت بهداشت
۱۱. وزارت اوقاف
۱۲. وزارت فرهنگ

۱۳. وزارت منابع آبی

۱۴. وزارت برق

۱۵. وزارت حمل و نقل

۱۶. وزارت مسکن و ساخت و ساز

۱۷. وزارت فواید عامه

۱۸. وزارت امور اجتماعی و کار

۱۹. وزارت محیط زیست

۲۰. وزارت دادگستری

۲۱. وزارت داخلی

۲۲. وزارت نفت (۷)

۱-۴-۲- قوه مقننه

قوه قانون گذاری حکومت، شورای مردم است. این شورا تا سال ۱۹۷۰ پارلمان نام داشت و در این سال حافظ اسد نام آن را تغییر داد. اعضای شورا برای چهار سال انتخاب می شوند. قوانینی که رئیس جمهوری وضع می کند، باید به تصویب شورای مردم برسد. این شورا با ۲۵۰ عضو همچنین می تواند قوانینی را پیشنهاد دهد و درباره چگونگی صرف بودجه کشور تصمیم بگیرد.

اکثریت نمایندگان شورای مردم از اعضای حزب بعث هستند، اما این شورا نمایندگانی خارج از حزب نیز دارد. به منظور هماهنگی با خواسته بشار اسد در اقدامی مبنی بر خارج کردن حکومت از دست نخبگان نیرومند و ثروتمند، حداقل پنجاه درصد اعضای شورا باید از میان کارگران و دهقانان انتخاب شوند.

گرچه شورای مردم سوریه می تواند قوانین را به تصویب برساند، اما در حقیقت این شورا درباره قوانین پیشنهاد شده از سوی قوه مجریه دارای قدرت اندکی است. از نظر قانونی چنین فرض می شود که اعضای شورا می توانند درباره سیاست های پیشنهادی دیدگاه های بدیل ارائه دهند و تغییراتی در آنها اعمال کنند. اما هنگامی که قانونی از سوی رئیس جمهور پیشنهاد شد، آنان نمی توانند در برابر آن اقدامی صورت دهند. دو تن

از اعضای شورای مردم در سال ۲۰۰۱ پس از ارائه پیشنهادهایی برای ایجاد اصلاحات سیاسی، دستگیر شدند (۲).

۱-۴-۳- قوه قضاییه

نظام قضایی سوریه متأثر از نظام‌هایی است که در طول تاریخ در کشور وجود داشته‌اند، برخی از این سنت‌ها به دوران امپراتوری عثمانی بازمی‌گردد. فرایندهای قضایی اسلامی نیز در چگونگی فعالیت دادگاه‌های کشور مؤثرند. در سوریه هم دادگاه‌های غیردینی وجود دارد و هم دادگاه‌های دینی. رسیدگی به پرونده‌های مدنی و جزایی در دادگاه‌های غیردینی صورت می‌گیرد. دادگاه‌های دینی نیز به پرونده‌های مربوط به احوال شخصیه از جمله مسائل مربوط به ازدواج و ارث رسیدگی می‌کنند. پرونده‌های مربوط به موضوع‌های اسلامی در دادگاه پیرو شریعت یا آیین‌نامه قانونی اسلام رسیدگی می‌شود. رسیدگی به پرونده‌های فردی و خانوادگی پیروان دیگر ادیان بر اساس پیشینه دینی آنان در دادگاه‌های مجزا صورت می‌گیرد. این شیوه ریشه در تسامح دینی بنی‌امیه و دوران حکومت آن‌ها دارد، در آن دوران پیروان دیگر ادیان مجبور به پیروی از قوانین اسلامی نبودند.

در دادگاه‌های سکولار رسیدگی به پرونده‌های جرایم کم‌اهمیت ترابتدا در دادگاه صلح یا دادگاه رفع اختلاف صورت می‌گیرد. پرونده‌های جدی‌تر مدنی و جنایی ابتدا در دادگاه بدوی رسیدگی می‌شود. اگر جرم انجام یافته، جدی باشد ممکن است مجازات آن بیش از سه سال حبس باشد، رسیدگی به پرونده‌های جنایی در دادگاه تحقیق قضایی نیز صورت می‌گیرد که دادگاه جنایی نام دارد. می‌توان درباره احکامی که در دادگاه‌های سطوح پایین تر صادر می‌شود، در دادگاه تجدیدنظر تقاضای فرجام‌خواهی ارائه کرد. یک هیئت متشکل از سه قاضی در دادگاه تمیز می‌تواند احکام صادره از سوی دادگاه تجدیدنظر را نقض کنند.

پنج عضو دادگاه عالی قانون اساسی، که برای دوره‌ای چهارساله از سوی رئیس‌جمهور انتخاب می‌شوند، مطابقت قوانین را با قانون اساسی بررسی می‌کنند. شورای عالی قضایی انتصاب و اخراج قضات دیگر دادگاه‌ها را بر عهده دارد. پرونده‌های مربوط به امنیت ملی نیز در دادگاه‌های امنیت ملی رسیدگی می‌شوند. این دادگاه‌ها زیر نظر سازمان وضعیت اضطراری هستند و قانون عادی کشور نقشی در تصمیم‌گیری آن‌ها

ندارد. در این دادگاه‌ها متهم از حقوق مشابه در دیگر دادگاه‌ها برخوردار نیست (۲). علاوه بر قوه‌های مجریه، مقننه و قضاییه حکومت ملی، سوری‌ها تابع قوانین محلی نیز هستند. جمهوری سوریه به چهارده استان تقسیم شده است. هراستان از سوی استاندارانتصابی و شورای استانی منتخب اداره می‌شود. دمشق پایتخت سوریه نیز فرمانداری جداگانه دارد. استاندارها را وزیر کشور سوریه انتخاب می‌کند. آنان در ناحیه خود نماینده دولت هستند و به رئیس‌جمهور گزارش می‌دهند. مناطق، شهرستان‌ها و روستاهای سوریه مقامات محلی منتخب نیز دارند. دولت مرکزی هزینه‌های دولت‌های محلی را تأمین می‌کند. دولت سوریه بسیار متمرکز است، و رهبران محلی اغلب به جای تصمیم‌گیری‌های مستقل، از دولت مرکزی درخواست راهنمایی می‌کنند. اما گاهی اوقات، تصمیم‌گیری برای اجرای طرح‌ها به صورت محلی انجام می‌گیرد. مثلاً در دمشق دولت محلی برای کاهش بی‌نظمی شهری و حفظ زمین‌های نامحصور برنامه‌ای منطقه‌ای را اجرا کرد (۲).

بیش‌تر مقاماتی که برای تصدی مشاغل دولتی برگزیده می‌شوند، عضو یک حزب سیاسی هستند که خود بخشی از جبهه ملی ترقی‌خواه است. جبهه ملی ترقی‌خواه گروهی از احزاب سیاسی را در برمی‌گیرد که حزب بعث رهبری آنان را برعهده دارد. رئیس‌جمهور سوریه ریاست حزب بعث سوریه و نیز رهبری جبهه ملی ترقی‌خواه را بر عهده دارد. علاوه بر حزب بعث، احزاب سیاسی دیگری نیز در جبهه ملی ترقی‌خواه حضور دارند که می‌توان به حزب وحدت‌گرای سوسیال‌دمکرات، حزب کمونیست سوریه، حزب وحدت‌گرای سوسیالیست، حزب سوسیالیستی عرب، جنبش سوسیال‌گرایان عرب، حزب سوسیالیست عربی سوریه و حزب ناسیونال سوسیالیست سوریه اشاره کرد. از ۲۵۰ کرسی شورای مردم، ۱۶۷ کرسی به اعضای این احزاب اختصاص دارد. دیگر اعضای شورا مستقل هستند. قانون اساسی کشور تصویب کرده است که حزب بعث باید بیشترین عضو را در شورا داشته باشد.

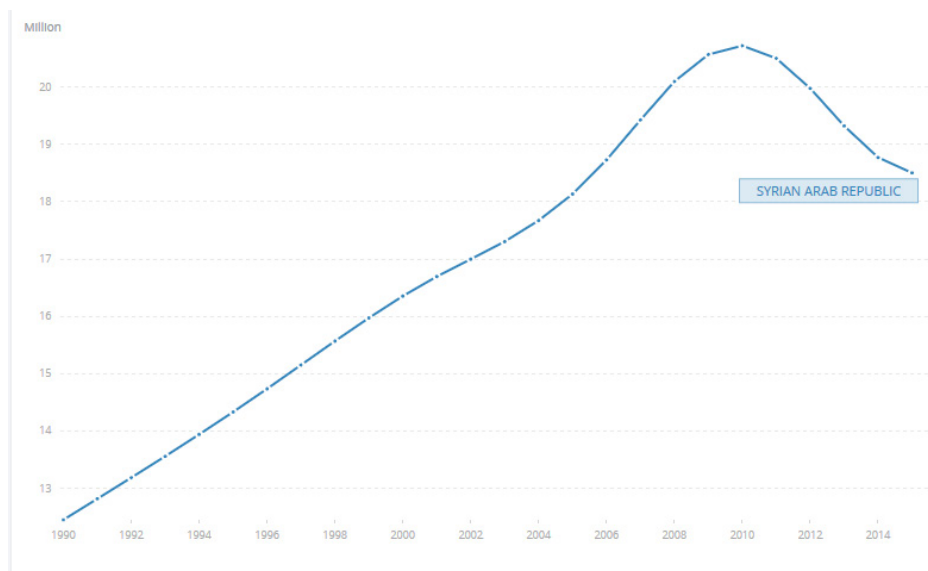
ساختار حکومتی کشور به حزب بعث که از سال ۱۹۶۳ بر سوریه حاکم است، امکان می‌دهد تا نفوذ زیادی در اداره امور کشور داشته باشد. پایه قدرت این حزب را نظامیان تشکیل می‌دهند. حزب بعث اقشار فقیر جامعه را در دولت صاحب رأی کرده و به این

ترتیب در میان آنان به محبوبیت دست یافته است. شصت تا هفتاد درصد مشاغل را در سطح کشور باید دهقانان، کارگران و صنعتگران اشغال کنند. حزب بعث در جامعه سوریه جایگاه قدرتمند خود را حفظ کرده، چرا که دولت بر صنایع و اقتصاد ملی حاکم است. عضویت در حزب بعث اغلب شرط پیشرفت در ارتش یا دستیابی به شغلی دولتی است. اعضای حزب بعث در دولت صاحب نفوذند و افراد را برای تصدی مشاغل دولتی انتخاب می‌کنند، و تقسیم زمین‌های کشاورزی در میان کشاورزان را برعهده دارند. حجم دستگاه دولتی بسیار عظیم است، و همین امر موجب شده تا حزب بعث حامیانی بیابد که برای گذران زندگی خود به آن حزب وابسته اند (۲).

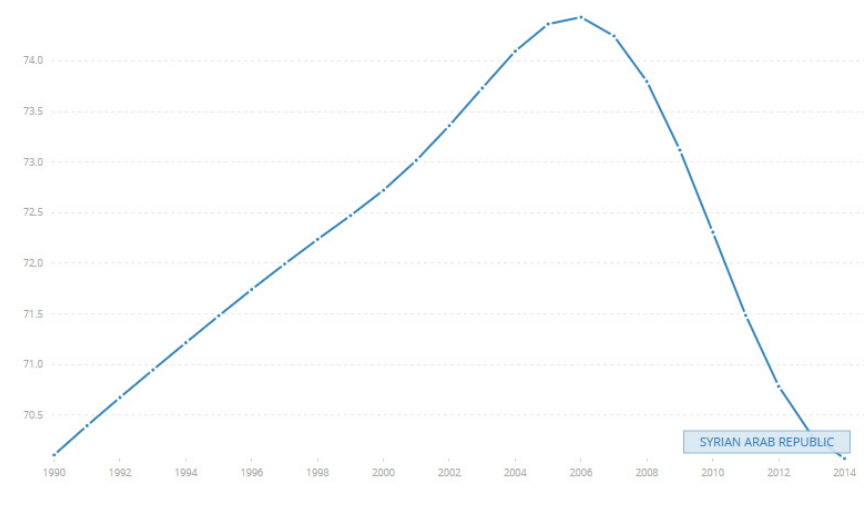
۱-۴-۴- جمعیت و پراکندگی سنی

سوریه کشوری متشکل از گروه‌های نژادی و قومیت‌های گوناگون است که بر اساس اعلام بانک جهانی در سال ۲۰۱۵ جمعیت آن برابر با ۱۸,۵ میلیون نفر می‌باشد. در این کشور عرب‌ها ۹۰٪ جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند و سایر اقلیت‌های قومی از جمله کردها، ترک‌ها و ارمنی‌ها ۱۰٪ باقی‌مانده جمعیت را تشکیل می‌دهند. تراکم جمعیتی در سوریه از میانگین جهانی بیشتر است. بیش از ۱۸ میلیون سوری در سایر کشورها خصوصاً کشورهای اروپایی، آمریکای جنوبی، آمریکای شمالی، آمریکای مرکزی و استرالیا زندگی می‌کنند.

جمعیت شهرنشین سوریه در سال ۲۰۰۶ میلادی برابر با ۵۳٪ از کل جمعیت سوریه تخمین زده شده است. سوریه همچنین پذیرای گروه‌های زیادی از پناهجویان، در طی یک قرن اخیر بوده است که از این میان می‌توان به پناهجویان فلسطینی بعد از جنگ ۱۹۴۸ و پناهجویان لبنانی بعد از جنگ داخلی لبنان اشاره کرد. پناهجویان فلسطینی خود به تنهایی نزدیک به ۴۵۰,۰۰۰ نفر جمعیت دارند که در چند اردوگاه زندگی می‌کنند. مهم‌ترین این اردوگاه‌ها، اردوگاه یرموک نام دارد. به این رقم باید ۱,۵۰۰,۰۰۰ پناهجوی عراقی را نیز افزود که پس از اشغال عراق توسط آمریکا ناچار به جلای وطن شدند (۱).

شکل ۱-۶: روند رشد جمعیت کشور سوریه

شکل ۱-۷: نمودار امید به زندگی در کشور سوریه

در شکل ۱-۷ نمودار امید به زندگی برای کشور سوریه نشان داده شده است. امید به زندگی در هنگام تولد در سوریه نیز در سال ۲۰۰۶، ۷۴ سال بوده است که این شاخص در سال ۲۰۱۴ به ۷۰٫۱ سال کاهش یافته است (۳).

۱-۵- اطلاعات فرهنگی - مذهبی

پیروان ادیان گوناگونی در سوریه زندگی می‌کنند. ۷۴٪ مردم سوریه سنی مذهب و ۱۳٪ شیعه، علوی و اسماعیلی هستند. مسیحیان نیز حدود ۱۰٪ جمعیت سوریه را تشکیل می‌دهند. ۳٪ باقی مانده از پیروان سایر ادیان مانند دروزیها و یزیدیان می‌باشد. البته تعداد بسیار اندکی یهودی نیز در سوریه زندگی می‌کنند.

آنچه سوریه را از نظر جمعیت‌شناسی دینی متمایز می‌کند تمرکز گروه‌های دینی در مناطق مختلف جغرافیایی است؛ مسیحیان این کشور عمدتاً در دمشق، حلب و شهرک‌هایی در لاذقیه، حمص و درعا و همچنین در حسکه در شمال شرق آن کشور ساکن می‌باشند. جامعه مسیحیان سوریه از بزرگ‌ترین جوامع مسیحی منطقه خاورمیانه و یکی از قدیمی‌ترین جوامع مُنسجم مسیحی از لحاظ تاریخی در سراسر دنیا است. اکثریت جامعه مسیحیان سوریه از باورمندان به کلیسای ارتدوکس شرقی محسوب می‌شوند.

بیش از ۹۰٪ علویان سوریه در استان‌های لاذقیه و طرطوس زندگی می‌کنند. بیش از ۸۰٪ از ساکنان مناطق روستایی استان لاذقیه را علویان تشکیل می‌دهند. سهم دروزیها از ساکنین منطقه جبل العرب در استان سویدا بیش از ۹۰٪ است. دروزیها اکثریت مطلق را در ۱۲۰ روستای استان سویدا در اختیار دارند. شیعیان جعفری در منطقه‌ای بین حمص و حلب متمرکز شده‌اند و ۱۵٪ ساکنان استان حماه را تشکیل می‌دهند. اسماعیلی‌ها نیز در منطقه السلمیه در استان حماه سکنی گزیده‌اند، البته بیش از ۱۰۰۰۰ اسماعیلی نیز در استان لاذقیه زندگی می‌کنند. سایر شیعیان سوریه نیز در شهر حلب ساکن هستند (۱).

مردم سوریه از نظر قومیتی به دو دسته اصلی تقسیم می‌شوند. حدود ۹۰٪ مردم سوریه از اعراب هستند. ۹ درصد را کردها و یک درصد باقی مانده از چرکسها و ارامنه و اقوام

دیگرمی باشند. کردها در استان حسکه اکثریت دارند و در سایر استان ها اکثر جمعیت عرب است.

اعراب سنی در چهار استان سوریه در اکثریت نیستند زیرا اکثریت جمعیتی در استان های لاذقیه و طرطوس در اختیار علویان قرار دارد. در استان سویدا نیز دروزی ها اکثریت مطلق را دارند و در استان حسکه اکثریت در اختیار کردهاست (۱).

افصل دوم |

مفهوم وقف و امور خیریه در کشور سوریه

۲- مفهوم وقف و امور خیریه در کشور سوریه

۲-۱- مقدمه

در فصل گذشته، اطلاعاتی کلی درباره کشور سوریه بیان شد. پیش از ورود به بررسی ساختار وقف و امور خیریه در سوریه، لازم است مفاهیم اولیه در این حوزه مشخص گردد. مفاهیمی که در این فصل بیان شده است شامل توضیحاتی در خصوص تعاریف مهم در حوزه وقف و قوانین و شرایط مرتبط با وقف می شود. همچنین برخی از قوانین و احکام مرتبط با سرمایه گذاری وقف و اجاره و استفاده از موقوفات بیان شده است.

۲-۲- تعریف وقف

معنای لغوی: حبس مطلق از نظر فیزیکی و یا معنوی
معنای اصطلاحی: حبس و نگهداری ملک و دارایی واقف و صدقه کردن منافع آن
تعبیر عصر حاضر: ممانعت از تصرف در مالی که به جهت امور خیریه و یا منافع عمومی اختصاص داده شده است (۲۰).

۲-۳- انواع وقف

- وقف خیری: نوعی از وقف است که منافع آن برای فقرا و نیازمندان و یا امور خیریه ای دیگر مانند معابد و بیمارستان ها استفاده شود.
- وقف خانوادگی: نوعی از وقف است که منافع آن مادامی که واقف زنده است برای واقف، پس از آن برای فرزندان واقف و سپس فرزندان فرزندان واقف می رسد و در صورت انقراض نسل منافع به امور خیریه اختصاص می یابد.

– وقف مشترک: این نوع وقف حالت مشترکی بین دو نوع وقف تعریف شده است (۲۱).

۲-۴- ارکان وقف

۱. واقف
۲. موقوف
۳. موقوف علیه
۴. صیغه (۲۲)

۲-۵- شروط واقف

۱. عقل: وقف شخص دیوانه، احمق، خواب و ناآگاه صحیح نمی باشد.
۲. بلوغ: وقف انسان نابالغ صحیح نمی باشد.
۳. این که ممنوعیتی برای شخص از روی نادانی نباشد و برخی از فقها وظیفه تأیید صلاحیت واقف را دارند که در صورت نیازمندی خود واقف، وقف ابتدا و تا زمان حیات واقف به خود شخص انجام می شود و پس از مرگش برای امور خیریه وقف می شود تا بدین ترتیب مصلحت شخص نیز تأمین شود.
۴. اختیار: وقف شخص در صورت اجبار و اکراه صحیح نمی باشد.
۵. آزادی: وقف بنده بدون اجازه ارباب خود صحیح نیست؛ زیرا او از خود چیزی ندارد و هر چه دارد برای ارباب او است (۲۲).

۲-۶- شروط موقوفه

۱. موقوفه محل وقف است که قرارداد بر آن بسته می شود و باید دارای مشروعیت باشد (مال متقوم باشد). (مال متقوم آن است که محرز به فعل باشد و شریعت انتفاع آن را مباح تلقی نماید).
۲. مشخص شود که در آن جهالتی وجود ندارد.
۳. موقوفه ملکی برای واقف باشد.
۴. اینکه موقوفه ذاتاً برای وقف پایدار و مداوم باشد (۲۲).

۷-۲- شروط موقوف علیه

- موقوف علیه جهتی است که وقف برای آن استفاده می شود.
۱. موقوف علیه امری خیر و نیک باشد.
 ۲. موقوف علیه امری همیشگی و غیر منقطع باشد.
 ۳. وقف به واقف بازنگردد.
 ۴. موقوف علیه امری باشد که استفاده از آن صحیح باشد (۲۲).

۸-۲- صیغه وقف

آن چیزی است که در ارتباط با وقف صادر می شود و سندی برای ایجاد آن است.

۹-۲- شروط صیغه وقف

۱. روشن و شفاف باشد و با زبانی رسا جزئیات مورد نیاز را بیان کند.
۲. بسته باشد: بدین معنی که در صیغه تعلیقی برای شروط غیر موجود و یا غیر قابل دسترس تعریف نشود.
۳. دائمی باشد و در زمان های مختلف و با نظرات مختلف دچار تغییرات نشود.
۴. دقیق و مشخص باشد و نیت وقف در درون متن کاملاً مشخص باشد.
۵. عدم همپوشانی صیغه در شروط به گونه ای که با اصل وقف منافاتی نداشته باشد و تناقضات باطل کننده وقف نیز در آن وجود نداشته باشد (۲۲).

۱۰-۲- اهداف وقف و نتایج آن

۱. به دست آوردن رضایت الهی که به صدقه و انفاق امر فرموده است و توجه به این امر که وقف صدقه جاری است.
۲. فعال شدن دری از درهای خیر و نوعی از انواع نیکی هایی که به آن همواره اشاره شده است
۳. ارائه کمک های بهداشتی به نیازمندان در بیمارستان ها و درمانگاه ها
۴. کمک به حفظ عفاف فقرا با تأمین نیازهای ضروری آن ها در جامعه
۵. کمک به مدارس و دانشگاه های دینی و مذهبی و کمک به ایتام و مدارس آن ها برای تحصیل علم و کسب موقعیت های بهتر در جامعه

۶. ساخت مساجد به عنوان خانه‌های خدا و رسیدگی به این اماکن

۷. فعال شدن جنبش‌ها و تحرکات علمی دانشمندان و همچنین ترویج فرهنگ

اسلامی در جامعه در راستای توسعه علوم

۸. تضمین اصل مال و پایداری منافع آن در طول زمان

۹. روشی برای کفاره دادن برای گناهان و به دست آوردن ثواب اخروی (۲۳)

۲-۱۱- قوانین مرتبط با وقف و امور خیریه

در حوزه قوانین وقف و امور خیریه در کشور سوریه، سه قانون یافت شده است. این قوانین شامل « احکام مرتبط با قانون وقف عام در املاک وقفی»، «قانون حقوق اجاره و حقوق اجاره‌های طولانی مدت» و «قانون جمعیات و مؤسسات خاص» در سوریه می‌شود.

در «احکام مرتبط با قانون وقف عام در املاک وقفی» به بیان مطالبی در خصوص وقف عام و یا وقف خیری در سوریه پرداخته است. برای مثال اینکه وقف املاک چگونه است و چه شرایطی باید داشته باشد؛ حقوق وقف کدامند؛ وقف املاک پادشاهان چگونه است؛ صحت وقف به چه عواملی بستگی دارد و اصولی از این قبیل در این قانون بیان شده است. همچنین به املاک وقفی که از گذشته‌های دور و از عصر پادشاهان گذشته وجود داشته اشاره شده است.

در «قانون حقوق اجاره و حقوق اجاره‌های طولانی مدت» به بیان مطالبی در خصوص قوانین مرتبط با اجاره طولانی مدت موقوفات پرداخته شده است. برای مثال اینکه آیا می‌شود در زمین وقفی اجاره تغییراتی ایجاد کرد یا خیر. آیا اجازه ساخت و ساز و یا کاشت درخت و... وجود دارد یا خیر و مفاهیمی از این قبیل.

در «قانون جمعیات و مؤسسات خاص» به بیان نکاتی در خصوص جمعیات و مؤسسات در کشور سوریه پرداخته شده است. برای مثال اینکه این تعریف مؤسسات و جمعیت‌ها چیست، این نهادها مجاز به انجام چگونه فعالیت‌هایی هستند، چه محدودیت‌هایی برای این مؤسسات وجود دارند و همچنین چگونگی ثبت و اخذ مجوز این جمعیت‌ها و مؤسسات بیان شده است.

| فصل سوم |

وضعیت کمک‌های بشردوستانه و خیریه در کشور سوریه

۳- وضعیت کمک های بشردوستانه و خیریه در کشور سوریه

۳-۱- مقدمه

پس از بررسی وضعیت عمومی کشور سوریه و آشکار شدن مفهوم وقف و امور خیریه، در این فصل به بررسی وضعیت موجود سوریه در خصوص وقف و امور خیریه می پردازیم. در خصوص روند توسعه و تاریخچه اوقاف سوریه اطلاعات یکپارچه ای وجود نداشت، اما در خصوص مساجد و اماکن متبرکه و همچنین وضعیت امور خیریه ای و کمک های بین المللی اطلاعات جامعی وجود دارد که به آن ها اشاره خواهد شد.

۳-۲- رتبه بندی و وضعیت موجود کشور سوریه در امور وقف و خیریه

موضوع موقوفات در شهر حلب سوریه شامل مساجد، مدارس دینی، حسینیه و تکیه ها می شود و تعداد آن ها در این شهر بیش از ۵۰۰ مورد می باشد. ۵ بیمارستان، ۴ خانقاه و تعداد زیادی چاه، چشمه و قنات می باشد. و ۳۶٪ از جایگاه های کسب و کار در بازارهای فروش شهر حلب که تعداد آن ها ۴۰۰۰ مورد است، بناهای وقفی هستند. مسجد جامع شهر حلب نیز بخشی از این زمین های وقفی بوده است (۲۸).

بر اساس گزارش های مؤسسه هدایتگر خیریه ها (Charity navigator) بحران سوریه در سال ۲۰۱۶ در وضعیت بسیار پیچیده و بغرنجی قرار دارد. بر اساس گزارش های

۱. در زمینه ی وضعیت موجود وقف و امور خیریه سوریه، علیرغم جستجوهایی که در اینترنت صورت پذیرفت، به دلیل محدودیت های دسترسی منابع و همچنین عدم انتشار اطلاعات مفید از طرف کشور مورد مطالعه، مطالب کاملتری یافت نگردید و تکمیل اطلاعات موجود، نیاز به انجام تحقیقات میدانی و مطالعات تکمیلی در این زمینه دارد.

وضعیت مردم در سال ۲۰۱۶ به صورت زیر است:

- تعداد افرادی که به کمک‌های بشردوستانه نیاز دارند: ۱۳,۵ میلیون نفر
- تعداد کودکان تحت تأثیر بحران در سوریه: ۵,۶ میلیون نفر
- تعداد افراد تبعیدشده از سوریه: ۶,۵ میلیون نفر
- تعداد مهاجران آواره در کشورهای همسایه سوریه: ۴,۳ میلیون نفر (۶)

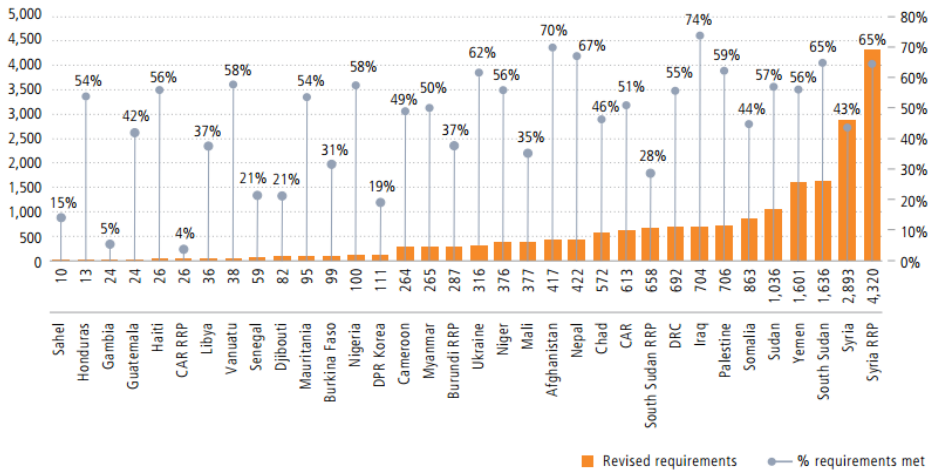
۳-۲-۱- مقایسه وضعیت کشور سوریه در امور خیریه با دیگر کشورها

در سال ۲۰۱۵ بیش از نیمی از کمک‌های بین‌المللی در کشورهای سوریه، سودان، سودان جنوبی، یمن و عراق هزینه شدند. درخواست‌هایی که در طی سال‌های اخیر برای کمک شده است، بیش از همه‌ی کشورها، کشور سوریه درخواست کمک ارسال نموده است. میزان کمک‌های ارسال شده به سوریه (از کشورهای اصلی حامی امور بشردوستانه) در سال ۲۰۱۴، ۲ میلیارد دلار بوده است و این کشور در سال ۲۰۱۴ از نظر دریافت کمک‌های بشردوستانه در مقام نخست کشورها قرار دارد. براساس آمار و اطلاعات بررسی شده جهانی بیش از ۹۰٪ مهاجران سوری (۹۷٪ مهاجران در لبنان و ۹۳٪ مهاجران در اردن) زیر خط فقر قرار دارند.

در شکل زیر میزان درخواست‌های کمک کشورهای مختلف از جمله سوریه (برحسب میلیون دلار) و میزان درصدی از این نیازها که برآورده شده، نشان داده شده است. در این شکل کشور سوریه در ۲ بخش کشوری و مناطق جنگی و بحرانی تقسیم بندی شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود کشور سوریه بالاترین درخواست کمک‌های بشردوستانه را در سال ۲۰۱۵ داشته است. در بخش جنگی و درگیر بحران سوریه ۴,۳ میلیارد دلار درخواست شده و از این مقدار ۶۵٪ تأمین شده است و در بخش‌های دیگر کشور ۲,۸ میلیارد دلار درخواست و ۴۳٪ آن محقق شده است (۴). در سال ۲۰۱۵ بیشترین حجم کمک‌های بین‌المللی به کشورهای سوریه، یمن، اتیوپی، عراق و سودان جنوبی ارسال شدند (۴).

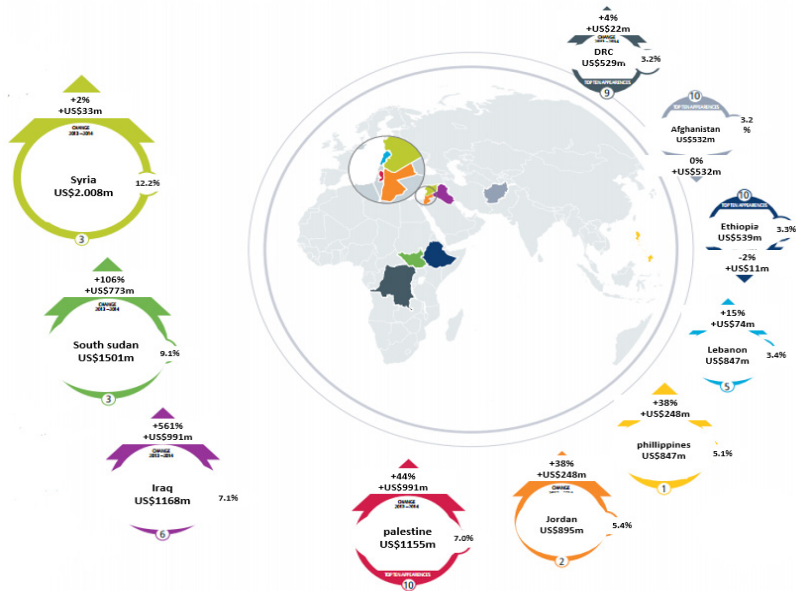
در شکل ۱۰ کشور اول که بیشترین کمک‌های بین‌المللی به آن‌ها در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ ارسال گردیده است نشان داده شده‌اند. در این شکل سوریه با رنگ سبز کم‌رنگ

فصل سوم- وضعیت کمک های بشردوستانه و خیریه در کشور سوریه / ۵۳

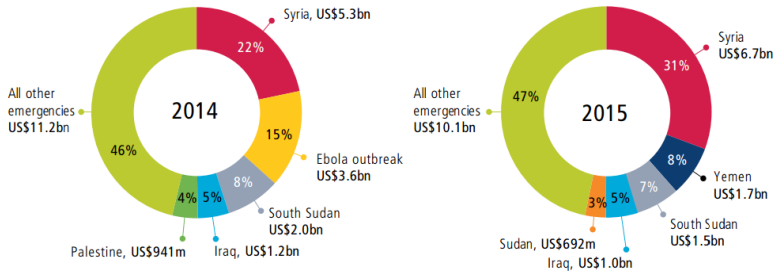
شکل ۳-۱: درصد برآورده شدن درخواست های کمک کشورهای مختلف

نشان داده شده است و اولین کشور از نظر دریافت کمک های بین المللی بوده است. ۱۲٫۲٪ از کمک های بین المللی برای کشورهای محروم به سوریه منتقل شده است و همچنین میزان کمک های بین المللی به سوریه در سال ۲۰۱۴ نسبت به سال ۲۰۱۳ با ۲٪ افزایش روبرو بوده است.

شکل ۳-۲: ۱۰ کشور اول که در سال های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ کمک های بین المللی به آنها ارسال گردیده است

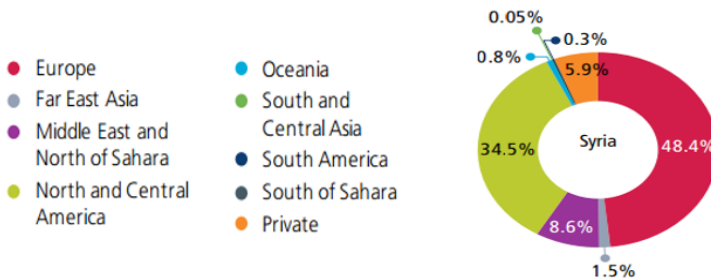
میزان کمک‌های اضطراری بین‌المللی اختصاص داده شده به کشورها در سال ۲۰۱۴ و ۲۰۱۵ در شکل‌های زیر مشخص است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، در سال ۲۰۱۴، ۲۲٪ و در ۲۰۱۵، ۳۱٪ کمک‌های اضطراری بین‌المللی به کشور سوریه ارسال شده است.

شکل ۳-۳: میزان کمک‌های ارسال شده به کشورهای نیازمند

میزان کمک‌هایی که از کشورهای مختلف به کشور سوریه در سال ۲۰۱۵ شده است به صورت زیر می‌باشد. همان‌طور که از شکل مشخص است ۴۸٫۴٪ از کمک‌های ارسال شده به سوریه از اروپا می‌باشد. ۳۴٫۵٪ از آمریکای شمالی و مرکزی، ۱٫۵٪ نیز از آسیای شرقی و ۰٫۵۵٪ از آسیای میانه، ۰٫۸٪ از اقیانوسیه و ۰٫۹٪ نیز توسط کمک‌های شخصی بوده است (۴).

۳ کشور سودان جنوبی، سوریه و عراق بیشترین درخواست کمک از صلیب سرخ و هلال احمر را نموده‌اند و در مجموع ۲۷٪ از کل کمک‌های این ۲ نهاد به این ۳ کشور ارسال گشته است (۴).

شکل ۳-۴: میزان کمک‌های ارسال شده به سوریه از مناطق مختلف جهان

۳-۳- مساجد و اماکن مذهبی شاخص سوریه

تعداد مساجد سوریه ۳۴۳ مورد مسجد که تحت نظارت وزارت اوقاف می‌باشد و ۱۱۵ مسجد دیگر که خارج از نظارت وزارت اوقاف هستند^۱(۲۸).

۳-۳-۱- مسجد نقطه

مسجد نقطه (به عربی: مسجد النقطة) مسجدی است متعلق به شیعیان در شهر حلب (سوریه) که به دلیل قرار داشتن سنگی که به باور برخی به خون حسین بن علی آغشته است مورد زیارت و توجه شیعیان است(۵).

شکل ۳-۵: مسجد نقطه

۳-۳-۲- مسجد جامع اموی

مسجد جامع اموی مهم‌ترین مسجد سوریه است که در بخش قدیمی شهر دمشق واقع شده است. مسجد جامع اموی توسط ولید بن عبدالملک، ششمین خلیفه امویان بربنای کلیسایی که در آن تربت یحیی، به خاک سپرده شده بود، ساخته شد. بخشی از بنای مسجد جامع اموی دمشق دارای قدمتی بالغ بر ۱۴۰۰ سال است و از جاذبه‌های مهم گردشگری و زیارتی شهر دمشق محسوب می‌شود. مسجد اموی دمشق دارای مناره‌ای است که به «مناره سفید» معروف است(۵).

۱. در زمینه‌ی وضعیت مساجد و اماکن مذهبی سوریه، علیرغم جستجوهای که در اینترنت صورت پذیرفت، به دلیل محدودیت‌های دسترسی منابع و همچنین عدم انتشار اطلاعات مفید از طرف کشور مورد مطالعه، مطالب کاملتری یافت نگردید و تکمیل اطلاعات موجود، نیاز به انجام تحقیقات میدانی و مطالعات تکمیلی در این زمینه دارد.

شکل ۳-۶: مسجد جامع اموی

۳-۳-۳- مسجد الاقصاب

مسجد الاقصاب یا القصب نام مسجدی است در شهر دمشق پایتخت سوریه و یکی از اماکن تاریخی سوریه است. این مسجد در سمت باب الفرادیس و خیابان اصلی مسیر حرم رقیه و حدود پانصد متر پایین تر از بازار العماره قرار دارد. در این مکان سرهای کشتگان مرج عذرا یعنی حجر بن عدی و یارانش به خاک سپرده شده‌اند (۵).

شکل ۳-۷: مسجد الاقصاب

۳-۳-۴- آرامگاه حضرت زینب کبری (س)

آرامگاه زینب کبری (به عربی: مسجد السیده زینب) در شهر دمشق در سوریه قرار دارد و یکی از زیارتگاه‌های مهم شیعیان و از مساجد بزرگ سوریه به شمار می‌رود. روستایی که در آن مزار احتمالی زینب قرار دارد، درگذشته به زاویه و اکنون به زینبیه نامور است. اکنون این روستا به شهر متصل و در هفت کیلومتری شرق دمشق قدیم به طرف فرودگاه واقع است. در خیابان اصلی این شهرک از دور گنبد و گلدسته‌های آرامگاه او دیده می‌شود. گنبد ساختمان طلایی است و در سمت شرقی و غربی آن دو مناره کاشی‌کاری شده قرار دارد. گلدسته‌های آرامگاه به عنوان بلندترین و زیباترین مناره‌های کاملاً پوشیده شده از کاشی معرق در دوران معاصر در سطح جهان است که کاشی‌کاری آن توسط هنرمند درگذشته اصفهانی استاد علی پنجه پور به مدت حدوداً ۱۰ سال و به سبک اصفهان اجرا گردیده است (۵).

شکل ۳-۸: آرامگاه زینب کبری (س)

۳-۳-۴-۱- تاریخچه حرم

بر اساس پژوهش‌های انجام شده تا قرن پنجم هجری منبعی وجود ندارد که نشان دهد در محل دفن حضرت زینب (س) مقبره و گنبدی ایجاد شده باشد. تنها منبعی به

وجود زیارتگاه در محل کنونی در قرن دوم هجری اشاره داشته‌اند. براساس این گزارش یکی از زنان منسوب به خاندان علوی به نام سیده نفیسه بنت حسن الاثور از نوادگان علی بن ابیطالب (ع) در سال ۱۹۳ق در منطقه راویه دمشق به زیارتگاه حضرت زینب رفته است. پس از این تاریخ گزارشی مربوط به سال ۵۰۰ق وجود دارد که در آن آمده است فردی از اهالی حلب در سال ۵۰۰ق در محل زیارتگاه حرم حضرت زینب مسجدی بنا کرده است.

اما از قرن هفتم به بعد در این زیارتگاه گنبد و بارگاه ساخته شده است. بر همین اساس ابن جبیر (متوفای ۶۱۴ق)، جهانگرد معروف جهان اسلام زمانی که به دمشق سفر کرده از منطقه راویه موقعیت فعلی حرم نیز عبور کرده است. وی در گزارش خود نام صاحب مزار را ام کلثوم دختر امام علی (ع) دانسته است. البته این احتمال وجود دارد که منظور ابن جبیر دختر دوم امام علی (ع) یعنی زینب صغری باشد نه حضرت زینب (س) که به زینب کبری معروف است.

ابن جبیر در گزارش خود به وجود بارگاه حضرت زینب (س) در روستای راویه در یک فرسخی شهر دمشق اشاره کرده است و گفته: مسجد بزرگی بر آن بنا شده و خانه‌هایی بیرون آن است و دارای موقوفاتی است، مردم این مناطق آن را قبرام کلثوم می‌شناسند. او در نهایت آورده است که در آنجا اقامت کرده و به زیارت حرم حضرت زینب (س) رفته است. ابوبکر هروی متوفای ۶۱۱ق نیز حرم حضرت زینب (س) را زیارت کرده و گزارشی در این زمینه داده است (۳۴).

۳-۳-۴-۲- موقعیت حرم

حرم حضرت زینب (س) در جنوب دمشق و در منطقه‌ای به نام السیده زینب واقع شده است. این منطقه جزء استان ریف دمشق محسوب می‌شود. بنای حرم شامل صحن وسیعی با پلان مربع است که حرم در میان آن قرار گرفته است و دارای گنبد و دو گلدسته مرتفع می‌باشد. گلدسته‌ها و دیوارهای صحن و رواق‌های آن توسط هنرمندان ایرانی کاشی‌کاری شده و سقف و دیوارهای حرم نیز از داخل آینه‌کاری و گنبد نیز از بیرون طلاکاری شده است.

در ضلع شرقی صحن، ساختمان مصلاهی زینبیه با صحن کوچکی، ساخته شده است و در آن نمازهای جماعت یومیه و نماز جمعه و مراسم ویژه مناسبت‌های مذهبی برگزار می‌شود. صحن جدیدی نیز اخیراً در ضلع شمالی آستانه مقدسه ساخته شده است.

در محدوده حرم حضرت زینب (س) و قبرستان‌های اطراف آن، چند تن از علما و مشاهیر شیعه مدفون‌اند. از جمله در راهروی ورودی غربی صحن آستانه، قبرسید محسن امین عاملی و نیز قبرسید حسین مکی عاملی، از علمای شیعه در شام قرار دارد. در قبرستان واقع در شمال حرم نیز قبر دکتر علی شریعتی و در قبرستان دیگری در جنوب حرم، مقبره سید مصطفی جمال‌الدین، شاعر معاصر عراقی قرار دارد (۳۴).

۳-۳-۵- آرامگاه حضرت رقیه

حرم حضرت رقیه زیارتگاهی در دمشق و منسوب به رقیه دختر امام حسین است. این دومین زیارتگاه شیعیان در این شهر است.

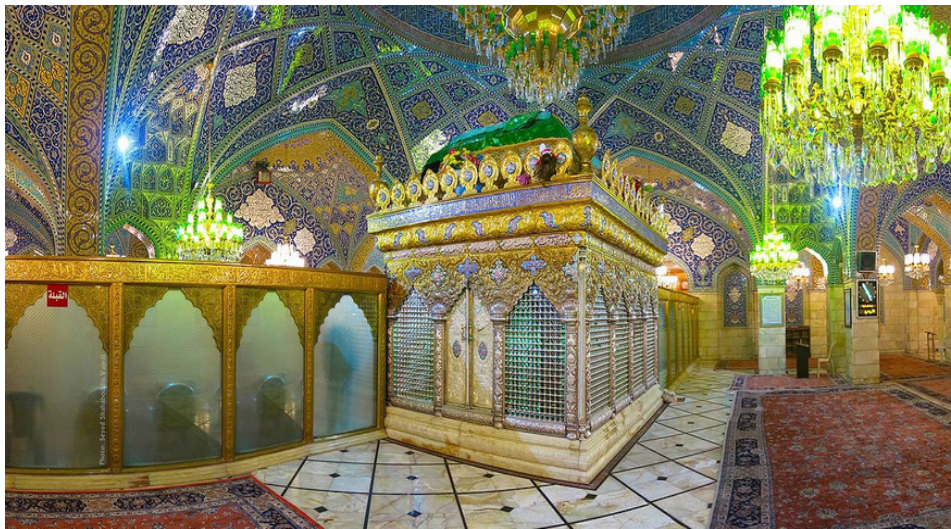
این مکان نخستین بار در برخی منابع قرن چهاردهم قمری به حضرت رقیه منسوب شده است؛ پیش از آن در برخی منابع قرن دهم محل دفن دختری از امام حسین دانسته شده، بدون اینکه به نام رقیه اشاره شود.

انتساب آن به حضرت رقیه از سوی برخی مورد تردید قرار گرفته است؛ برخی آن را محل دفن رقیه دختر حضرت علی و برخی دیگر رأس‌الحسین دانسته‌اند. البته داستانی در جریان بازسازی آن مشهور است که بر اساس آن صاحب قبر دختری خردسال بوده است.

یکی از زیارتگاه‌هایی که پس از مقبره زینب مورد توجه شیعه است، مقبره و حرم رقیه دختر حسین است. وی در مکانی که مقبره‌ای عمومی به نام مقبره باب‌الفرادیس بود به خاک سپرده شده است. این مقبره در شمال غربی محله قدیمی دمشق و کنار باب‌الفرادیس قرار داشت. در ابتدا سلاطین ایوبی بر قبر او مقبره‌ای کوچک ولی زیبا ساختند؛ سنگ قبری که بروی نهاده شد از سنگ موزاییک تزئین شده و به وسیله عاج و مرمر بود که اطراف آن را ضریح زیبایی احاطه کرده بود و بر فراز آن نیز گنبد و عمارتی بنا

شد. مکان یادشده که از همان ابتدا به صورت مسجد و مقبره بود، در سال ۱۱۲۵ قمری مورد بازسازی قرار گرفت و در سال ۱۳۲۳ قمری نیز به وسیله میرزا علی اصغر خان امین السلطان (صدر اعظم مظفرالدین شاه) دوباره ترمیم شد. در آن زمان سه کتیبه سنگی در داخل حرم در سمت محراب شبستان آن دیده می شد. در کتیبه اول چند حدیث در فضایل اهل بیت و نام میرزا بابا مستوفی گیلانی به عنوان تعمیرکننده بقعه مقام رقیه به تاریخ ۱۱۲۵ قمری دیده می شد. در کتیبه دوم به مکان دفن ملک کامل ناصرالدین که در سال ۸۸۰ قمری در این مکان مدفون شده بود اشاره و بر کتیبه سوم نیز چند بیت شعر نوشته شده بود.

مجموع مساحت حرم تقریباً ۴۵۰۰ مترمربع است که ۶۰۰ مترمربع آن مساحت فضای باز و باقی زیربنا است و در قسمت جنوبی ساختمان مسجدی به وسعت ۸۰۰ مترمربع ساخته شده است. وسعت حرم و رواق هایش در بنای جدید تقریباً ۲۶۰۰ مترمربع است (۳۵).

شکل ۳-۹: آرامگاه حضرت رقیه

۳-۳-۵-۱- انتساب

حرم حضرت رقیه در اصل زیارتگاه رأس‌الحسین (ع) در دمشق بوده است که بنا به قولی، محل دفن سرآن حضرت دانسته شده است که در منابع مربوط به دوره عثمانی، این زیارتگاه، به مزار حضرت رقیه معرفی شده است. البته در شماری از همین منابع، افزون بر قبر حضرت رقیه، به وجود جایگاه سر امام حسین (ع) در آن نیز اشاره شده است؛ با این تفاوت که رقیه در منابع قدیمی‌تر، دختر امام علی (ع)، و در منابع جدیدتر، دختر امام حسین (ع) معرفی شده است. در برخی منابع دو قرن اخیر، به حادثه آشکار شدن بدن حضرت رقیه اشاره شده است که نشان می‌دهد صاحب مزار، دختری خردسال بوده است. این حادثه را با اختلافاتی در برخی جزئیات، سه نفر نقل کرده‌اند (۳۶).

نخستین سندی که درباره مزار کنونی منسوب به رقیه در دست است، مربوط است به محمد بن ابی طالب حائری کرکی (زنده در ۹۵۵ ق). او گفته است در بخش شرقی مسجد جامع اموی دمشق، خرابه‌ای را دیده که در گذشته، مسجد بوده و بر سنگ نوشته در آن، نام‌های پیامبر (ص)، خاندانش و امامان دوازده‌گانه شیعه، نوشته شده بود. همچنین بر سردر آن نوشته شده بود که این، قبر خانم ملکه، دختر حسین بن امیرالمؤمنین (ع) است. شبلینجی در نورالابصار صاحب مزار را رقیه بنت علی معرفی کرده است او گفته است هنگامی که برای بازسازی جنازه را از قبر بیرون آوردند، جنازه دیده شده که دختر کوچک نابالغی بوده است.

شیخ محمد هاشم خراسانی (م ۱۳۵۲ ق)، این مزار را متعلق به رقیه بنت‌الحسین (ع) معرفی کرده است. او داستان آسیب دیدن قبر را با تفصیل و همراه کراماتی ذکر کرده و آورده است که «بزرگان و علمای شیعه و سنی، شاهد ماجرا بوده‌اند». اما هیچ‌یک از متولیان حرم و سید محسن امین با اینکه در منطقه حضور داشته است به این ماجرا اشاره نکرده‌اند. محسن امین گفته است که قبری به رقیه دختر امام حسین منسوب است که در محله العماره دمشق زیارتگاه است و میرزا علی اصغر خان [اتابک، امین السلطان]، وزیر اعظم ایران، به سال ۱۳۲۳ ق، آن را بازسازی کرده و در بالای در آن تاریخ بازسازی را حک کرده‌اند (۳۶).

۳-۳-۵-۲- تاریخچه بنا و بازسازی آن

اطلاعاتی درباره بنای نخستین زیارتگاه و روند بازسازی آن تا پیش از قرن نهم قمری در دست نیست. به نوشته ابن طولون دمشقی، در نیمه دوم این قرن، امیربردبک ظاهری که در سال ۸۷۱ ق منصب نیابت دمشق را از سوی پادشاه مملوکی بر عهده گرفت، ساختمان مزار را بازسازی کرد. یکی از کتیبه‌های سنگی که در مزار وجود داشته نشان می‌دهد که میرزا بابا مستوفی گیلانی، در سال ۱۱۲۵ ق بنای حرم را بازسازی کرد. سپس در اواخر دوره عثمانی، علی اصغر خان اتابک، صدراعظم دربار قاجار، مزار را در سال ۱۳۲۳ ق بازسازی کرد.

در سال ۱۳۴۳ ق، کامل و محمدعلی آل نظام، از شیعیان دمشق، بنای زیارتگاه را با هزینه خود بازسازی کردند. بنای زیارتگاه حضرت رقیه پیش از آن، شامل اتاقی بوده که قبر میان آن قرار داشت. مسجد کوچکی نیز در مجاورت آن وجود داشته و مساحت بنا در مجموع از ۶۰ مترمربع فراتر نمی‌رفته است (۳۶).

۳-۳-۵-۳- توسعه حرم

در اوایل دهه ۷۰ قرن بیستم میلادی تعدادی از شیعیان از جمله نصرالله خلخالی و امام موسی صدر کمیته‌ای را با هدف توسعه زیارتگاه حضرت رقیه تشکیل دادند. آن‌ها تعدادی از خانه‌ها و مغازه‌های مجاور را خریداری کردند. کار توسعه بنا در سال ۱۴۰۴ ق برابر با ۱۹۸۴ م. آغاز شد و بخش عمده آن در سال ۱۴۱۰ ق. به پایان رسید. به گفته فهری زنجانی در توسعه‌ای که صورت گرفت برخی در اطراف حرم به فروش خانه‌هایشان راضی نبودند و وضع به همین حال مانده بود تا در سال ۱۳۶۳ ش. با خرید آن خانه‌ها و پرداخت چندین برابر قیمت آن‌ها، امرپی‌ریزی بنای جدید حرم از سوی جمهوری اسلامی ایران و با حضور مقامات سوریه آغاز شد (۳۶).

۳-۳-۵-۴- معماری حرم

آستانه حضرت رقیه از ساختمانی تشکیل شده است که آمیخته‌ای از هنر و معماری اسلامی محلی و ایرانی است؛ نماهای خارجی آستانه با قالب‌های سنگی بزرگ

سفیدرنگ پوشیده شده است. در بالاترین قسمت نما، یک کتیبه نواری از آیات قرآن با رنگ طلایی برزمینه سبزرنگ به چشم می‌خورد. بنا دارای چند ورودی است که مهم‌ترین آن، ورودی جنوب غربی است. سردر این ورودی دارای طاقی است که در آن مقرنس‌هایی پوشیده شده با کاشی است و بالای این سردر، مناره‌ای به ارتفاع ۳۴ متر از کف زمین قرار دارد.

ورودی متصل به صحن اصلی بنا به شکل مستطیل است و گرداگرد آن رواق‌هایی وجود دارد. این رواق‌ها با سنگ‌های سفیدرنگ پوشیده شده است و نمای آن‌ها شامل طاق‌های بزرگ و کوچک متوالی است؛ به‌گونه‌ای که هرطاق بزرگ، میان دو طاق کوچک قرار دارد. بالای طاق‌های کوچک، اسامی ائمه معصوم (ع) درون قاب‌های مدوری نقش بسته است. سقف رواق‌ها از داخل، با نقوش گیاهی تزیین یافته است. متصل به این صحن از ضلع شرقی آن، صحن کوچک‌تری به شکل مربع وجود دارد که از نظر معماری، شبیه صحن غربی است و گرداگرد آن را رواق‌هایی فراگرفته است. این صحن در سال ۱۴۲۷ق.م. ۲۰۰۶م. احداث شده است. در ضلع جنوبی صحن و در شرق ورودی اصلی بنا، شبستانی وجود دارد که سقف آن برستون‌هایی استوار گشته، و دارای چندین گنبد نیم‌کره‌ای کوچک است (۳۶).

در ضلع شمالی دو صحن، بخش اصلی بنا قرار دارد که شامل حرم اصلی در غرب، و دو شبستان وسیع در مرکز و شرق است که هر بخش نیز دارای یک ورودی در رواق‌های شمالی صحن می‌باشد. ورودی حرم، مقابل رواق غربی صحن قرار دارد. گرداگرد حرم رواق‌هایی با سقف آینه‌کاری شده وجود دارد که رواق واقع در شرق حرم، آن را از شبستان میانی جدا می‌کند. سقف حرم با کاشی‌کاری‌هایی پوشیده، و بخش‌هایی از آن مقرنس‌کاری شده است. میان کاشی‌کاری‌ها، نوشته‌هایی از آیات قرآن و احادیثی در فضایل اهل بیت (ع) به چشم می‌خورد (۳۵).

قبر حضرت رقیه میان حرم قرار گرفته است و روی آن نیز یک صندوقچه چوبی پوشیده از پارچه‌های سبزرنگ و حاوی آیات قرآن وجود دارد. روی قبریک ضریح نقره‌ای وجود دارد که در سال ۱۳۷۶ق.م. ۱۹۵۶م. از سوی مجمع بنی‌زهرای تهران، به حرم حضرت رقیه اهدا شده است. این ضریح، میان ضریح نقره و طلاکوب جدید و بزرگ‌تری

قرار گرفته که در اصفهان ساخته و در سال ۱۴۱۴ق. . ۱۹۹۴م. نصب شده است. بالای ضریح، گنبد اصلی حرم به ارتفاع ۱۴ متر از کف زمین قرار دارد که سطح خارجی آن با تزیینات هندسی پوشیده شده است. سطح داخلی آن نیز مقرنس کاری و آینه کاری شده است. گنبد دارای گردن مدوری حاوی شانزده پنجره کوچک است و گرداگرد آن، بالای پنجره‌ها، کتیبه‌ای از آیات قرآنی وجود دارد. دو شبستان میانی و شرقی نیز مربع شکل می‌باشد و رواق‌هایی نیز اطراف آن است. سقف هر یک از گنبدها، از داخل به صورت گنبد کم‌خیز، و از بیرون به صورت پشت‌بام صاف است؛ به طوری که حالت گنبدی آن مشخص نیست. شکل‌های گیاهی ظریف و نیز اسامی ائمه معصوم (ع)، آذین بخش دیوارها و سقف این دو شبستان از داخل است. ساختمان شبستان شرقی، هم‌زمان با صحن شرقی آستانه تکمیل و افتتاح شده است. بخش جنوب شرقی آستانه به صورت دو طبقه ایجاد، و طبقه دوم برای دانشکده مطالعات اسلامی در نظر گرفته شده است (۳۶).

افصل چهارم |

نگاشت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور سوریه

۴- نگاشت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه در کشور سوریه

۴-۱- مقدمه

یکی از موضوعات مهم برای شناخت وضعیت وقف و امور خیریه، قرآن و مساجد در کشورهای مختلف شناخت ساختار و بازیگران فعال در این حوزه است. این موضوع از آن جهت اهمیت دارد که با شناخت انواع بازیگران فعال در زمینه‌های مختلف و بررسی و تحلیل نوع فعالیت‌هایی که انجام می‌دهند، می‌توان از دستاوردهای هر یک از این بازیگران استفاده کرد و از تجربیات ناموفق آن‌ها دوری جست.

در این فصل پس از معرفی انواع کنشگران فعال در سه بخش وقف و امور خیریه، مساجد و اماکن متبرکه، و قرآن و فعالیت‌های مذهبی به شناسایی و تحلیل بازیگران مختلف با توجه به نقشی که در این سه بخش در کشور سوریه ایفا می‌کنند، پرداخته شده است. سپس نگاشت نهادی تمامی این بازیگران به همراه نوع ارتباطات آن ترسیم شده است و پس از آن، هر یک از این بازیگران و مجموعه فعالیت‌ها، اهداف، مأموریت، چشم‌انداز، ساختار و ... آن‌ها مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

۴-۲- انواع کنشگران فعال در حوزه وقف و امور خیریه

کنشگر، عبارت است از فرد، گروه و یا سازمانی که می‌تواند بر ورودی‌ها (منابع) و یا بروندهای یک سیستم تأثیر بگذارد، یا از خروجی‌ها و بروندهای آن (خدمات، محصولات، پیامدها و ...) تأثیر پذیرد. در این گزارش کنشگران به چهار دسته اصلی تقسیم می‌شوند:

۴-۲-۱- سیاست‌گذار

سیاست‌گذار نهادی است که برنامه‌هایی را که باید توسط دولت، کسب‌وکارها و غیره دنبال شود، تعیین می‌کند.

سیاست‌گذاری به صورت فرایندی تعریف شده است که به واسطه آن دولت به منظور ارائه پیامد (تغییرات مطلوب در دنیای واقعی)، چشم‌انداز سیاسی خود را به برنامه و عمل تبدیل می‌کند. لذا سیاست‌گذاری، کارکرد اصلی هر دولت می‌باشد. به طور کل، سیاست می‌تواند شکل‌های مختلفی به خود بگیرد مانند سیاست‌های غیر مداخله‌ای، تنظیم، تشویق تغییرات داوطلبانه (مانند کمک‌های مالی) و ارائه خدمات عمومی.

۴-۲-۲- تنظیم‌گر

تنظیم مجموعه گوناگونی از ابزارهاست که به واسطه آن دولت نیازمندی‌های شرکت‌ها و مردم را تنظیم می‌کند. کارکردهای تنظیم‌گر بنا به دلایل گوناگونی به وجود آمده‌اند از جمله:

– تعیین حقوق و مسئولیت‌های هریک از موجودیت‌های جامعه به منظور تحقق اهداف توسعه پایدار

– تنظیم استانداردهای صنعتی

– جمع‌آوری مالیات‌ها و دیگر درآمدها و ...

به منظور درک بهتر کارکردهای تنظیم‌گر، بررسی انواع روش‌های تنظیمی مفید خواهد بود. به صورت کلی انواع تنظیمات عبارت‌اند از:

– فرمان و کنترل: تنظیم دستور و کنترل نوعاً وضع / تحمیل استانداردهای حمایت‌شده توسط مصوبات قانونی است، هرگاه استانداردها سازگار نباشند. بنابراین، قانون به عنوان منع یا اجبار فعالیت‌های معینی به کار می‌رود. استانداردها می‌تواند از طریق قانون‌گذاری یا تنظیم‌کنندگانی که به واسطه فرایند تنظیم برای تعریف قانون مشروعیت دارند، تنظیم شود.

– خود-تنظیمی: این رویکرد می‌تواند به عنوان نوعی از نسخه خود انجمنی رویکرد دستور و کنترل تلقی شود. در این باره، اغلب انجمن‌های تجاری یا کسب‌وکار تشکیل شده که

قوانین عملکرد را ایجاد، کنترل و اجرا می‌کنند. به عنوان یک قانون، خودتنظیمی اغلب به عنوان یک روش کسب و کار دیده می‌شود که اقدام انحصاری به منظور جلوگیری از مداخله دولت انجام می‌دهد. مزایای این رویکرد شامل سطح بالای تعهد کسب و کارها و ماهیت جامع قوانین تنظیم شده می‌باشد. به علاوه، این رویکرد منعطف‌تر از رویکرد دستور و کنترل بوده چراکه به قانون‌گذاری نیازی ندارد. از سویی دیگر، خودتنظیمی می‌تواند به صورت یک رویکرد غیردموکراتیک، محدود به بررسی دقیق بیرونی و در معرض سوءاستفاده توسط کسانی دیده شود که با اهداف مختلف قوانین را تنظیم می‌کنند. در کمترین سطح، خودتنظیمی همواره در معرض چالش‌های منتج شده از علاقه‌های بیرونی کسانی قرار دارد که فکر می‌کنند استانداردها و قوانین به سمت کاهش تأثیر فعالیت‌های غیرمطلوب تنظیم نشده است.

— تنظیم مبتنی بر تشویق: یک تشویق، سیاست، قانون، مکانیسم قیمت، یا رویه‌ای است که به دنبال تعدیل رفتار افراد یا شرکت‌ها به واسطه تغییر در هزینه‌ها یا سودهای حاشیه‌ای مرتبط با تصمیم یا فعالیت خاص می‌باشد. از یک سو، می‌توان گفت که تمامی تنظیمات بر مبنای تشویق است چراکه تنظیم از طریق مفهوم پایه جرمه برای رفتارهای "بد" و پاداش برای رفتارهای "خوب" عمل می‌کند. تنظیم مبتنی بر تشویق سعی دارد به منظور کاهش هزینه‌ها و بهبود خدمات، برنامه سودمند با سودهای زیاد را پاداش دهد. هدف عمده این است که تنظیم شده فعالیت‌های غیرمطلوب خود را از طریق تحمیل / وضع مالیات و کمک‌های مالی محدود یا متوقف کند. برای به کارگیری این رویکرد، گام‌های اصلی شامل انتخاب واحدهای اندازه‌گیری، تعیین خط مبنا، انتخاب اهداف برای بهبود و/ یا نگهداری و سپس اجرای تشویق‌ها و جرمه‌ها می‌باشد. یکی از انواع تنظیمات مبتنی بر تشویق، تنظیم مبتنی بر عملکرد (PBR) است که تشویق‌ها ملزم به بهبود در عملکرد مطلوب، کاهش قیمت و بهبود در کیفیت خدمات می‌باشد. به علاوه، PBR بیشتر به استانداردهای عملکرد خارجی متکی است و کمتر به فعالیت‌های خاص شرکت حساس است. مزایای PBR این است که به بهبود در بهره‌برداری شرکت‌ها، کاهش هزینه‌های نگهداری و عملیات و بهبود در پایایی سیستم کمک می‌کند. طرح تنبیه و تشویق به صورت مکانیکی عمل می‌کند.

بنابراین کاهش در حوزه صلاح‌دید تنظیمی، در مقابل امکان تسخیر در فرایند تنظیم را کاهش می‌دهد. به علاوه این رویکرد، انعطاف‌پذیری در تصمیم‌گیری شرکت را فراهم می‌کند که آیا از قانون تبعیت کند یا جریمه پردازد. اگرچه به عنوان یکی از معایب این روش، می‌توان به ایجاد قوانین بسیار پیچیده و غیر منعطف اشاره کرد که واقعیت‌های بازار در آن لحاظ نشده است، اشاره کرد. از مفروضات اصلی این رویکرد، عقلانیت اقتصادی است که لزوماً در همه موارد یافت نمی‌شود. همچنین، گاهی اوقات پیش‌بینی تأثیر این نوع رویکرد مشکل است. به عنوان مثال، رفتار "بد"، مانند آلودگی— اگرچه قوانین به طور صحیح تنظیم نشده باشند— می‌تواند پاداش بگیرد.

۴-۲-۳- تسهیلگر

سازمان‌های محلی یا بین‌المللی هستند که معمولاً توسط دولت سرمایه‌گذاری می‌شوند و هدف آن توسعه و بهبود بازار خدمات می‌باشد. یک تسهیلگر، تأمین‌کنندگان خدمات را از طریق انجام فعالیت‌های خدماتی جدید، ارتقای تجارب مفید و ایجاد ظرفیت حمایت می‌کند. کارکردهای دیگری تسهیلگر شامل ارزیابی خارجی تأثیر تأمین‌کنندگان خدمات، تضمین خدمات و حمایت برای محیط سیاسی بهتر می‌باشد. عمل تسهیل، کارکردی است که به طور معمول توسط سازمان‌های توسعه‌گرا انجام شده و می‌تواند شامل سازمان‌های غیردولتی و کارفرمایان و عامل‌های دولتی باشد. علاوه بر موارد مذکور در حوزه وقف و امور خیریه فراهم آوردن اطلاعات پایه‌ای از مجموعه خیریه‌ها و یا انجام خدمات مشاوره‌ای برای مؤسسات خیریه نیز می‌تواند به عنوان کارکردهای تسهیل‌کنندگان در نظر گرفت.

۴-۲-۴- ارائه‌دهنده خدمات

تأمین‌کننده خدمات آموزشی و پژوهشی شامل دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و مؤسساتی هستند که در زمینه آموزش و پژوهش در حوزه وقف و امور خیریه فعالیت می‌کنند. ضمناً مؤسسات خیریه‌ای که وظیفه جمع‌آوری کمک‌های مردمی و صرف این کمک‌ها در میان افراد هدف را دارند نیز به عنوان ارائه‌کنندگان خدمات شناخته می‌شوند. با توجه به ادبیاتی که درباره کنشگران مطرح شده است، بازیگران فعال در کشور

سوریه در سه حوزه وقف و امور خیریه، مساجد و اماکن متبرکه، و قرآن و فعالیت‌های مذهبی ایفای نقش می‌نمایند که در ادامه، توضیح مختصری درباره هر کدام از این نهادها و نقش آن‌ها در این سه حوزه داده شده است.

• وزارت اوقاف

مهم‌ترین متولی امور مذهبی کشور سوریه وزارت اوقاف می‌باشد که از لحاظ ساختاری، به عنوان متولی مذهبی، فرهنگی و مالی امور مساجد و اماکن مذهبی فعالیت می‌کند. وزیر اوقاف همانند باقی اعضای کابینه توسط نخست‌وزیر تعیین می‌شود.

• اداره اوقاف

کشور سوریه شامل یک وزارت اوقاف می‌باشد که به عنوان مرکز اصلی فعالیت‌های مربوط به وقف، امور خیریه، مساجد و دیگر امور اسلامی فعالیت می‌کند. با توجه به تفاوت‌هایی که در استان‌های مختلف کشور سوریه وجود دارد و برای کنترل بهتر بر موضوعات ذکر شده، در استان‌های مختلف سوریه اداراتی ایجاد گردیده است که هر یک از این ادارات در منطقه‌ی خود به مدیریت اوقاف و امور مرتبط با آن می‌پردازد.

• وزارت کار و امور اجتماعی

وزارت کار و امور اجتماعی کشور سوریه وظیفه ثبت مؤسسات خیریه در سوریه را بر عهده دارد.

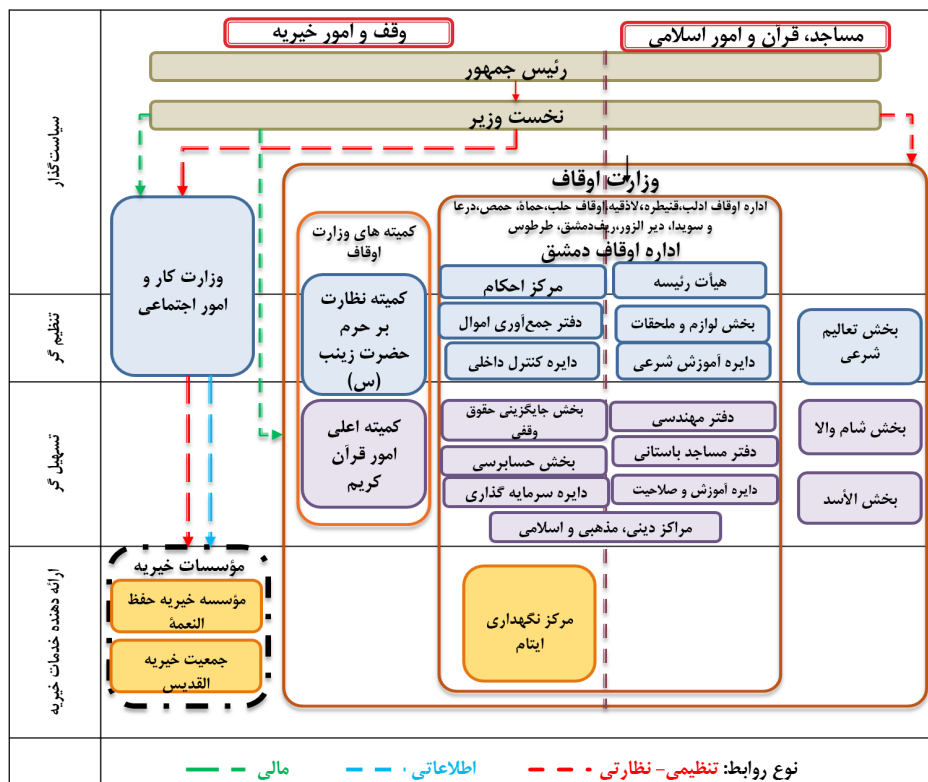
• مرکز نگهداری ایتام

مرکز نگهداری ایتام با توجه به قرارداد مجلس وزرا در سال ۱۹۷۰ تأسیس شد و توسط وزارت امور اجتماعی به ثبت رسید. این مؤسسه خیریه در دمشق ایجاد شد و به ارائه خدمات به دختران یتیم خیابانی پرداخت.

این مؤسسه زیر نظر وزارت اوقاف به انجام فعالیت‌های اجتماعی خیریه‌ای در خصوص دختران یتیم از جمله تهیه پوشاک و پناهگاه و تغذیه مناسب برای این کودکان پرداخت.

۴-۳- نگاهت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه

همانطور که در بخش پیشین اشاره شد، نهادهای مختلفی با نقش های متفاوت در سه بخش وقف و امور خیریه، مساجد و اماکن متبرکه، قرآن و فعالیت های مذهبی در کشور سوریه فعالیت می نمایند؛ در این بخش، ابتدا نگاهت نهادی مربوط به این کنشگران در شکل (۴-۱) نشان داده شده است و سپس نهادهای سیاست گذار، تنظیم گر، تسهیل گر و ارائه دهنده خدمات در موضوعات مختلف در سه بخش وقف و امور خیریه، مساجد و اماکن متبرکه، قرآن و فعالیت های مذهبی، مورد تحلیل قرار گرفته اند.

شکل ۴-۱: نگاهت نهادی نظام مدیریت وقف و امور خیریه، مساجد و قرآن در کشور سوریه

۴-۳-۱- وزارت اوقاف

مهم ترین متولی امور مذهبی کشور سوریه وزارت اوقاف می باشد که از لحاظ ساختاری، به عنوان متولی مذهبی، فرهنگی و مالی امور مساجد و اماکن مذهبی فعالیت می کند. وزیر اوقاف همانند باقی اعضای کابینه توسط نخست وزیر تعیین می شود (۵).

شکل ۴-۲: سایت وزارت اوقاف

در سال ۱۹۵۲ قانون شماره ۱۷۰ صادر شد که طبق این قانون، نظارت تمامی متولیان موقوفات خیریه ملغی شد و اداره های وزارت اوقاف سوریه وظیفه نظارت و تولیت بر موقوفات را برعهده گرفتند (۲۸).

• چشم انداز:

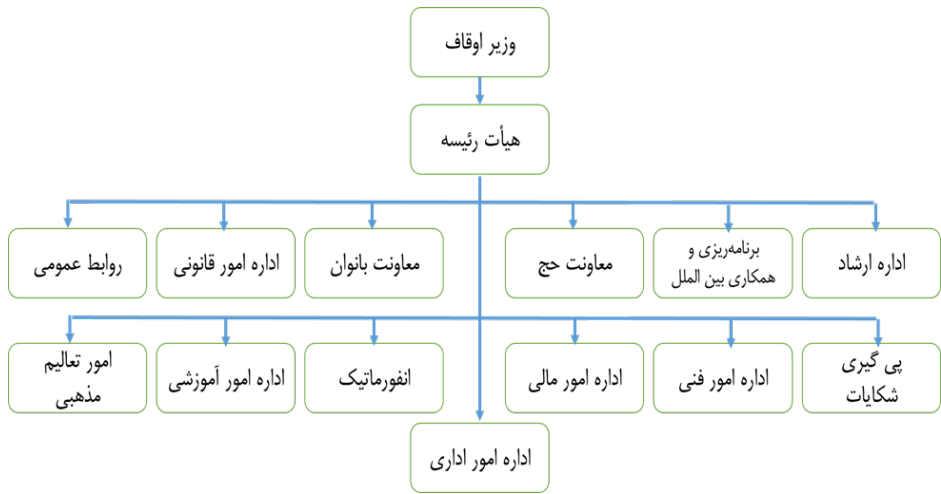
گسترش پایه های مذهبی و تقویت باورهای دینی جامعه

• مأموریت:

اجرای خواسته واقفان و اجرای امور مربوط به موقوفات و درآمد واقفان

۴-۳-۱-۱- ساختار سازمانی وزارت اوقاف

ساختار وزارتخانه از لحاظ ستادی به صورت چارت شکل (۴-۳) است.

شکل ۴-۳: ساختار وزارت اوقاف سوریه

وزارت اوقاف سوریه شامل بخش‌های زیر می‌شود:

۱. معاونت بانوان
۲. اداره امور قانونی
۳. روابط عمومی
۴. اداره تعلیم مذهبی
۵. اداره امور آموزشی
۶. انفورماتیک
۷. اداره امور اداری
۸. اداره امور مالی
۹. اداره امور فنی
۱۰. پی گیری شکایات
۱۱. اداره ارشاد
۱۲. برنامه‌ریزی و همکاری بین‌المللی
۱۳. معاونت حج
۱۴. اداره اوقاف ادلب

- ۱۵. اداره اوقاف قنیطره
- ۱۶. اداره اوقاف لاذقیه
- ۱۷. اداره اوقاف حلب
- ۱۸. اداره اوقاف حماة
- ۱۹. اداره اوقاف حمص
- ۲۰. اداره اوقاف درعا و سویدا
- ۲۱. اداره اوقاف دمشق
- ۲۲. اداره اوقاف دیرالزور
- ۲۳. اداره اوقاف ریف دمشق
- ۲۴. اداره اوقاف طرطوس (۸)

۴-۳-۱-۲- هیئت رئیسه

این بخش یکی از بخش‌های اصلی وزارتخانه است و وظیفه‌ی آن تهیه‌ی برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت و همچنین پیگیری فعالیت‌های بخش‌های مختلف و مدیریت این فعالیت‌ها است.

• اهم وظایف

- نظارت بر مدیریت اموال وقف بر اساس قوانین اسلامی
- نظارت و برنامه‌ریزی برای سرمایه‌گذاری اموال وقف به بهترین نحو و کسب بیشترین درآمد از راه‌های قانونی و شرعی
- اجرای خواسته‌ی واقفان و همچنین تضمین سلامت اموال وقف شده‌ی آنان

۴-۳-۱-۳- بخش الاسد

این بخش مسئول امور مربوط به قرآن و همچنین برگزاری مسابقات قرآنی در سوریه می‌باشد. این بخش همچنین به برگزاری آزمون و اعطای گواهینامه به افرادی می‌پردازد که جزء‌های مختلف قرآن را حفظ می‌کنند. در سال ۲۰۱۶ هفدهمین دوره مسابقات حفظ قرآن در سوریه توسط وزارت اوقاف سوریه برگزار شد (۹).

۴-۳-۱-۴ - بخش شام والا

این بخش در وزارتخانه مربوط به فعالیت‌های مرتبط با علوم شرعی، زبان عربی و مطالعات و تحقیقات اسلامی می‌باشد (۱۰).

۴-۳-۱-۵ - بخش تعالیم شرعی

این بخش از وزارت وظیفه برنامه‌ریزی‌ها و مدیریت مدارس و مؤسسات قرآنی و دینی کشور را برعهده دارد (۱۱).

۴-۳-۱-۶ - کمیته‌های وزارت اوقاف

وزارت اوقاف سوریه دارای کمیته‌های مختلفی است که این کمیته‌ها به وظایف خاصی که به آن‌ها محول می‌شود اختصاص یافته و آن‌ها را انجام می‌دهند. این کمیته‌ها در دوره‌های مختلف و با توجه به اقتضای زمان و شرایط جامعه ایجاد می‌شوند و ممکن است فعالیت‌های موقت و یا دائمی داشته باشند.

• کمیته نظارت بر حرم حضرت زینب (س)

یکی از این کمیته‌ها، کمیته نظارت بر حرم حضرت زینب (س) می‌باشد که در سال ۱۹۷۹ ایجاد گردید. این کمیته وظیفه نظارت بر حرم و همچنین رسیدگی به موقوفات مربوط به این بارگاه را برعهده دارند. سرمایه‌گذاری زمین‌ها و املاک وقفی مرتبط با حرم، رسیدگی به امور اجاره زمین‌ها، املاک و مستغلات و همچنین انجام پروژه‌های مختلف برای حرم از وظایف این کمیته می‌باشند (۳۸).

• کمیته اعلیٰ امور قرآن کریم

کمیته اعلیٰ امور قرآن کریم در سال ۲۰۱۵ زیر نظر وزارت اوقاف سوریه و به دستور وزیر اوقاف ایجاد گردید. هدف از ایجاد این کمیته کنترل کلیه فعالیت‌های قرآنی، نظارت، صدور مجوز و ثبت فعالیت‌های قرآن و همچنین پی‌گیری فعالیت‌های دیگر کمیته‌های فرعی (کمیته بررسی مجلات قرآنی، کمیته نظارت بر مجلات و کتب منتشرشده قرآنی، کمیته آزمون قاریان قرآن و صدور گواهینامه) می‌باشد (۳۹).

۴-۳-۲- اداره‌های اوقاف سوریه

کشور سوریه شامل یک وزارت اوقاف می‌باشد که به عنوان مرکز اصلی فعالیت‌های مربوط به وقف، امور خیریه، مساجد و دیگر امور اسلامی فعالیت می‌کند. با توجه به تفاوت‌هایی که در استان‌های مختلف کشور سوریه وجود دارد و برای کنترل بهتر بر موضوعات ذکرشده، در استان‌های مختلف سوریه اداراتی ایجاد گردیده است که هر یک از این ادارات در منطقه‌ی خود به مدیریت اوقاف و امور مرتبط با آن می‌پردازد (۸). سوریه به دلیل تنوع مذهبی دارای ساختار صنفی براساس فرهنگ و مذهب هر منطقه است، به این معنا که هر استان براساس بافت مذهبی به صورت مستقل عمل کرده و تا حدود زیادی دارای اختیارات در خرج و مخارج حوزه خود می‌باشد. در شکل زیر نمادهای مدیریت اوقاف در استان‌های مختلف سوریه دیده می‌شود (۵).

شکل ۴-۴: نمادهای مدیریت اوقاف در استان‌های مختلف سوریه

اداره‌های اوقاف سوریه شامل موارد زیر می‌شود:

۱. اداره اوقاف ادلب
۲. اداره اوقاف قنیطره
۳. اداره اوقاف لاذقیه
۴. اداره اوقاف حلب
۵. اداره اوقاف حماة
۶. اداره اوقاف حمص

٧. اداره اوقاف درعا و سویدا

٨. اداره اوقاف دمشق

٩. اداره اوقاف دیر الزور

١٠. اداره اوقاف ریف دمشق

١١. اداره اوقاف طرطوس

٤-٣-٣- اداره اوقاف دمشق

با توجه به اینکه شهر دمشق شهری بزرگ و دارای تراکم جمعیتی زیاد است و در آن توسعه شهری بسیار زیاد بوده و همچنین مساجد بزرگ و قدیمی بسیاری در آن وجود دارد، اداره اوقاف دمشق از فعال ترین و پرمسئولیت ترین اداره های اوقاف می باشد (١٢).

٤-٣-٣-١- مأموریت و چشم انداز

١. پرورش نسلی مومن و متعهد و دارای تفکری روشنگرانه با استفاده از برگزاری دوره های آموزشی متخصص و سخنرانی های تأثیرگذار
٢. توسعه تفکر اعتدال گرایانه از طریق آموزش مبلغان و امامان آگاه در مدارس و مؤسسات دمشق

شکل ٤-٥: سایت اداره اوقاف دمشق

۳. برجسته سازی نقش فرهنگ و تمدن که دمشق به دلیل مساجد بزرگی از جمله مسجد جامع اموی در این حوزه جزو شهرهای برتری باشد.

۴. معرفی، گسترش و ترویج فعالیت های علمای بزرگ بلاد الشام در جهان اسلام از طریق تنظیم دروسی در تمام رشته های علوم و فرهنگ در مساجد دمشق که بیش از ۶۵۰ مسجد می باشد.

۵. پیگیری فعالیت های مدارس و دانشگاه ها از طریق اعطای کمک های مالی و تلاش برای حمایت از صندوق پشتیبانی آموزش و پرورش (۱۴)

۴-۳-۲- وظایف اداره اوقاف دمشق

۱. نظارت بر مساجد از نظر ساخت مساجد جدید، تعمیر و ترمیم آن ها و تعیین افرادی برای کنترل و پی گیری امور مربوط به مسجد

۲. نظارت بر املاک و مستغلات وقفی اجاره ای و دریافت اجاره آن ها و کنترل امور قانونی و مذهبی در این اماکن و هزینه آن ها برای ترمیم مساجد (۱۲)

۴-۳-۳- برنامه های اداره اوقاف دمشق

اداره اوقاف دمشق در برنامه ها و پروژه های خود به دنبال ساخت مساجد مدرن در بخش های مختلف دمشق می باشد. این پروژه ها به سه دسته تقسیم شده اند:

• پروژه های انجام شده (مساجد ساخته شده در گذشته)

این مساجد شامل ۱۰ مسجد می شوند که از سال ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۱ ساخته شده اند:

– مسجد جامع السیدا سال ۲۰۱۱

– مسجد شیخ ابراهیم نابلسی سال ۲۰۱۱

– مسجد جامع المصطفی سال ۲۰۱۱

– مسجد سعد بن معاذ سال ۲۰۰۱

– مسجد شیخ عبد الغنی نابلسی سال ۲۰۱۱

– مسجد جامع قدم الکبیر سال ۲۰۱۰

– مسجد جامع الحسنین سال ۲۰۱۰

– مسجد جامع بركة الكبير سال ۲۰۱۰

– مسجد جامع صلاح الدين ايوبى سال ۲۰۰۹

– مسجد جامع عثمان بن عفان سال ۲۰۰۹ (۳۷)

• پروژه‌های در حال اجرا (مساجد در حال ساخت)

مساجد در حال ساخت توسط اداره اوقاف دمشق شامل ۹ مسجد می‌شوند که هنوز به پایان نرسیده‌اند:

– مسجد العقاد

– مسجد عثمان بن عفان

– مسجد دمر

– مسجد القدم الشريف

– مسجد توبه

– مسجد هادی

– مسجد امام غزالی

– مسجد محمد فاتح

– مسجد الفرقان (۳۷)

• پروژه‌های آینده (مساجدی که در آینده ساخته می‌شوند)

مساجدی که در برنامه‌های آینده اداره اوقاف هستند و در آینده ساخته خواهند شد شامل ۱۰ مورد زیر است:

– مسجد عزت عزقول

– مسجد الشفيح

– توسعه مسجد جامع عبید بن الجراح

– توسعه مسجد القدم الشريف

– مسجد حنانیا

– مسجد بئر الدب

– توسعه مسجد جامع ثقفی

– اتمام ساختمان مسجد اُبی بکر الصدیق

– مسجد غزالی

– مسجد ابوحنیفه بن النعمان (۳۷)

۴-۳-۳-۴ - بخش های اداره اوقاف

– دایره آموزش شرعی

– دایره کنترل داخلی

– دایره آموزش و صلاحیت

– بخش حسابداری

– بخش احکام

– بخش جمع آوری اموال

– بخش لوازم و ملحقیات

– دفتر مهندسی

– دفتر مطالعات

– دفتر مساجد باستانی

– دفتر سرمایه گذاری

– دفتر رسانه ها

– بخش واحد

– بخش واردات

– بخش جایگزینی حقوق وقفی (۱۴)

۴-۳-۳-۵ - دایره آموزش شرعی

از وظایف این دایره دریافت بودجه مقرر برای این بخش و صرف این بودجه در مدارس و دانشگاه های دینی و مذهبی و همچنین حسابرسی بودجه های دریافتی و صرف هزینه های بازگشتی برای نواقص و کاستی های موجود می باشد.

۴-۳-۳-۶- دایره کنترل داخلی

از وظایف این دایره کنترل بخش های وابسته به اداره اوقاف و همچنین سرپرستی عمومی اداره اوقاف و نظارت امور مهم آن همچون نواقص و خلل اداره و کاستی های برنامه های موجود می باشد.

۴-۳-۳-۷- دایره آموزش و صلاحیت

از وظایف دایره می توان به، هماهنگی با اداره امور آموزشی وزارت اوقاف اشاره کرد که وظیفه تأمین منابع انسانی اداره اوقاف دمشق را بر عهده دارد (۱۳).

۴-۳-۳-۸- دایره سرمایه گذاری

وظایف این بخش عبارت اند از:

- سرشماری موقوفات شامل املاک و مستغلاتی که برای سرمایه گذاری آزاد هستند و بررسی امکان ساخت و ساز و سرمایه گذاری و انجام پروژه های توسعه ای و همچنین بررسی وضعیت مقررات سرمایه گذاری و قفیات
- گنجاندن املاک و آماده ساخته شده واقعی به مطالعه، صدور مجوز و ساخت و ساز کار در دفتر مطالعات برنامه ریزی برای انجام مطالعات و تهیه طرح ها و مجوزهای ساخت و ساز
- انجام مطالعات امکان سنجی پروژه های پیشنهادی و آماده سازی پرونده پروژه های سرمایه گذاری
- انجام مطالعات مرتبط با قراردادهای مشارکت برای انجام پروژه های ساختمانی مشترک با نهادهای عمومی و یا خصوصی
- هماهنگی و همکاری با تمام بخش های اداره به منظور انجام این وظایف به بهترین نحو ممکن و تشکیل کمیته های اضطراری در هنگام لزوم (۳۲)

۴-۳-۳-۹- بخش حسابرسی

- مدیریت مطالعات مالی کارکنان و مدیران بخش های مختلف
- آماده سازی و تهیه حقوق کارکنان مذهبی و روحانیون دینی فعال در مساجد و اماکن مذهبی

- توزیع درآمد حاصل از موقوفات و املاک و مستغلات در محل های مناسب
- بررسی و حسابرسی تمامی اموال وارد و خارج شده از اداره
- بررسی تمامی قیود و شروط مالی مرتبط با اسناد موجود
- انجام فعالیت های بانکی مورد نیاز برای امور وقفی
- تأمین لوازم مورد نیاز اداره (۱۵)

۴-۳-۳-۱۰- دفتر مساجد باستانی

وظایف این بخش عبارت اند از:

- جمع آوری اسناد و آرشیو کامل مساجد و ساختمان های مرتبط وقفی باستانی
- آماده سازی گزارش های فنی لازم برای ترمیم و آماده سازی مطالعات مهندسی جامع برای گسترش ساختمان های وقفی باستانی، با توجه به سبک معماری و تصویب دارایی
- پیگیری و تکمیل همه معاملات مربوط به تعمیر و نگهداری، بازسازی و توسعه همه مساجد و ساختمان های باستانی و پیدا کردن راه حل های لازم برای مشکلات و نظارت بر اجرای آن ها
- صدور مصوبات رسمی برای تعمیر و گسترش بناهای باستانی و صدور تصویب رسمی نهایی و دستور مستقیم برای نوسازی و توسعه کار
- نظارت روزانه و دوره ای بر روی فعالیت های مرتبط با تعمیر، نگهداری و گسترش
- تلاش برای ایجاد دفاتر مشابه در تمام بخش های استان
- تلاش جدی و قانونی برای بازیابی تمام املاک و مستغلات و ساختمان وقفی باستانی اختلاس شده و تخلیه مساجد و حوزه های قرآنی و مدارس باستانی، زیارتگاه ها و زاویه ها و تمام بخش هایی که بدون هیچ سند قانونی در استان دمشق غصب شده اند.
- نظارت بر اجرای صحیح اصول مربوط به حفظ مساجد و ساختمان های وقفی باستانی
- آماده سازی مطالعات و تحقیقات مربوط به ساختمان های وقفی باستانی از جهات مختلف از جمله گردشگری و باستان شناسی مساجد مذهبی باستانی و سرمایه گذاری

دیگر املاک و مستغلات وقفی

– تهیه گزارش جامع سالانه در خصوص فعالیت های دفتر (۳۱)

۴-۳-۱۱- دفتر مهندسی

وظایف این بخش عبارت اند از:

- کشف مساجد دمشق
- کشف زمین های وقفی
- نظارت بر ساخت و توسعه مساجد مدرن و زمین های وقفی
- ترمیم مساجد باستانی و نظارت بر آنها
- برخورد با جرائم مرتبط با زمین های وقفی
- حفاظت از موقوفات دمشق و پی گیری دوره ای آنها
- بررسی مشخصات فنی در هنگام ایجاد اسناد برای وقفیات و یا هنگام برگزاری مناقصات برای آنها
- نظارت بر تکیه سلیمانیه و گورستان جدید جنوبی
- مشارکت در مزایده ها و مناقصه های مربوط به اداره
- مشارکت با کمیته برآورد کننده درآمدهای املاک و مستغلات وقفی
- پی گیری تمام و کمال کتب صادر شده از دفتر مهندسی در امور مختلف
- رفع مشکلات مرتبط با برق رسانی به مساجد از طریق همکاری با کمیته مشترک بین اوقاف دمشق و شرکت برق دمشق
- آرشیو تمام معاملات مربوط به دفتر مهندسی
- انجام فعالیت های متفرقه دیگر (۳۳)

۴-۳-۱۲- دفتر جمع آوری اموال

وظایف این بخش عبارت اند از:

- جمع آوری اجاره های املاک وقفی از مستأجران
- دادن انذار و هشدار به مستأجران بد حساب و رسیدگی به امور مربوط به این گونه

مستأجران (۱۶)

۴-۳-۳-۱۳- بخش احکام

وظایف این بخش عبارت‌اند از:

- پی‌گیری دعاوی مربوط به مستأجران موقوفات
- دفاع از موقوفات از طریق پرونده‌های ایجاد شده برای آن‌ها
- بیان نظرات شرعی و قانونی در خصوص معاملات انجام شده وقفی
- شناسایی و تفکیک اوقاف خانوادگی
- وضع قوانین و شروط مرتبط با مناقصه‌ها و مزایده‌های موقوفات
- بررسی شرایط و چگونگی استفاده از موقوفات و کمک‌های مالی (۱۷)

۴-۳-۳-۱۴- بخش لوازم و ملحقات

وظایف این بخش عبارت‌اند از:

- تنظیم امور مالی و فنی مربوط به ساخت مساجد و صدور گواهی‌نامه و مجوز جمع‌آوری کمک برای ساخت مساجد
- پیشنهاد و ایجاد گروه‌هایی برای جمع‌آوری کمک‌های مالی برای مساجد
- ثبت اسناد مالی مرتبط با مؤسسات و مدارس دینی و توزیع کمک‌ها با توجه به بودجه سالانه
- بررسی پرداخت‌ها و گردش‌های مالی مؤسسات و مدارس دینی و حسابرسی ماهانه و سالانه آن‌ها و حسابرسی بودجه نهایی سالانه آن‌ها (۱۸)

۴-۳-۳-۱۵- بخش جایگزینی حقوق وقفی

- در این بخش به بررسی و اعمال تغییرات در خصوص حقوق مرتبط با موقوفات اجاره‌ای طولانی‌مدت متناسب با قانون ۱۶۳ سال ۱۹۵۸ پرداخته می‌شود.
- برای مثال در اجاره طولانی‌مدت قراردادی بسته می‌شود که به ذی‌نفع موقوفه اجازه ساخت بنا یا کاشت محصول و درخت صادر می‌گردد (۱۹).

۴-۳-۳-۱۶- مراکز دینی، مذهبی و اسلامی زیر نظر اداره اوقاف دمشق

- دبیرستان های دینی
- دانشگاه های دینی
- دانشگاه متوسطه اسلامی
- دانشگاه بین المللی خارجیان
- دانشگاه های آموزش زبان عربی
- دانشگاه شام والا
- مرکز توان بخشی واعضان
- مدرسه احادیث
- مرکز نگهداری ایتام (۲۵)

۴-۳-۳-۱۷- مرکز نگهداری ایتام

مرکز نگهداری ایتام با توجه به قرارداد مجلس وزرا در سال ۱۹۷۰ تأسیس شد و توسط وزارت امور اجتماعی به ثبت رسید. این مؤسسه خیریه در دمشق به ارائه خدمات به دختران یتیم خیابانی پرداخت.

این مؤسسه زیر نظر وزارت اوقاف به انجام فعالیت های اجتماعی خیریه ای در خصوص دختران یتیم از جمله تهیه پوشاک و پناهگاه و تغذیه مناسب برای این کودکان پرداخت.

• اهداف

هدف این مؤسسه خیریه نگهداری از ایتام به گونه ای است که شأن و وقار اجتماعی آن ها حفظ شود و در این راه مؤسسه تمام تلاش خود را می کند تا این کودکان نهایت نیازهای عاطفی و امنیت شخصی و اجتماعی را احساس نمایند و بتوانند حس اعتماد به نفس و حضور در جامعه را کسب کنند (۲۴).

۴-۳-۴- وزارت کار و امور اجتماعی

وزارت کار و امور اجتماعی کشور سوریه وظیفه ثبت مؤسسات خیریه در سوریه را بر عهده دارد (۲۶).

شکل ۴-۶: سایت وزارت کار و امور اجتماعی

۴-۳-۱- اداره خدمات اجتماعی

اداره خدمات اجتماعی یکی از اداره‌های وزارت کار و امور اجتماعی می‌باشد. این اداره از بخش‌های زیر تشکیل شده است:

دایره جمعیت‌ها - دایره نگهداری از معلولان - دایره حمایت اجتماعی - دایره خانواده و کودکان (۲۷)

۴-۳-۲- دایره جمعیت‌ها

دایره جمعیت‌ها یکی از بخش‌های اداره خدمات اجتماعی وزارت کار و امور اجتماعی می‌باشد که به امور زیر می‌پردازد:

۱. نظارت بر اجرای احکام قانونی صادر شده برای جمعیت‌ها و مؤسسات خاص
۲. نظارت بر اجرای احکام قانونی صادر شده برای تعاونی‌های خدماتی
۳. ثبت جمعیت‌ها و مؤسسات خاص و صدور گواهی تأسیس آن‌ها پس از تصویب شوراهای محلی با توجه به برنامه‌ریزی‌های دولت و نیازهای کشور
۴. هماهنگ ساختن فعالیت مؤسسات و جمعیت‌ها با برنامه‌های دولت و نیازهای کشور

۵. نظارت بر کیفیت فعالیت‌های مؤسسات و جمعیت‌ها و کنترل امور اداری، مالی و فعالیت‌های دیگر آن‌ها

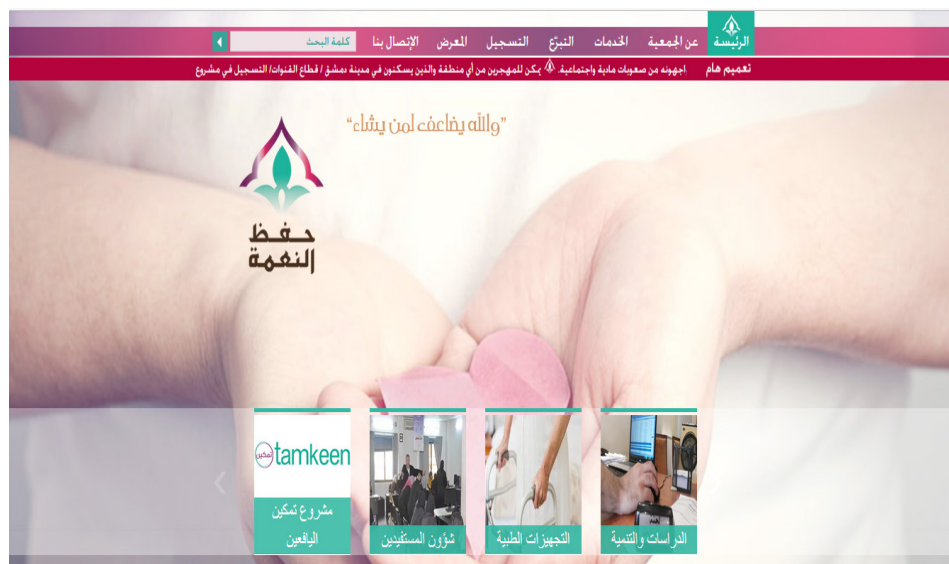
۶. پیشنهاد انحلال مؤسسات و جمعیت‌هایی که به اجرای تعهدات خود واقف نبوده‌اند.

۷. صدور مجوز برای سفرهای خارجی اعضا و مدیران مؤسسات و جمعیت‌ها

۸. نظارت بر تمامی هدایا و کمک‌های مالی با توجه به متن قانون موجود (۲۷)

۴-۳-۵- مؤسسه خیریه حفظ النعمة

این مؤسسه خیریه یکی از مؤسسات غیرانتفاعی در سوریه می‌باشد که به امور مختلف خیریه‌ای در جهت توسعه و پیشرفت کشور می‌پردازد. این مؤسسه به عنوان یک جمعیت خیریه در وزارت امور اجتماعی و کار در سال ۲۰۰۵ و به شماره ۴/۱۷۴۶ ثبت شده است. دفتر این مؤسسه در دمشق و حوزه فعالیت آن در دمشق و اطراف آن است (۴۰).

شکل ۴-۷: سایت مؤسسه خیریه حفظ النعمة

• ارزش‌ها

- حفظ ظاهر و زینت‌ها
- کمک به نیازمندان
- حمایت از علم و آموزش
- توسعه امور خیریه‌ای (۴۲)

• رسالت

- ارائه خدمات اجتماعی با کیفیت با استفاده از تکنولوژی پیشرفته و روش‌های نوآورانه
- قرار دادن افرادی با پیشینه قوی و مدرن و به‌روز برای خدمت‌رسانی به جامعه (۴۳)

• چشم‌انداز

- ریشه‌کن کردن فقر از نیازهای اساسی مردم
- توسعه جامعه پایدار
- ترویج دادن و گسترش روحیه انسانی در جامعه (۴۴)

۴-۳-۱- پروژه‌های مؤسسه

مؤسسه به ارائه خدمات مختلف از جمله موارد زیر به نیازمندان می‌پردازد:

- پروژه تجهیزات پزشکی
- پروژه تحقیق و توسعه
- پروژه امور شهروندان
- پروژه کفالت خانواده‌ها
- پروژه حمایت‌های دارویی
- پروژه اعطای صدقات
- پروژه حمایت از جوانان
- پروژه تهیه البسه
- پروژه تهیه اثاث و لوازم منزل (۴۴)

۴-۳-۵-۲- پروژۀ تجهیزات پزشکی

این پروژه شامل تهیه تجهیزات پزشکی برای افراد نیازمندی است که توانایی خرید آن‌ها را ندارند:

- صندلی چرخ‌دار برای معلولان
- دستگاه‌های تنفسی اکسیژن
- دستگاه‌های تنفسی مخصوص
- تمامی دیگر انواع تجهیزات خاص مورد نیاز بیماران خاص
- مؤسسه در این راستا از افراد خیر و نیکوکار در جهت دریافت کمک‌ها استقبال می‌نماید و کمک‌های آنان را بین نیازمندان توزیع می‌کند.
- همچنین مؤسسه با بیمارستان‌ها و پزشکان برای ارائه خدمات به فقرا و نیازمندان قراردادهایی را بسته است (۴۵).

۴-۳-۵-۳- اهداف مؤسسه

- انجام پروژه‌های خیریه‌ای در جهت خدمت به جامعه
- ارائه فرصت‌های شغلی برای جوانان
- ارائه مساعدت و خدمات انسانی و خیریه‌ای و فرهنگی به بیماران، نیازمندان، مهاجران آواره و متضررین در سیل، خشک‌سالی، قحطی، جنگ و بلایای طبیعی
- مساعدت در حل مشکلات خانواده‌های فقیر و نیازمند با ارائه کمک‌های مالی و معنوی

- کمک به دستیابی به همبستگی اجتماعی در جامعه
- همکاری و هماهنگی با مؤسسات خیریه و سازمان‌های بین‌المللی و تبادل تجربیات با آن‌ها به منظور ارائه خدمات خیریه‌ای با کیفیت بالا
- دریافت یارانه‌ها، ارث و کمک‌های مالی و توزیع آن‌ها بین نیازمندان (۴۱)

۴-۳-۶- جمعیت خیریه القدیس

مؤسسه خیریه «القدیس غریغوریوس» در سال ۱۹۱۲ توسط یکی از خیرین آن زمان به

نام شفیع بطریک غریغوریوس حداد تأسیس شد. این شخص در آن زمان از خیرین مختلف درخواست کرد که به ایجاد مکانی برای تربیت ایتم پردازند. در سال ۱۹۵۸ کمک به سالمندان و افراد از کار افتاده نیز به اهداف این جمعیت اضافه شد و در این راستا مؤسسه در سال ۱۹۶۱ یک خانه سالمندان را ایجاد کرد (۴۶).

شکل ۴-۸: سایت مؤسسه خیریه القديس

۴-۳-۱-۶- اهداف مؤسسه

- اهداف مؤسسه شامل موارد زیر می شوند:
- کمک های مادی به خانواده های فقیر
 - پرورش ایتم و مراقبت از آن ها در تمام جوانب در یتیم خانه به صورت رایگان، همچنین مراقبت های درمانی برای کودکان یتیم خارج از یتیم خانه
 - مراقبت کامل از سالمندان حاضر در خانه سالمندان
 - کمک به دانش آموزان و دانشجویان فقیر برای ادامه تحصیل و آموزش تا حد ممکن (۴۷)

| فصل پنجم |

جمع بندی

۵- جمع‌بندی

گزارش حاضر با عنوان «بررسی وضعیت وقف و امور خیریه کشور سوریه» با هدف بررسی ساختار وضعیت وقف و امور خیریه، مساجد و اماکن متبرکه، و قرآن و فعالیت‌های مذهبی در کشور سوریه انجام شده است.

سوریه کشوری اسلامی در منطقه خاورمیانه می‌باشد که جمعیتی ۱۸٫۵ میلیون نفری را شامل می‌شود. این کشور در جنوب غرب آسیا و در کنار سواحل شرقی دریای مدیترانه واقع شده است. این کشور از شمال با ترکیه، از شرق با عراق، از غرب با لبنان و دریای مدیترانه و از جنوب با اردن و فلسطین همسایه است. دمشق پایتخت سوریه و حلب بزرگ‌ترین شهر آن است.

موقعیت سوریه در غرب آسیا و ساحل شرقی مدیترانه در طول تاریخ جایگاهی استراتژیک به این کشور بخشیده است. جنگ داخلی سوریه از سال ۲۰۱۱ آغاز شده و موجب ویرانی‌ها و ناامنی‌های گسترده در این کشور شده است.

این کشور در گذشته شام نامیده می‌شد. نام کنونی سوریه را فرانسویان پس از فروپاشی عثمانی و مستعمره نمودن این کشور از روی تاریخ کهن این بخش از جهان و آشوریان باستانی بر این سرزمین نهادند.

از نظر مذهبی حدود ۷۴٪ جمعیت سوریه را مسلمانان سنی، ۱۳٪ علویان، شیعیان دوازده‌امامی و اسماعیلیان، ۱۰٪ مسیحی و ۳٪ دروزی تشکیل می‌دهند. از نظر قومیتی هم اعراب بیش از ۹۰٪ جمعیت سوریه را تشکیل می‌دهند در حالی که کردها حدود ۹٪

جمعیت سوریه را تشکیل می دهند. ارمنه، ترک‌ها، چرکس‌ها و یهودیان مجموعاً کمتر از ۱٪ جمعیت سوریه را تشکیل می دهند.

دمشق پایتخت سوریه است و این شهر را دروازه تاریخ می نامند و معروف است که این شهر از کهن‌ترین شهرهای جهان می باشد، از ۸ تا ۱۰ هزار سال قبل از میلاد پیوسته محل سکونت انسان بوده است و به این دلیل آن را اولین پایتخت دنیا می نامند. دمشق شاهد پیدایش و گسترش کهن‌ترین تمدن‌های بشری است که در مشرق زمین به پا خاسته اند. این شهر در دوره‌های مختلفی پایتخت و مرکز حکومت سلسله‌ها و امپراتوری‌های مختلف بوده و پس از آنکه در سال ۶۳۶ میلادی پایتخت جهان اسلام شد، به مهم‌ترین شهر جهان اسلام مبدل گردید و در مدت کوتاهی، پس از آن که مرکز خلافت امویان شد به اوج شکوفایی خود رسید.

سوریه کشوری متشکل از گروه‌های نژادی و قومیت‌های گوناگون است که بر اساس اعلام بانک جهانی در سال ۲۰۱۵ جمعیت آن برابر با ۱۸٫۵ میلیون نفر می باشد. در این کشور عرب‌ها ۹۰٪ جمعیت کشور را تشکیل می دهند و سایر اقلیت‌های قومی از جمله کردها، ترک‌ها و ارمنی‌ها ۱۰٪ باقی مانده جمعیت را تشکیل می دهند. تراکم جمعیتی در سوریه از میانگین جهانی بیشتر است. بیش از ۱۸ میلیون سوری در سایر کشورها خصوصاً کشورهای اروپایی، آمریکای جنوبی، آمریکای شمالی، آمریکای مرکزی و استرالیا زندگی می کنند.

جمعیت شهرنشین سوریه در سال ۲۰۰۶ میلادی برابر با ۵۳٪ از کل جمعیت سوریه تخمین زده شده است. سوریه همچنین پذیرای گروه‌های زیادی از پناهجویان، در طی یک قرن اخیر بوده است که از این میان می توان به پناهجویان فلسطینی بعد از جنگ ۱۹۴۸ و پناهجویان لبنانی بعد از جنگ داخلی لبنان اشاره کرد. پناهجویان فلسطینی خود به تنهایی نزدیک به ۴۵۰،۰۰۰ نفر جمعیت دارند که در چند اردوگاه زندگی می کنند. مهم‌ترین این اردوگاه‌ها، اردوگاه یرموک نام دارد. به این رقم باید ۱،۵۰۰،۰۰۰ پناهجوی عراقی را نیز افزود که پس از اشغال عراق توسط آمریکا ناچار به جلائی وطن شدند.

ساختار حکومت سوریه از سه قوه مجریه، مقننه و قضاییه تشکیل شده است. اما،

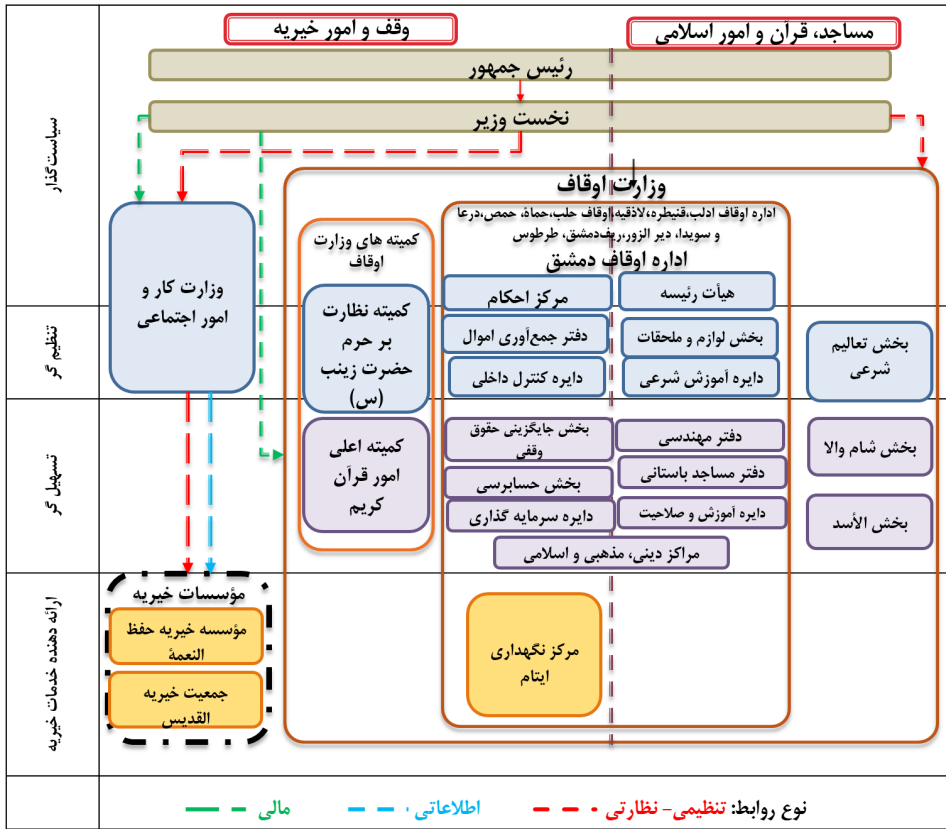
قدرت در میان این قوا به تساوی تقسیم نشده است. نیرومندترین قوه حکومتی، یعنی قوه مجریه را رئیس جمهور بشار اسد اداره می کند. رئیس جمهور برای دوره ای هفت ساله انتخاب می شود، اما چون مخالفت با رئیس جمهور جایز نیست، وی در انتخابات نزدیک به صد در صد آرا را به دست می آورد. کشور همچنین دارای نخست وزیر محمد ناجی عطری است که از سوی رئیس جمهور انتخاب می شود.

نخست وزیر شورای وزیران یا هیئت دولت را تشکیل می دهد. بشار اسد و افرادی که از سوی او انتخاب می شوند، بسیاری از تصمیم های سیاسی و اقتصادی مؤثر بر وضعیت کشور، همچون وضع مالیات بر کالاهای وارداتی و نظارت بر نظام بانکداری کشور را اتخاذ می کنند. رئیس جمهور می تواند اعلان جنگ کند، به وضع قانون پردازد و قانون اساسی را تغییر دهد. او همچنین می تواند افراد را برای تصدی مشاغل دولتی و نظامی برگزیند.

در سال ۲۰۱۵ بیش از نیمی از کمک های بین المللی در کشورهای سوریه، سودان، سودان جنوبی، یمن و عراق هزینه شدند. در درخواست هایی که در طی سال های اخیر برای کمک شده است، بیش از همه ی کشورها، کشور سوریه درخواست کمک ارسال نموده است. میزان کمک های ارسال شده به سوریه (از کشورهای اصلی حامی امور بشردوستانه) در سال ۲۰۱۴، ۲ میلیارد دلار بوده است و این کشور در سال ۲۰۱۴ از نظر دریافت کمک های بشردوستانه در مقام نخست کشورها قرار دارد. براساس آمار و اطلاعات بررسی شده جهانی بیش از ۹۰٪ مهاجران سوری (۹۷٪ مهاجران در لبنان و ۹۳٪ مهاجران در اردن) زیر خط فقر قرار دارند.

در شکل زیر میزان درخواست های کمک کشورهای مختلف از جمله سوریه (برحسب میلیون دلار) و میزان درصدی از این نیازها که برآورده شده، نشان داده شده است. در این شکل کشور سوریه به ۲ بخش کشوری و مناطق جنگی و بحرانی تقسیم بندی شده است. همان طور که مشاهده می شود کشور سوریه بالاترین درخواست کمک های بشردوستانه را در سال ۲۰۱۵ داشته است. در بخش جنگی و درگیر بحران سوریه ۴٫۳ میلیارد دلار درخواست شده و از این مقدار ۶۵٪ تأمین شده است و در بخش های دیگر کشور ۲٫۸ میلیارد دلار درخواست و ۴۳٪ آن محقق شده است.

در کشور سوریه ۳ بازیگر اصلی در حوزه وقف و امور خیریه فعالیت می نمایند که شامل وزارت اوقاف، اداره های اوقاف و وزارت کار و امور اجتماعی می باشد.

• وزارت اوقاف

مهم ترین متولی امور مذهبی کشور سوریه وزارت اوقاف می باشد که از لحاظ ساختاری، به عنوان متولی مذهبی، فرهنگی و مالی امور مساجد و اماکن مذهبی فعالیت می کند. وزیر اوقاف همانند باقی اعضای کابینه توسط نخست وزیر تعیین می شود.

• اداره اوقاف

کشور سوریه شامل یک وزارت اوقاف می باشد که به عنوان مرکز اصلی فعالیت های مربوط به وقف، امور خیریه، مساجد و دیگر امور اسلامی فعالیت می کند. با توجه به تفاوت هایی که در استان های مختلف کشور سوریه وجود دارد و برای کنترل بهتر موضوعات ذکر شده، در استان های مختلف سوریه اداراتی ایجاد گردیده است که هر یک از این ادارات در منطقه خود به مدیریت اوقاف و امور مرتبط با آن می پردازد

• وزارت کار و امور اجتماعی

وزارت کار و امور اجتماعی کشور سوریه وظیفه ثبت مؤسسات خیریه در سوریه را بر عهده دارد.

- [1] <https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%B3%D988%D8%B1%DB%8C%D987%>
- [2] http://rahpooyanedalat.com/index.php?option=com_content&view=article&id=4048:l-r&catid=162
- [3] <http://data.worldbank.org/country/syrian-arab-republic>
- [4] Global-Humanitarian-Assistance-Report-2016
- [5] <https://fa.wikipedia.org/wiki/%D8%B3%D988%D8%B1%DB%8C%D987%>
- [6] <https://www.charitynavigator.org/index.cfm?bay=content.view&cpid=1523>
- [7] <http://portal.egov.sy/page/en/1780/Ministries.html>
- [8] <http://mow.gov.sy/edarat/ادلب-حفل-تكريم-حفظة-القرآن-الكريم/>
- [9] <http://mow.gov.sy/edarat/ادلب-حفل-تكريم-حفظة-القرآن-الكريم/>
- [10] <http://mow.gov.sy/edarat/التسجيل/>
- [11] <http://mow.gov.sy/edarat/تعميم-شروط-إقامة-دورات-تقوية-لطلاب-الث/>
- [12] http://awqaf-damas.com/?page=category&category_id=123&lang=ar
- [13] http://awqaf-damas.com/?page=category&category_id=119&lang=ar
- [14] http://awqaf-damas.com/?page=category&category_id=124&lang=ar
- [15] http://awqaf-damas.com/?page=show_det&category_id=121&id=134&lang=ar
- [16] http://awqaf-damas.com/?page=show_det&category_id=121&id=137&lang=ar
- [17] http://awqaf-damas.com/?page=show_det&category_id=121&id=135&lang=ar
- [18] http://awqaf-damas.com/?page=show_det&category_id=121&id=136&lang=ar
- [19] http://awqaf-damas.com/?page=show_det&category_id=120&id=133&lang=ar
- [20] http://awqaf-damas.com/?page=category&category_id=50&lang=ar
- [21] http://awqaf-damas.com/?page=category&category_id=88&lang=ar
- [22] http://awqaf-damas.com/?page=category&category_id=48&lang=ar
- [23] http://awqaf-damas.com/?page=category&category_id=49&lang=ar
- [24] http://awqaf-damas.com/?page=category&category_id=229&lang=ar
- [25] <http://awqaf-damas.com/?>
- [26] http://awqaf-damas.com/?page=category&category_id=229&lang=ar
- [27] <http://mol.gov.sy/index.php?d=250>
- [28] <http://jamahir.alwehda.gov.sy/node/343906>

پیوست

قانون حقوق اجاره و حقوق اجاره‌هاى طولانى مدت

• حق الإيجارين والإجارة الطويلة

قد يضطر مالك الأرض - تحت ضغط الظروف الاقتصادية أو لاعتبارات أخرى - أن يتخلى عن حق الاستفادة من أرضه لغيره على أن يبنى هذا الغير ما شاء من أبنية أو يغرس ما شاء من الأعراس، فيبقى البناء أو الأعراس ملكاً للبناني أو الغراس على الدوام وتبقى رقبة الأرض لمالكها، على أن يدفع مالك البناء أو الأعراس إلى مالك الأرض مبلغاً معيناً أجرة أرضه. ويسمى الحق الذي يكسبه صاحب البناء أو الأعراس حق السطحية. وحق السطحية يختلف عن حق التعلّي، لأن حق السطحية هو حق ملكية مستقل عن حق ملكية الأرض، في حين أن حق التعلّي هو من الحقوق المتعلقة بالأجزاء المشتركة الشائعة شيوعاً جبرياً في ملكية الطبقات. وهذا ما جاء في قرار محكمة النقض السورية بقولها «إن لفظ الأرض لا يدخل في مدلول معنى السطح، لا لغة ولا اصطلاحاً، وأن حق السطحية هو الحق الذي يترتب لبناء أو غراس مرتكز على سطح الأرض، لا على سطح البناء لتعذر وجود الغراس على سطح الأبنية». وجاء في قرار آخر لها: «إن إعطاء الحق لعقار بالتعلّي على عقار آخر هو من الحقوق المتعلقة بملكية الطبقات، ولا شأن له بحق السطحية الذي هو حق المالك في أبنية أو منشآت أو أعراس قائمة على أرض هي لشخص آخر».

وإذا كانت الأرض موقوفة وتبين للمتولي أن غلة الوقف لا تكفي لاستغلالها بالبناء عليها أو بغرسها، ورأى أن مصلحة الوقف تستوجب إنشاء حق عيني عليها، بالتخلي

عن استغلالها بالبناء أو الغراس لغيره على الدوام، جازله أن يتعاقد مع الغير بهذا الشأن بعد صدور إذن القاضي الشرعي به، وبذلك تبقى رقبة الأرض موقوفة، وتكون الأغراس كما يكون البناء ملكاً لمن غرس أو بنى.

والأرض الموقوفة إما أن تكون ملكاً لوقوعها ضمن حدود الأماكن المبنية، وإما أن تكون أميرية لوقوعها خارج حدود الأماكن المبنية. فإذا وقع حق السطحية المار ذكره على الأرض الموقوفة الملك سمي الحق الذي يكسبه الباني أو الغارس حق «الإجارة الطويلة» أما إذا كانت الأرض الموقوفة أميرية فعندئذ يسمى الحق الذي يكسبه الباني أو الغارس حق «الإجارتين».

وليست الحقوق العينية التي يجوز إنشاؤها على العقارات الموقوفة مقصورة على الإجارتين والإجارة الطويلة، وإنما هناك حقوق أخرى متعددة تفنن الأفراد في ابتداعها تفنناً كبيراً للتخلص من أحكام الوقف الصارمة التي تأبى التصرف في المال الموقوف، وتسمى هذه الحقوق جملة «حقوق القرار» وهذه الحقوق هي: المُرْصَد - الحِكر - الكَدِكُ - القميص - القيمة - مَشَدَّ المَسَكَّة - الغراس.

وقد ظهر بالتجربة أن نظام السطحية، سواء أكان منشأً على أرض ملك أو أميرية أم كان منشأً على أرض موقوفة، وسواء أكان بعقد إجارة طويلة أم بعقد إجارتين أم بأي عقد آخر من العقود سالفة الذكر، هو نظام فاسد لوجود ملكيتين في عقار واحد بصورة لا يضمن معها أحد المالكين حقه في الاستفادة من ملكه لوجود حق الآخر، فثُعْطَل بذلك وسائل تحسين العقار، بسبب عدم اطمئنان مالك البناء أو الأغراس إلى استقرار حقه لوجود هذا الحق على أرض الغير. كما أن صاحب الأرض لا يستطيع أن يقوم بأي عمل في أرضه لوجود حق السطحية عليها.

وعلى هذا اتخذ المشرع السوري تدبيراً حاسماً بشأن هذه الحقوق عندما نص في المادة ٣١ من القرار ذي الرقم ٣٣٣٩ الصادر عن المفوض السامي بتاريخ ١٢/١١/١٩٣٠ المتضمن قانون الملكية العقارية على منع إنشاء حق السطحية، كما تأيد هذا المنع في المادة ٩٩٧ من القانون المدني السوري بقولها: (يظل ممنوعاً إنشاء حق سطحية جديد). وقد أقر المشرع السوري أيضاً هذا التدبير نفسه في الحقوق العينية التي تنشأ على

العقارات الموقوفة وفقاً لما هو وارد في المادة ٢١ من القانون رقم ١٦٣ تاريخ ٢٧/٩/١٩٥٨ التي نصت على أنه: «يحظر إنشاء أي حق عيني على العقارات الوقفية تحت طائلة البطلان». ويعتبر هذا النص مقيداً لخاتمة الفقرة الثالثة من المادة ٩٩٨ من القانون المدني السوري التي تنص على جواز إجراء الإجازتين والمقاطعة على العقارات الموقوفة. وذهب المشرع السوري إلى مدى أوسع في الحقوق العينية المنشأة على العقارات الموقوفة فقضى باستبدالها بموجب القانون رقم ١٦٣ المشار إليه، فنص على أن تستبدل العقارات الوقفية المقرر عليها حق من حقوق القرار ذات الإجازة الطويلة والإجازتين والمرصد والحكر والكديك والقميص ومشد المسكة والقيمة بأنواعها، ونص على أن كل من له حق التصرف بعقار من العقارات المذكورة أن يستبدل تلك العقارات نقداً.

إلا أن القانون رقم ١٨٩ تاريخ ١٣/٦/١٩٦٠ المعدل للقانون رقم ١٦٣ سالف الذكر قد استثنى في مادته الأولى من تلك العقارات عقارات أصحاب التصرف المسجل نوعها وفقاً لأحد السلاطين أو الأمراء العثمانيين التي تحوّل حق الوقف فيها إلى عوائد سنوية تستوفيها جهة الوقف من وزارة الخزانة. وقد ذكر فيه أن تعيين هذه العقارات التي لا تستحق جهة الوقف عنها شيئاً من الأجر السنوية أو الاستبدال أو الاستملاك يكون بقرار يصدر عن وزير الأوقاف.

وبتاريخ ٢٩/٦/١٩٦٠ صدر القرار رقم ٩٧ الذي عدّ العقارات العائدة لوقفي السلطانين سليم وسليمان من أوقاف السلاطين العثمانيين وتطبق بحقهما المادة الأولى من القانون رقم ١٨٩ لعام ١٩٦٠.

وتقوم وزارة الأوقاف بالطلب من أصحاب حقوق القرار تقديم معاملة الاستبدال خلال عشرة أيام من تاريخ تبليغهم، فإذا لم يتقدم أصحاب حقوق القرار بطلب الاستبدال خلال هذه المدة أو كان بعضهم مجهول الإقامة فيحق لدائرة الأوقاف أن تجري ذلك بمعرفتها وفي هذه الحال يطلب من القاضي الشرعي تعيين الخبير الممثل لصاحب حق التصرف.

وبذلك يكون المشرع قد أقر قاعدة عامة لتصفية حق الوقف القائم على الأرض بصورة يتملك معها صاحب البناء أو الأعراس الأرض تبعاً لما يملكه من بناء أو غراس بمقابل

أن يدفع إلى وزارة الأوقاف نسبة مئوية من كامل قيمة العقار أرضاً وبناءً وغراساً. وتختلف هذه النسبة بين ثمانية بالمئة إلى خمس وخمسين بالمئة بحسب نوع الحق العيني المنشأ على العقار الموقوف.

ومما تجدر الإشارة إليه أن هذه الخطوة التشريعية الحميدة بالقانون رقم ١٦٣ تنطوي على فائدة محققة لا للوقف فحسب بل لأصحاب الحقوق العينية المنشأة على عقاراتهم وللاقتصاد القومي بوجه عام.

ومن ثم، ووفقاً لما سبق بيانه، فإن النصوص القانونية الواردة في القانون المدني السوري في المواد ١٠٠٤-١٠١٦ بشأن الإجاريتين وفي المواد ١٠١٧-١٠٢٧ بشأن الإجارة الطويلة، قد أصبحت غير معمول بها ولم تعد نافذة بعد تاريخ نشر القانون ١٦٣ سالف الذكر بالجريدة الرسمية. بعد أن ألغى هذا القانون الأحكام المغايرة له في المادة ٢٤ منه باستثناء معاملات الاستبدال المنظمة وفق أحكام القرار رقم ٨٠ تاريخ ١٩٢٩/١/٢٩ والتي جرى الكشف عليها ونظم الخبراء تقريرهم بها.

أولاً- عقد الإجاريتين:

عقد الإجاريتين على ما يبدو ولا وجود له في كتب الفقه الإسلامي، ويظهر أنه نظام أوجدته الدولة العثمانية بعد سنة ١٥٢٥ للهجرة على أثر الحرائق التي شملت أكثر عقارات الأوقاف في القسطنطينية، فعجزت غلاتها عن تجديدها مما أدى إلى تشويه منظر البلاد، فابتكرت طريقة الإجاريتين تشجيعاً على استئجار هذه العقارات لتعميرها اقتباساً من طريقة التحكير في الأراضي.

١- تعريفه:

عرفه مصطفى أحمد الزرقا بأنه: «عقد إجارة مديدة بإذن القاضي الشرعي على عقار الوقف المتوهن الذي يعجز الوقف عن إعادته إلى حالته من العمران السابق، بأجرة معجلة تقارب قيمته تؤخذ لتعميره، وأجرة مؤجلة ضئيلة يتجدد العقد عليها، تدفع كل سنة، وذلك كمخرج من عدم جواز بيع الوقف، ولا إجارته مدة طويلة، ومن هنا سميت بالإجاريتين».

وقد عرفته الفقرة الأولى من المادة ١٥١٣ من القانون المدني المصري بنصها: «عقد

الإجارتين هو أن يحكر الوقف أرضاً عليها بناء في حاجة إلى الإصلاح مقابل مبلغ منجز من المال مساو لقيمة هذا البناء وأجرة سنوية للأرض مساوية لأجر المثل».

أما المادة ١٠٠٤ من القانون المدني السوري فقد عرفته بما يتفق مع المادة ١٨٠ من قانون الملكية العقارية ذي الرقم ٣٣٣٩ لعام ١٩٣٠ والنافذ في لبنان بقولها: «الإجارتين عقد يكتسب بموجبه شخص ما، بصورة دائمة، حق استعمال عقار موقوف واستغلاله، مقابل تأدية ثمنه. ويُقوّم هذا الثمن بمبلغ معين من المال يعتبر كبديل إيجار معجل معادل لقيمة الحق المتفرغ عنه، ويضاف إلى ذلك المبلغ مرتب دائم بمبلغ ٣ بالألف من قيمة العقار حسبما تحدد القيمة المذكورة بالتخمين المالي المتخذ أساساً لجباية الضريبة العقارية».

والملاحظ من التعريفات سالفه الذكر أن حق الإجارتين إنما هو حق عيني يمكن صاحبه من استعمال العقار الموقوف واستغلاله مقابل مبلغ مساو لقيمة الأرض وأجرة سنوية مساوية لأجر المثل. وتطلق عبارة الإجارتين على العقد المولد للحق وعلى الحق نفسه. ولعل السبب في تسميته «الإجارتين» أنه اعتبر ما يدفعه المنتفع أولاً أجرة، وما يدفعه ثانياً كل سنة أجرة أيضاً. وعلى ذلك كان الأولى تسميته عقد الأجرتين لا الإجارتين. وقد نصت المادة ١٠٠٦ من القانون المدني السوري على أنه: «يجب الحصول مسبقاً على إجازة من القاضي قبل عقد الإجارتين». وعليه يتوجب على صاحب العلاقة أن يحصل على موافقة القاضي قبل إقرار العقد لا بعده. والإجازة اللاحقة لا تقوم مقام الإجازة المنصوص عنها في هذه المادة مادام المشرع اشترط تسبيق الموافقة. وعقد الإجارتين هو عقد شكلي لا ينعقد إلا بتوثيق رسمي، ولكونه حقاً عينياً عقارياً أصلياً فإنه لا ينشأ بين المتعاقدين أو تجاه الغير إلا إذا سجل وفق ما يقضي به قانون السجل العقاري.

٢- تمييز حق الإجارتين عن الحقوق المتشابهة:

يفترق حق الإجارتين - شأنه في ذلك شأن الإجارة الطويلة - عن حق الانتفاع من جهة وعن حق المستأجر العادي من جهة ثانية.

فهو يفترق عن حق الانتفاع، من حيث أن هذا الحق هو حق مؤقت، ينتهي بانقضاء أجله أو بموت المنتفع. في حين أن حق الإجارتين هو حق انتفاع دائم.

ويفترق عن حق المستأجر، من حيث أن هذا الحق هو حق شخصي، يخول صاحبه مطالبة المؤجر بتمكينه من الانتفاع بالعين المؤجرة، في حين أن حق الإيجارين هو حق عيني، يخول صاحبه سلطة مباشرة على العين الموقوفة. وعقد الإيجارين يشبه الحكر في كونه يخول حقاً عينياً يجوز بمقتضاه للمستأجر أن يتصرف في حقه بمقابل أو بغير مقابل، وينتقل إلى ورثته، وفي أن الأجرة تزيد وتنقص على حسب الزمان والمكان.

ويختلفان في الوجوه الآتية: إن محل عقد الإيجارين عقار مبني دائماً، أما الحكر فيكون محله عقاراً مبنياً أو أرضاً زراعية. إضافة إلى أن المستأجر يدفع في عقد الإيجارين مبلغاً منجزاً من المال مساوياً لقيمة البناء، وكذلك يدفع أجرة سنوية للأرض مساوية لأجرة المثل، أما في الحكر فيدفع المحتكر أجرة المثل فقط. وإضافة إلى ذلك كله فإن مصدر حق الحكر مأخوذ من الشريعة الإسلامية في حين أن حق الإيجارين مستمد من القوانين الوضعية.

٣- حقوق صاحب الإيجارين: يتمتع صاحب الإيجارين بالحقوق الآتية:

أ- حق استعمال العقار: نصت الفقرة الأولى من المادة ١٠٠٧ على أنه: «لصاحب الإيجارين الحق في استعمال العقار واستغلاله كمالك حقيقي» وبذلك يكون لصاحب الإيجارين الحق في استعمال العقار، أي استخدامه في الوجوه المعد لها والتي تتفق مع طبيعته، كسكنى الدار أو زراعة الأرض.

ب - حق استغلال العقار: لصاحب الإيجارين الحق في استغلال العقار والانتفاع بجميع ما يغله من ثمار ومنتجات كما له الحق في كل ما يتحد بالعقار سواء أكان الاتحاد طبيعياً أم اصطناعياً. وهذا ما أكدته المادة ١٠٠٩ من القانون المدني السوري إذ نصت على أنه: «يشمل حق الإيجارين كل ما يغله العقار وكل ما يتحد به عرضاً سواء أكان الاتحاد طبيعياً أو اصطناعياً».

ج - حق التصرف في العقار: إن حق الإيجارين قابل للتصرف والانتقال. فصاحب الإيجارين له أن يستغله بنفسه أو أن يؤجره، وأن يتصرف بحقه بمطلق الحرية، وله أن يتفرغ عنه بعوض أو بدون عوض وأن يرهنه وأن يجري تأميناً عليه وأن يفرض عليه جميع

الحقوق العينية كالانتفاع مثلاً وفق ما نصت عليه الفقرة الثانية من المادة ١٠٠٧ من القانون المدني السوري.

وحق الإجازتين قابل للانتقال بالإرث أو بالوصية ويخضع في ذلك لأحكام قانون الانتقال المطبقة على العقارات الأميرية عملاً بأحكام المادة ١٠٠٨ من القانون المدني السوري التي جاء فيها: «إن حق الإجازتين قابل للانتقال بالإرث أو بالوصية وفقاً للأحكام المطبقة على العقارات الأميرية».

د- حق إحداث الأبنية والغراس: لصاحب الإجازتين الحق في إحداث ما شاء من الأبنية والغراس في العقار بشرط حصوله على إذن مسبق من متولي الوقف (وزارة الأوقاف اليوم) وفق ما نصت عليه المادة ١٠١٥ من القانون المدني السوري: «لصاحب حق الإجازتين أن يغرّس في العقار، بإذن من متولي الوقف، ما شاء من الأغراس وأن ينشئ فيه ما يشاء من البناء بشرط أن يراعي النصوص المتعلقة بالضابطة والطرق والتوسع والتخطيط».

ولكن إذا بنى صاحب الإجازتين أو غرس أغراساً بلا إذن مسبق من متولي الوقف فيعتبر صاحب الإجازتين بحكم الباني أو الغارس على أرض الغير، وتطبق على هذه الأبنية والأغراس أحكام الالتصاق كما هي موضحة في المواد ٨٨٨ وما يليها من القانون المدني وذلك حسب نص المادة ١٠١٢ من القانون المدني السوري.

هـ- حق إجراء حفريات في العقار واستخراج مواد البناء منها: lang=AR-SA -SA "Simplified Arabic" style="font-size: 14pt; font-family: " حسب نص المادة ١٠١١ من القانون المدني السوري، فإن لصاحب حق الإجازتين أن يجري في العقار حفريات إلى أي عمق شاء وله - بشرط الاحتفاظ بأحكام القوانين والقرارات المتعلقة بالمناجم والمقالع والآثار القديمة وبأنظمة الضابطة والطرق - أن يستخرج من هذه الحفريات ما يشاء من مواد البناء دون سائر المواد الأخرى.

٤- التزامات صاحب الإجازتين:

يترتب على صاحب الإجازتين الالتزامات الآتية:

أ- تأدية المرتب السنوي: إذ نصت المادة ١٠١٤ من القانون المدني السوري: «١-

یتوجب علی صاحب حق الإجاريتين أن يؤدي المرتب الدائم ٢- فإذا لم يدفعه أولم يدفع التعويضات وسائر النفقات الأخرى المتوجبة يجوز نزع ملكيته بالطرق القانونية».

وقد ذكرت المادة ١٠٠٤ من القانون المدني أن المرتب الدائم ثلاثة بالآلف من قيمة العقار حسبما تحدد القيمة المذكورة بالتخمين المتخذ أساساً لجباية الضريبة العقارية. إلا أن المادة ١٦ من القانون ١٦٣ تاريخ ٢٧/٩/١٩٥٨ حددت الأجرة السنوية اعتباراً من أول تموز ١٩٥٨ بنسبة مئوية تعادل ١٢,٥٪ من كامل أجرة العقار المحددة في قانون الإيجارات على أساس القيمة المخمّنة للعقار التي تتخذ أساساً لاستيفاء الضريبة العقارية أو على أساس الأجرة المحددة قضائياً. مع العلم أن الأرض الزراعية تعتبر بحكم أماكن التجارة من حيث النسبة المحددة في قانون الإيجارات.

ب - وجوب صيانة العقار ودفع الضرائب والرسوم: $14,0pt;font-size=$ Simplified Arabic: family” > فقد نصت المادة ١٠١٣ من القانون المدني السوري على: «١- أن صاحب حق الإجاريتين مسؤول عن النقص الذي يحصل بسببه في قيمة العقار ٢- ويترتب عليه نفقات صيانة العقار وما يلحقه من الضرائب والرسوم ٣- ولا يحق له المطالبة بالنفقات التي يدفعها ولا بقيمة التحسين الذي يحدثه فيه» وذلك تحت طائلة نزع ملكيته بالطرق القانونية عملاً بصراحة الفقرة الثانية من المادة ١٠١٤ من القانون المدني السوري.

٥- زوال حق الإجاريتين:

يزول حق الإجاريتين - على الرغم من كونه في الأصل حقاً دائماً - بالأسباب الآتية:
أ - الاندغام: يزول حق الإجاريتين باندغامه مع ملكية العقار، فيما إذا أقدم صاحب الإجاريتين على شراء هذه الملكية مقابل بدل معادل لقيمة ثلاثين قسطاً سنوياً. إذ نصت المادة ١٠٠٥ من القانون المدني السوري على أنه: «لصاحب حق الإجاريتين أن يشتري في أي وقت ملكية العقار المجردة مقابل بدل معادل لقيمة ٣٠ قسطاً سنوياً».

وبصدور القانون رقم ١٦٣ لعام ١٩٥٨ المتعلق باستبدال حقوق الإجاريتين، إن كان يطلب من صاحب الحق أو بطلب من وزارة الأوقاف وفق أحكام هذا القانون، فإنه لم يعد لصاحب حق الإجاريتين أي حق في شراء ملكية العقار اعتباراً من تاريخ نفاذه. وهذا

بالطبع لا يؤثر في الحالات التي تم بها شراء ملكية العقار استناداً إلى هذا النص قبل ذلك وتسجيل هذا الشراء أصولاً. وذلك طبعاً بعد أن تتم معاملة استبداله عملاً بأحكام المادة ١٥ من القانون رقم ١٦٣ لعام ١٩٥٨ التي حظرت، تحت طائلة بطلان المعاملات ومسؤولية الموظفين المسلكية، إجراء أي معاملة عقارية لدى دوائر السجل العقاري على حقوق القرار، ما لم يستبدل الحق العيني العائد للوقف وفقاً لأحكام هذا القانون.

ب - إخلال صاحب الإجازتين بالتزامه بدفع المرتب السنوي: lang=AR-SA
 Simplified Arabic:font-family="Simplified Arabic";font-size="14"> يتوجب على صاحب حق الإجازتين عملاً بأحكام المادة ١٠١٤ من القانون المدني السوري أن يؤدي المرتب الدائم، فإذا لم يدفعه، أو لم يدفع التعويضات وسائر النفقات الأخرى المتوجبة، يجوز نزع ملكيته بالطرق القانونية.

ج - وفاة صاحب الإجازتين من دون وارث: ١٤,٠pt;font-size='font-size
 Simplified Arabic:font-family="Simplified Arabic";font-size="14"> نصت الفقرة الأولى من

المادة ١٠١٥ من القانون المدني السوري على أنه: «يبقى حق الإجازتين على الوقف في حالة انقراض ورثة صاحب الحق المذكور إلا أنه يعود إلى الوقف».

د - عدم الاستعمال: يزول حق الإجازتين فيما إذا أهمل صاحب الإجازتين استعمال حقه مدة عشر سنوات، وفق ما نصت عليه الفقرة الثانية من المادة ١٠١٥ من القانون المدني السوري.

ومما تجدر الإشارة إليه أن حق الإجازتين لا ينقضي بتلف الأبنية أو الغراس ولو كان تلفاً تاماً بل يبقى جارياً على الأرض. وأنه تطبق الأحكام المتعلقة بالشيوع والقسمة على حقوق الإجازتين عملاً بأحكام المادة ١٠١٦ من القانون المدني السوري.

هـ - استبدال العقار الموقوف المثقل بحق الإجازتين: style='font-size
 Simplified Arabic:font-family="Simplified Arabic";font-size="14"> إن العقارات الوقفية

المثقلة بحق الإجازتين يمكن استبدالها بالنقد، وذلك بتأدية بدل معادل لنسبة مئوية قدرها اثنا عشر ونصف بالمئة من كامل قيمة العقار أرضاً وبناءً وغراساً، حسب القانون رقم ١٦٣ بتاريخ ١٩٥٨/٩/٢٧. وتقدر هذه القيمة من قبل ثلاثة خبراء يعينون

من أصحاب الاختصاص في تقدير قيمة الأملاك. فالأول يعينه ممثل إدارة الأوقاف من قائمة يقرها مجلس الأوقاف المحلي في كل سنة شمسية، ولو كان العقار يعود لأكثر من وقف واحد. والثاني يعينه القاضي الشرعي من أصل قائمة خبراء للأملاك المقررة من وزارة العدل. والثالث يعينه صاحب حق التصرف من قبل وزارة العدل، وإذا تعدد أصحاب التصرف فيكون لخبرائهم صوت واحد. والقيمة التي يقدرها الخبراء باتفاق الآراء تكون قطعية وغير قابلة لأي طريق من طرق الطعن أو المراجعة. أما في حال صدور تقرير الخبراء بأكثرية الآراء فيكون لكل من ممثل إدارة الأوقاف وصاحب حق القرار الاعتراض على التقرير المذكور خلال عشرة أيام من تاريخ تبليغهم تقرير الخبراء، ويكون ذلك أمام اللجنة الاستثنائية التي تتألف من خمسة خبراء اختصاصيين في تقدير الأملاك من قائمة الخبراء المقررة من وزارة العدل، إذ يختار الأول صاحب حق القرار ويختار الثاني ممثل إدارة الأوقاف والثالث يختاره القاضي الشرعي ويختار الرابع والخامس مجلس الأوقاف. وتصدر اللجنة تقريرها بالإجماع أو بالأكثرية بشكل قطعي ملزم للطرفين.

ثانياً-

إجارة الطويلة (المقاطعة):

لقد استعمل مشرع القانون المدني التسميتين، ويلاحظ أن تسمية المقاطعة أدق، لأن تسمية الإجارة الطويلة ليست مانعة لأنها تصدق على الإيجارات المعقودة لمدة طويلة وعلى الإجارتين.

١ - تعريفه:

عرفه مصطفى أحمد الزرقا بأنه: حق قرار مرتب على الأرض الموقوفة بإجارة مديدة تعقد بإذن القاضي يدفع فيها المستحكر لجانب الوقف مبلغاً معجلاً يقارب قيمة الأرض، ويرتب عليه مبلغ آخر ضئيل يستوفى سنوياً لجهة الوقف من المستحكر أو ممن ينتقل إليه هذا الحق، على أن يكون للمستحكر حق الغراس والبناء وسائر وجوه الانتفاع. وقد عرفته المادة ١٩٣ من قانون الملكية العقارية الصادر بالقرار ٣٣٣٩ لعام ١٩٣٥ والنافذ في لبنان بقولها: «الإجارة الطويلة حق يكتسب به صاحبه مقابل بدل معين، حق

إحداث ما شاء من الأبنية وغرس ما شاء من الغراس في عقار موقوف ويمكنه عدا ذلك أن يحرز ملكية هذه الأبنية والأغراس ملكية مانعة ضمن الشروط المعينة في المادة ١٩٦». أما المادة ١٠١٧ من القانون المدني السوري فقد عرفته بقولها: «١- الإجارة الطويلة عقد يكتسب به صاحبه، مقابل بدل معين، حق إحداث ما شاء من الأبنية وغرس ما شاء من الأغراس في عقار موقوف ٢- ويمكنه أيضاً أن يكتسب ملكية هذه الأبنية والغراس ضمن الشروط المعينة في المادة ١٠٢٠».

من خلال ما سبق بيانه يتضح أن حق الإجارة الطويلة إنما هو حق عيني يمكن صاحبه من إحداث ما شاء من الأبنية وغرس ما شاء من الأغراس في عقار موقوف مقابل بدل معين، وهذا البديل يكون مبلغاً معيناً من المال موازياً لقيمة الحق المتفرغ عنه، يضاف إليه مرتب سنوي دائم بمعدل اثنين ونصف بالألف من قيمة العقار كما هي محددة في التخمين المتخذ أساساً لجباية الضريبة العقارية عملاً بأحكام الفقرة الأولى من المادة ١٠١٩ من القانون المدني السوري.

وإعمالاً لنص المادة ١٠١٨ من القانون المدني السوري فإنه لا يرخص بعقد الإجارة الطويلة إلا بالمقاطعة (أي بالبدل السنوي المقطوع) دون أي عقد سواها. وأنه لا بد لصحة عقد المقاطعة من الحصول على إذن مسبق من القاضي عملاً بأحكام المادة ١٠٢١ من القانون المدني السوري. وتطبق الأحكام المتعلقة بالشيوع والقسمة على حقوق الإجارة الطويلة (المقاطعة) على ما نصت عليه المادة ١٠٢٧ من القانون المدني السوري. ويلاحظ أنه منذ صدور القانون رقم ١٦٣ تاريخ ٢٧/٩/١٩٥٨ لم يعد من الجائز عقد الإجارة الطويلة على العقارات الموقوفة، لأن المادة ٢١ منه حظرت إنشاء أي حق عيني على العقارات الوقفية تحت طائلة البطلان.

وبمقتضى المادة ١٦ من القانون المذكور عدلت الأجرة السنوية التي كانت اثنين ونصف بالألف من قيمة العقار لتصبح اعتباراً من أول تموز ١٩٥٨ نسبة مئوية تعادل ثمانية بالمائة من كامل أجرة العقار المحدد في قانون الإيجارات على أساس القيمة المخمئة للعقار التي تتخذ أساساً لاستيفاء الضريبة العقارية أو على أساس الأجرة المحددة قضائياً.

٢- حقوق صاحب الإجارة الطويلة:

يعتبر صاحب الإجارة الطويلة مالکاً لكل الأبنية المشيدة ولكل الأعراس المغروسة في العقار الموقوف، فيستعملها ويستغلها ويتصرف بها كيفما شاء تصرف المالك بملكه على ما قضت به صراحة المادة ١٠٢٢ من القانون المدني السوري وله في سبيل ذلك:

- أ - حق استعمال الأبنية والأعراس كسكنى الدار أو الاحتطاب من الأشجار.
- ب - حق استغلالها والانتفاع بجميع ما تغله من ثمار ومنتجات.
- ج - حق التصرف بها بملء الحرية، كالتفرغ عنها ببديل أو من دون بدل، ورهنها أو إجراء تأمين عليها ووقفها أو فرض أي حق عيني آخر عليها، كالانتفاع أو الارتفاق ضمن حدود حقه.

د - وله حق بناء ما شاء من الأبنية وغرس ما شاء من الأعراس من دون الحصول على إذن مسبق من وزارة الأوقاف (المتولي سابقاً) وتعتبر هذه الأبنية والأعراس ملكاً خالصاً له وتبقى كذلك حتى بعد سقوط وزوال حق الإجارة الطويلة. وتعدّ الأراضي الموقوفة ملحقة بالأبنية المشيدة عليها وبالأعراس المغروسة فيها داخلة من ثم في التفرغ الواقع على الأبنية والأعراس ما لم يكن هناك اتفاق على خلاف ذلك، حسب ما جاء في المادة ١٠٢٣ من القانون المدني السوري.

ومما تجدر الإشارة إليه أنه بعد صدور القانون رقم ١٦٣ لعام ١٩٥٨ أصبح صاحب حق المقاطعة مقيداً بتنفيذه للأحكام الواردة في هذا القانون بشأن استبدال حق المقاطعة وفقاً لأحكامه. لأن ملكيته للعقار معلقة على تحديد بدل الاستبدال وتأديته لجهة الوقف، لكون المشرع بموجب أحكام المادة ١٥ من هذا القانون حظر إجراء أي معاملة عقارية على مثل هذه العقارات قبل استبدالها تحت طائلة البطلان. فتفرغ صاحب المقاطعة عنها أو رهنها أو إجراء أي تأمين عليها أو فرض أي حق عيني آخر لا يصح قبل استبدالها وتحريرها من رقبة الوقف.

٣- التزامات صاحب الإجارة الطويلة:

يترتب على صاحب الإجارة الطويلة الالتزامات الآتية:

- أ - تأدية مرتب دائم: يترتب على صاحب الإجارة الطويلة تأدية المرتب السنوي،

تحت طائلة سقوط حقه إذا استمر على عدم دفع المرتب مدة ثلاث سنوات عملاً بأحكام المادة ١٠٢٥ من القانون المدني السوري.

ب - تجديد الأبنية والأغراس: على صاحب الإجارة الطويلة إذا زالت الأبنية أو الأغراس لأي سبب من الأسباب أن يجددها وإلا فهو مهدد بسقوط حقه بعد إنذار موجه إليه من متولي الوقف، ولا يكون السقوط حكماً، بل لا بد من اللجوء إلى القضاء واستصدار حكم بذلك إعمالاً لصراحة المادة ١٠٢٥ من القانون المدني السوري.

وقد اجتهدت محكمة النقض السورية في قرارها ذي الرقم ٤٨٩ تاريخ ١٢/٦/١٩٦١ بقولها: «إن مجرد تخلف المحتكر عن دفع المرتب مدة ثلاث سنوات لا يؤدي إلى سقوط الحق، إذ تتوقف حالة السقوط على حصول التنبيه الرسمي بالوفاء، وأن النص الوارد في المادة ١٠٢٥ من القانون المدني السوري والقاضي بوجوب الإنذار من أجل تجديد الأبنية والأغراس بعد زوالها قبل المطالبة بسقوط الحكر لا يفيد الخروج عن القواعد العامة المتعلقة بفسخ العقود أو انفساخها بل يرمي إلى وضع تشريع ينظم حالة لم يتناولها العقد الملزم للجانبين، وأن مجرد تخلف المحتكر عن أداء المرتب السنوي وإغفال تجديد الأبنية والأغراس والأشجار دون توجيه الإنذار من صاحب الرقبة لا يسقط حق المحتكر».

٤- زوال حق الإجارة الطويلة (المقاطعة):

يزول حق الإجارة الطويلة بأحد الأسباب الآتية:

أ - الاندغام: يزول حق الإجارة الطويلة إذا اجتمع الحق مع ملكية العقار الموقوف في شخص واحد وفق ما نصت عليه الفقرة الأولى من المادة ١٢٦ من القانون المدني السوري؛ كأن يشتري صاحب المقاطعة العقار الموقوف وفق ما نصت عليه المادة ١٠٢٥ من القانون المدني السوري التي تنص على أنه «لصاحب حق المقاطعة أن يحوز بأي وقت، ملكية العقار مقابل بدل معادل لقيمة ثلاثين قسطاً سنوياً».

إلا أنه بعد صدور القانون رقم ١٦٣ لعام ١٩٥٨ المتضمن استبدال حقوق القرار في العقارات الوقفية، فقد أصبح تملك صاحب حق المقاطعة ملكية العقار منوطاً بإنجاز معاملة الاستبدال بالنقد الذي يستحق دفعة واحدة خلال ١٥ يوماً من تاريخ تبليغ تقرير

الخبراء القطعي أو أفساطاً شهرية لمدة سنة قابلة للتمديد سنة أخرى مرة واحدة، إذا تحقق لمجلس الأوقاف المحلي عجز المدين مع استمرار جهة الوقف باستيفاء الأجور على أساس قيمة العقار المقدرة من قبل الخبراء بموجب هذا القانون وبالنسبة المحددة في قانون الإيجارات.

ب - إخلال صاحب الإجارة الطويلة بالتزامه بتجديد البناء: lang=AR-SA style='font-size: 14pt; font-family: Simplified Arabic;' < يسقط حق صاحب الإجارة الطويلة إذا زالت الأبنية أو الأغراس لأي سبب من الأسباب، ولم يبادر صاحب الإجارة الطويلة إلى تجديدها، على الرغم من الإنذار الموجه إليه من وزارة الأوقاف.

ج - امتناع صاحب الإجارة الطويلة عن دفع المرتب السنوي مدة ثلاث سنوات: lang=AR-SA style='font-size: 14pt; font-family: Simplified Arabic;' < إن حق صاحب الإجارة الطويلة لا يسقط حكماً بمجرد تخلف هذا الأخير عن دفع المرتب السنوي مدة ثلاث سنوات، بل لا بد من إنذاره عملاً بالمبادئ العامة في فسخ العقود، والتي جاءت على ذكرها المادة ١٥٨ من القانون المدني السوري في فقرتها الأولى بقولها: «في العقود الملزمة للجانبين، إذا لم يوف أحد المتعاقدين بإلزامه جاز للمتعاقد الآخر بعد إعدار المدين أن يطالب بتنفيذ العقد أو بفسخه، مع التعويض في الحالتين إن كان له مقتضى».

وقد قضت محكمة النقض السورية بقرارها رقم ٨٢ تاريخ ١٩٦٢/٢/٥: «إن سقوط الحق بالحكر بسبب عدم قيام صاحب الحق بالحكر بالتزاماته في إقامة الأبنية وتحسين العقارات المحكرة وعدم دفع المرتب السنوي، معلق على توجيه اعدار رسمي لصاحب الحق بالحكر يثبت امتناعه عن القيام بواجبه، ولا يقوم مقام الإنذار استدعاء الدعوى لأن الدعوى التي يجوز اعتبارها قائمة مقام الإنذار هي الدعوى التي ترمي إلى تنفيذ العقد المنازع عليه».

وجاء في اجتهاد آخر برقم ٣٤٦ تاريخ ١٩٦٢/٦/١٤: «١- إن إسقاط حق الحكر لتخلف صاحب الحق عن القيام بالتحسينات الواجبة بالعقار أو بجزء منها أو بالتخلف عن تجديدها أو لعدم دفع المرتبات السنوية مقيد بتوجيه الإنذار ٢- إن إقامة الدعوى

التي يصح اعتبارها قائمة مقام الإنذار، هي تلك التي ترمي إلى المطالبة بتنفيذ العقد المنازع عليه حتى إذا ما استمر المدين معارضاً في التنفيذ، اعتبر ناكلاً).

د - وفاة صاحب حق الإجارة الطويلة بدون وارث: font-size: 14pt; font-style: 'Simplified Arabic'; family: < يسقط حق الإجارة الطويلة في حالة انقراض الورثة ويعود العقار إلى الوقف عملاً بأحكام المادة ١٠٢٦ من القانون المدني السوري، أما الأبنية والأغراس المحدثة فهي تعود إلى الدولة باعتبارها مالا لا صاحب له حسبما جاء في الفقرة الثالثة من المادة ٢٦٢ من قانون الأحوال الشخصية التي تنص: «إذا لم يوجد أحد من هؤلاء آلت الشركة أو ما بقي منها إلى الخزينة العامة».

هـ - الاستملاك للمنفعة العامة: إن نزع ملكية العقارات المحكورة، بما عليها من بناء أو أغراس، للمنفعة العامة بطريق الاستملاك يؤدي إلى فسخ عقد التحكير، ويسقط ما للمحتكر من حق البقاء والقرار، وينقل حقه إلى التعويض المحدد بدلاً للاستملاك. ذلك لأن الشريعة الإسلامية تقضي بأنه إذا خرب البناء المحتكر أو جف شجره ولم يبق لهما أثر في أرض الوقف ومضت مدة الاحتكار، فإن الأرض تعود إلى جهة الوقف ولا يكون للمحتكر ولا لورثته حق البقاء وإعادة البناء. وبما أنه إذا لم يكن الانتفاع بالعين المؤجرة فإن العقد يفسخ وتسقط عن المحتكر أجرة المدة الباقية، ومن ثم فإن نزع ملكية الأرض المحكورة هي وما عليها من بناء للمنفعة العامة يترتب عليه حتماً أن يفسخ عقد الاحتكار، ويسقط ما كان للمحتكر من حق البقاء والقرار، ولا يكون له إلا ثمن بنائه. أما الوقف فيكون له ثمن الأرض كله.

ومما تجدر الإشارة إليه أن استملاك عقارات الوقف قد صدر بالقانون رقم ٢٧٢ تاريخ ١٩٤٦/٦/٦ والمعدل بالقانون رقم ١٠٨ تاريخ ١٩٥٨/٨/١٠ وعمل به اعتباراً من تاريخ العمل بالقانون رقم ١٠٨ لعام ١٩٥٨. وأنه في تاريخ ١٩٦٠/١/١٦ صدر القانون رقم ١٠ الذي قضى بعدم خضوع عقار الوقف للربيع النظامي من الاستملاك.

ثالثاً-

الموازنة بين أحكام الإجارة الطويلة وأحكام الإجارتين:

١- من حيث وعاء الحق:

إن حق الإجارة الطويلة مقصور على العقارات الملك، في حين أن حق الإجاريتين مقصور على الأراضي الأميرية.

٢- من حيث المرتب السنوي:

إن المرتب السنوي بحسب القانون رقم ١٦٣ لعام ١٩٥٨ في الإجارة الطويلة هو ثمانية بالمئة من كامل أجرة العقار. في حين أن هذا المرتب في الإجاريتين هو اثنا عشر ونصف بالمئة. ولعل الفرق يرجع إلى أن الإجارة الطويلة تقع على الأوقاف الزراعية أو المستغلات، في حين أن الإجاريتين تقع على المسقفات، أي الأوقاف الواقعة ضمن المدن والمعدة للبناء.

٣- من حيث مشتملات الحق:

إن وجود الأراضي الأميرية خارج المدن، حيث المقالع والمرامل، يقتضي أن يكون لصاحب الإجاريتين الحق في استخراج المواد من الأرض. في حين أن وقوع العقارات الملك المثقلة بحق المقاطعة في المناطق المبنية يستتبع أن لا يكون لصاحب المقاطعة مثل هذا الحق.

٤- من حيث حرية إحداث البناء والغراس:

إن صاحب حق المقاطعة هو مالك لكل الأبنية المشيدة، ولكل الأغراس المغروسة في العقار الموقوف، فيستعملها ويستغلها ويتصرف بها بملء الحرية تصرف المالك. في حين أن صاحب الإجاريتين إذا بنى أو غرس في الأرض الموقوفة من دون إذن وزارة الأوقاف، يعد بانياً أو غارساً سيئ النية في أرض الغير.

٥- من حيث الالتزام بتجديد الأبنية والأغراس:

يتعين على صاحب الإجارة الطويلة إذا لم يبق أي أثر للأبنية أو الأغراس أن يجددها، وإلا فإن حقه يكون مهدداً بالسقوط. ولا الزام من هذا النوع على عاتق صاحب الإجاريتين، وإذا شاء هذا الأخير تجديدها فهو لا يستطيع ذلك إلا بإذن خاص من وزارة الأوقاف.

٦- من حيث انتقال الحق:

بما أن الأغراس والبناء التي يحدثها صاحب المقاطعة تكون حقاً خالصاً له، لذلك فإنها تورث وفقاً للقواعد المطبقة على العقارات الملك عملاً بأحكام المادة ١٥٢٤ من

القانون المدني السوري، وهي القواعد الواردة في قانون الأحوال الشخصية. في حين أن حق الإجازتين، باعتباره يقع على أرض أميرية، يخضع لقانون انتقال الأموال غير المنقولة. ٧- من حيث مآل الأبنية والأغراس عند انقضاء الحق:

إن الأبنية والأغراس التي يحدثها صاحب الإجازة الطويلة تعد ملكاً خالصاً له، في حين أن الأبنية والأغراس التي يحدثها صاحب الإجازتين تعد تابعة لحكم الوقف. وينبغي على هذا الفرق أن حق الإجازة الطويلة إذا سقط عن صاحبه آلت الأبنية والأغراس التي أحدثها إلى الدولة، باعتبارها مآلاً لا مستحق له، أما الأبنية والأغراس التي يحدثها صاحب الإجازتين فهي تؤول، عند سقوط حق الإجازتين عن صاحبه إلى الوقف ذاته وفق ما نصت عليه المادة ١٥٦ من القانون المدني السوري.

وظاهر مما تقدم أن حق الإجازة الطويلة، عند سقوطه عن صاحبه، يعود إلى الوقف مستقلاً عن الأبنية والأغراس، في حين أن حق الإجازتين عند سقوطه عن صاحبه يعود إلى الوقف مقترناً بالأبنية والأغراس.

٨- من حيث الاستبدال:

يجري استبدال العقار الموقوف المثقل بحق الإجازة الطويلة بإعطاء جهة الوقف بدلاً معادلاً لنسبة مئوية قدرها ثمانية بالمئة من كامل قيمة العقار. في حين أن استبدال العقار الموقوف المثقل بحق الإجازتين يجري بتأدية بدل معادل لنسبة مئوية قدرها اثنا عشر ونصف بالمئة من كامل قيمة العقار أرضاً وبناءً وغراساً.

رابعاً-

الحقوق العينية الأخرى التي يجوز إنشاؤها على العقارات الموقوفة والمتفرعة عن حق الإجازتين وحق الإجازة الطويلة:

إلى جانب حق الإجازتين وحق الإجازة الطويلة المترتبين على الوقف هناك حقوق عينية أخرى ورد النص بشأنها في المادة الأولى من القانون رقم ١٦٣ لعام ١٩٥٨ وهذه الحقوق هي:

١- المُرْصَد: (بضم الميم وسكون الراء وفتح ما بعدها)

ويكون عندما يحتاج عقار الوقف إلى الترميم ولا يكون في غلة الوقف ما يكفي للقيام

به، فيحق للمتولي بإذن من القاضي، أن يسمح للمستأجريا إجراء الترميم من ماله على أن تبقى هذه النفقات ديناً له على الوقف وعلى أن يبقى عقار الوقف في يده ما لم يسترد الدين. وبذلك يتفق هذا الحق مع حق الرهن في أن كلاً منهما من الحقوق التبعية التي تتبع الدين في وجوده وعدمه. ويختلفان من حيث أن المقصود من الرهن هو ضمان الدين في حين أن المقصود من حق المرصد هو إنشاء شبه حق قرار على الأرض ليستفيد صاحب حق المرصد منه فيكون المقصود هو هذه الفائدة لا ضمان الدين.

٢- الكَدِك: (بفتح الكاف وكسر ما بعدها)

وهو لفظ تركي الأصل، يطلق على ما يضعه المستأجر في العقار الموقوف من أدوات ولوازم مستقرة أو غير مستقرة مما هو ضروري للانتفاع من العقار بحسب ما أعد له كالرفوف والأغلاق المتعلقة بالمتاجر والكؤوس والفناجين وغيرها مما يستعمل في المقاهي، وما يضعه مستأجر الحمام من مساطب وشراشف وغيرها من الأدوات اللازمة للانتفاع بالحمام. فهذه الزوائد المستقرة وغير المستقرة تعد جزءاً من المستغل الذي يقوم عليه العقار الموقوف. ويسمى الكدك «سكنى» في الحوانيت الصناعية والتجارية، كما يسمى «كردار» في الأراضي الزراعية.

٣- الحِكر: (بكسر حرف الحاء وسكون الكاف)

ويقال له المقاطعة وهو أجرة سنوية مقطوعة معينة تترتب على الأرض الموقوفة، يدفعها المستحكر سنوياً إلى جهة الوقف المتصرف بما عليها، على أن يكون للمستحكر الحق ببناء ما يشاء من أبنية أو يغرس ما يشاء من أغراس، فيكون بناء العقار أو الغراس مملوكاً لمن بناه أو غرسه، وأرضه موقوفة، وهي تابعة بطريق الإيجار لصاحب البناء أو الغراس، تنتقل مع بناء العقار أو الغراس من مالك إلى مالك آخرياً من المتولي، ولا تعود للوقف إلا بموت صاحبها بلا وارث، ويلزم صاحب العقار أو الغراس ببذل أجر المثل عنها سنوياً.

والحكمة التي من أجلها أجزه هذا العقد هي أن العين التي يقرر عليها الحكر تكون في حالة لا ينتفع بها، حتى أنه لا يوجد من يستبدل بها غيرها. ولهذا السبب أباحَت الشريعة الإسلامية للقاضي تحكيها إذا توافرت الشروط التي أوجبتها الشريعة الإسلامية

من أن تكون العين الموقوفة تخربت وتعطل الانتفاع بها بالكلية، وألا يكون للوقف ريع تُعمر به، وألا يوجد من يرغب في استئجارها مدة مستقبلية بأجرة معجلة تصرف في عمارتها، وألا يمكن استبدالها أيضاً.

٤- القيمة:

إذا وضع المستأجر ياذن المتولي في الأرض الزراعية الموقوفة ما هو ضروري لاستغلالها كالسياح والسماذ وعمارة الحوش أو بنى غرفاً عليها، فللمستأجر حق أرجحية في استئجار الأرض الزراعية ولا يكون للوقف حق إخلائه من المأجور ما لم يستنكف عن دفع بدل مثل الأرض. وبذلك ينشأ للمستأجر حق هو شبه حق قرار على الأرض الموقوفة.

٥- القميص:

هو أن تكون دار الرحي، فتؤجر فيضع فيها المستأجر آلات الطحن وأدواته، فتسمى قميصاً وتترك دار الرحي بيده ولا ينال الوقف بعد ذلك منها إلا ما يسمح به المستأجر مما يسمى أجرة المثل ويأخذ القميص من حيث المآل حكم القيمة.

٦- مَشَدَّ المَسَكَّة:

(مَشَدَّ) بفتح الحاء مع تشديد الدال، و(المَسَكَّة) بثلاث فتحات وهي على وزن سمكة، وهو لفظ مشتق من (الشد والتمسك) وهو أن تكون أرض الوقف مأجورة للزراعة لمدة معينة، والمستأجر يعدها للزراعة فيفلحها، ويسمدها، فتتقضي مدة إجارته، فتؤجر له ثانية لثلاث يضار بضياح ما بذله فيها وهكذا دواليك إلى أن يدعي بأن له يداً ثابتة فيها، أو صار له مسكة يتمسك بها، وقد كان يعد مستحقاً للأرض وأولى من غيره باستثمارها.

٧- العراس:

وهو أن تكون أرض زراعية جارية بملك الوقف، تؤجر ويؤذن للمستأجر بغرس ما شاء من الشجر فيها، على أن يكون له فيها حصة شائعة مما غرس، وقد يجتمع ذلك أحياناً مع (القيمة) فيكون ذلك وسيلة لاستملاك الأرض الزراعية.

- وهبة الرحيلي، الوصايا والوقف في الفقه الإسلامي، الطبعة الثانية (جامعة الإمارات، كلية الشريعة والقانون - دار الفكر، دمشق ١٩٩٣).

- منذر القحف، الوقف في المجتمع الإسلامي المعاصر (وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية، مركز البحوث الإسلامية، دولة قطر ١٩٩٨).
- منذر القحف، الوقف الإسلامي تطوره إدارته وتنميته، الطبعة الأولى (دار الفكر، دمشق ٢٠٠٠).